

FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY KARLOVY V PRAZE

ÚSTAV ČESKÝCH DĚJIN

Buditelský odkaz rusavského pastora Daniela Slobody

The revival reference of Daniel Sloboda, the priest in Rusava

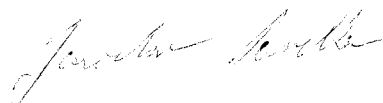
Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Prof. PhDr. Milan Hlavačka, CSc.

Praha 2007

Jaroslav Pavelka

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně, pouze na základě uvedených použitých zdrojů informací.

A handwritten signature in cursive script, likely belonging to the author of the work.

Mé poděkování patří panu Prof. PhDr. Milanu Hlavačkovi, CSc. za jeho neocenitelné rady při vypracovávání této práce. Rád bych také poděkoval in memoriam paní Martě Bílkové, která mi byla počátečním zdrojem neocenitelných informací.

Obsah

Obsah	4
Úvod	7
1.Národní obrození na Moravě	9
2.Geografická charakteristika Rusavy	14
2.1.Fyzicko-geografická charakteristika	14
2.1.1.Geologie a geomorfologie	14
2.1.2.Klima	14
2.1.3.Hydrografie a hydrologie	14
2.1.4.Pedogeografie a biogeografie	15
2.2.Socio-ekonomická a kulturní charakteristika	15
3.Historická charakteristika Rusavy	18
4.Korespondence a deník jako historický pramen	21
4.1.Korespondence a deníky Daniela Slobody	21
4.2.Edice pramenů	22
4.2.1.Zařazení edic pramenů korespondence a deníku	22
4.2.1.1.Typ edice	22
4.2.1.2.Druh edice	23
4.2.1.3.Formy edic dle způsobu zpřístupnění dokumentů	23
4.2.1.4.Formy edic dle technik reprodukce a publikování jejich textů	23
4.2.1.5.Formy edic dokumentů podle rozsahu a způsobu vydání	23
4.2.2.Výběr dokumentů edic	24
4.2.2.1.Výběr dokumentů vícefondových edic	24
4.2.2.2.Výběr dokumentů u edice dokumentů jednoho původce	24
4.2.2.3.Výběr dokumentů u edice dokumentů jedné osobnosti	25
4.2.3.Výběr základního textu písemných dokumentů	25
4.2.3.1.Základní text dokumentů podle autenticity a forem dochování	25
4.2.3.2.Základní text podle způsobu a techniky vyhotovení	25
4.2.3.3.Základní text u jednotlivých typů a druhů dokumentů	25
4.3.Základní problémy korespondence a deníků jako pramene	26
5.Životní osudy Daniela Slobody	28
6.Pastor Sloboda	36
7.Slobodova přírodovědná činnost	42

7.1.Botanika	42
7.2.Matematika	44
7.3.Meteorologie	45
7.4.Vývojová biologie	46
8.Slobodova literární činnost	51
9.Rusavské svatostánky	56
9.1.Rusavská škola	56
9.2.Evangelický kostel sv.Trojice	59
10.Svatý Hostýn	63
10.1.Legenda Svatého Hostýna	63
10.2.Poutní chrám na Hostýně	65
10.3.Pověsti spojené se Svatým Hostýnem	68
11.Rok 1848 v životě Daniela Slobody	76
12.Cestování Daniela Slobody	82
13.Slobodovy styky s významnými osobnostmi národního obrození	86
13.1.Václav Hanka	87
13.2.Jan Helcelet	88
13.3.František Matouš Klácel	90
13.4.František Mirovít Lorenc	91
13.5.Bedřich Milota Rozehnal	94
13.6.František Skopalík	95
13.7.František Sušil	97
13.8.Alois Vojtěch Šembera	98
13.9.František Tábořský	100
Závěr	108
Použité prameny, literatura a internetové stránky	110
Résumé	113
Přílohy	114

..... krácel jsem rovinami, až jsem přišel k podhůří. Šel jsem vstříc něčemu novému, co jsem neznal, kde jsem nikdy nebyl. Nevěděl jsem, co očekávat. Měl jsem v sobě malou úzkost, ale na druhé straně jsem měl v sobě touhu poznání. A nakonec proč bych se bál. Vždyť jsem krácel pod ochranná křídla majestátního Hostýna, který shlížel jako věčný poustevník. Procházel jsem přírodou, která mě ochromovala. Nebyla to chůze. Byla to spíše plavba po oblacích. Doplnul jsem až k malým vrátkům, avšak netušil jsem, co mě za nimi čeká. Otevřít je nebo ne? Ten okamžik si pamatuji dodnes a nikdy na něj nezapomenu. Můj dech se zastavil a já jen žasl. Žasl jsem nad tím, co dokázala příroda stvořit. Stál jsem v údolí sevřeném hradbou hor a na mě dýchala ryzí čistota všeho, co tato země mohla nabídnout. Chtěl jsem ještě poznat, co je za hradbami. Ale kamenné prsty hor mě pevně držely. Nelituji toho však. Ta země mě očarovala, spoutala a já se ji dnes za to klaním.

Úvod

Kněz, národní buditel, ale také meteorolog a významný botanik. Tento výčet ve stručnosti charakterizuje významnou postavu moravsko-slovenských, zejména pak ale rusavských dějin. Jméno Daniela Slobody, vlastence a vskutku velké osobnosti, není žádnému Rusavjanovi neznámé. Muž, který se zapřičinil o blaho obyvatel této malebné, ryze valašské vesnice, je pevně zaryt v každém, kdo zde bydlí.

Kde by se Sloboda nadál, že se jednou octne ve věnci hor někde pod Hostýnem. Byl Slovák a jeho vzdělání jej předurčovalo k národně-buditelským činům na rodném Slovensku. K datu 14.2.1837 byl však povolán do rusavské církve. Snad tenkrát pro něj někde „do Bohem zapomenutého místa“. A jaké musely být jeho pocity v obci s dvojím vyznáním, evangelickým a katolickým. Nedůvěra z řady mnoha obyvatel a mnohdy nepochopení jeho činnosti a snah byly v počátcích jeho každodenním chlebem. A přesto zůstal. Proč? Pro malebnou krajinu a pestrou přírodu karpatského masívu, jež mu umožňovaly pokračovat v jeho botanické činnosti? Přirozeně. I to sehrálo svou roli. Ale domnívám se, že Sloboda byl naplněn vyšším smyslem, snad Božím smyslem, který ho vedl tou trnitou cestou, aby nakonec došel k vytčenému cíli. Za svou tvrdou práci, kterou Rusavě přinesl nejen novou školu, kostel a zlepšení životních podmínek v mnoha směrech, ale zejména pak její uvedení do povědomí širší veřejnosti, se mu na konci života dostalo čestného uznání. Počáteční despekt a nedůvěru mu potomci tehdejších Rusavjanů opláceli a mnozí ještě oplácí svou úctou za jeho činy. Jeho odkaz však našel daleko větší ohlas v době první československé republiky. Byl přece Slovákem působícím na Moravě a svou prací přispěl k utužení moravsko-slovenských, resp. česko-slovenských vztahů. Na Rusavě si v době Slobodova působení podávaly ruce významné osobnosti českého i slovenského národního obrození.

Ve své práci jsem vycházel především ze stávajících edic pramenů Zdeňka Fišera, které zprostředkovávají deníky a osobní korespondenci Daniela Slobody. Ty pak posloužily jako pramenný zdroj informací. Cílem této práce je přiblížit všestranný život rusavského kněze a jeho širokou činnost v době národního obrození na Moravě v kontextu českých dějin tohoto období. Neboť dějiny netvoří jen politici a vojevůdci, o nichž se učí v hodinách dějepisu, ale právě i kněží, učitelé, lékaři a vědci, o kterých se mnohdy ví nejvýše v obci, v níž se narodili nebo kde působili. Tito lidé ale tvoří základ a zároveň oporu celých dějin. V neposlední řadě mě k sepsání této práce vedlo i blížící se třistapadesátileté založení obce Rusava.

Osobnost Daniela Slobody byla zmiňována v různých časopisech, slovnících či jako součást širších dějin národního obrození na Moravě, popř. v souvislosti s jinou osobností.

Monografie zachycující život tohoto muže však chybí. Přesto se více osobností Daniela Slobody zabývali Antonín Andrlík („Co dalo Holešovsko a Bystřicko kultuře“), Miloš Jurkovič („Spomienky na Daniela Slobodu“), Josef Macůrek („Z minulosti východní Moravy v 18.-19.století“), František Táborský („Rusava – život valašské dědiny“) a Marta Makovská („Daniel Sloboda 1809 – 1888“). Nejnověji se Slobodovou osobností zabýval Zdeněk Fišer, jenž vydal edice jeho deníků a korespondence.

V závěru úvodu bych rád uvedl hlavní důvod výběru této osobnosti. Rusavu jsem poznal teprve v roce 2000, ačkoliv bydlím asi ve dvacetikilometrové vzdálenosti, a o Slobodovi jsem nikdy před tím nic neslyšel. Rusava mě však okouzila na první pohled. A tak sem se později začal domnívat, že Slobodovy pocity mohly být podobné. Po přečtení jeho deníků, korespondence a jiné literatury jsem byl nadchnut všestranností a životním odhodláním tohoto muže. To vedlo k mému rozhodnutí oživit vzpomínku na něj. Samozřejmě, že není třeba znát každého člověka, ale z příkladů se musíme učit dále a domnívám se, že Daniel Sloboda je svým životem a prací příkladem par excellence.

1. Národní obrození na Moravě

Konec 18. a prakticky celé 19. století se nesly v Evropě v duchu obrody evropských národů. Nejinak tomu bylo i v českých zemích, resp. na Moravě. Na území Čech a Moravy se tento proces do jisté míry ve svém vývoji odlišoval. Lze tedy mluvit o určitém specifiku vývoje národního obrození na Moravě.

Osvícenský absolutismus Marie Terezie a zejména pak jejího syna Josefa II. se stal podnětem ke změně vnímání pojmů „národ“ a „vlast“ a vztahu k nim u moravské šlechty. Nutno však podotknout, že zatímco se v Čechách zachovaly staré české šlechtické rody, pak na Moravě převládla nově příchozí pobělohorská šlechta, převážně německého původu. Její obava z centralizované moci panovníka vedla k tomu, že přehodnotila vlastní postoj k termínu „patriotismus“. Nehodlala jej ctít pro moravský národ, ale pro teritorium, na kterém se nacházela její panství a majetek. Mluvíme tedy o tzv. „zemském patriotismu“. Je však nasnadě, že taková „podpora“ národa usnadnila do jisté míry působení moravských buditelů, ačkoliv to nebylo původním záměrem.¹⁾

Jiné pojmání vlasti a národa se objevovalo u společensky níže postavených vědců a učitelů – „buditelů národa“. Stupeň germanizace Moravy byl podstatně vyšší než v případě Čech. Přirozeně tomu nahrával fakt toho, že Morava měla do Vídně vždy blíže než do Prahy a konečně i to, že většina šlechty byla německá. Primární cíl první generace národních buditelů tkvěl v jazykové obrodě země. Nejvyšším stupněm germanizace trpěla největší moravská města, pozdější bašty obrození, Brno a Olomouc, přestože jejich široké zázemí bylo ryze moravské. Zde museli obrozenci čelit svými národně-buditelskými snahami odporu německé šlechty, německého měšťanstva a většiny katolického duchovenstva. Obavy patrně spočívaly v případné ztrátě dominantního postavení v oblasti kultury a jazyka, jež se mohly lehce přesunout na pole politických práv. V této době se totiž už objevovaly „nebezpečné“ myšlenky socialismu a komunismu, které přestože byly ještě utopií, zaváněly právě hrozbou ztráty politických výsad a snad i hospodářského vlivu. Nejdůležitější složka společnosti, jež sehrála roli ve vytváření novodobého českého národa na Moravě bylo rolnictvo a dělnictvo. Ne že by jejich přínos spočíval v nějaké osvětové činnosti a aktivitách pro národ, ale tvořili širokou základnu pro jazykovou proměnu národa. Právě tato skupina obyvatel mluvila ještě stále češtinou, byť přesycenou germanismy a dialektismy.²⁾

Dialektismy však mohly posloužit jako odrazový můstek pro jazykové změny. V dialektech se totiž čeština uchovávala více. Dialektické rozdíly byly a jsou dodnes patrnější na Moravě než v Čechách. Hranice mezi nimi jsou na Moravě daleko ostřejší. Rozlišujeme

tak v dnešním pojetí etnografické regiony (zároveň i dialektické; patrné jsou však přesahy vlivů) Valašsko, Hanou, Lašsko, Moravské Slovácko a Horácko. V rámci nich pak lze ještě provést užší členění dle místních a lokálních specifik. Tyto moravské rozdíly však více rozevíraly jednotu země, neboť Valaši, Hanáci, Laši, Moravští Slováci a Horáci se pokládali za jednotlivé moravské kmeny. Zřejmé to bylo už v dobách Marie Terezie. Dialektické rozdíly napomohli i jinému jevu, jež se na Moravě objevil. Jednalo se o tzv. jazykový separatismus, reprezentovaný moravskými jazykovědci Vincencem Pavlem Žákem (Ziakem) (1797 – 1867) a Františkem Dobromyslem Trnkou (1798 – 1837). Trnka i Žák usilovali o zapojení četných slovakismů do češtiny. Neusilovali o odcizení se češtině, ale o přiblížení češtiny Slovákům. Jednalo se tak o dobovou reakci na utváření spisovné verze slovenštiny. Jejich snahy se však nesetkaly s velkým ohlasem a úspěchem. S odporem se k celé záležitosti stavěli zejména čeští vědci a buditelé. Příliš sympatií nenalezli dokonce ani na Moravě.³⁾

Období národního obrození používá několik základních pojmů, a to „národ“, „vlast“ a „vlastenectví“. Odborná literatura vysvětluje tyto pojmy následovně. Národ je historicky vzniklá pospolitost lidí, která se zformovala na základě podmínek objektivního rázu (společné území, jazyková jednotnost, jednotný trh, ...) i subjektivního nebo duchovního rázu (společné tradice a dějiny, vědomí sdílení téhož politického osudu, ...). Ve skutečnosti pro vymezení národa neexistují žádná pevná jednotná kritéria; rozhodující je akt vůle určité pospolitosti být národem a svobodně vůle jednotlivce přihlásit se k určitému národu a sdílet jeho osud. Termín národ byl v současném významu poprvé užít až za doby Velké francouzské revoluce; tehdy byl národ ztotožněn s lidem a chápán jako přirozený rámec politického společenství a nositel suverenity.⁴⁾ Vlast je chápána jako rodná země, tedy území, jež obývá národ. V státech národnostně homogenních se zpravidla kryje s pojmem stát. V státech národnostně heterogenních bývají pojmy vlast a stát synonymní jen v politické ideologii většinového národa.⁵⁾ Vlastenectví, též patriotismus, je pak definováno převážně jako citový výraz ideové příslušnosti k nacionalismu, jehož objektem zájmu je především národ a vlast.⁶⁾ Dobové vnímání těchto pojmů bylo však přirozeně trochu odlišné, neboť se teprve utvářely. Všechny ale spojovalo vědomí a příslušnost k českému jazyku. Užší vlastní Moravanů byla pochopitelně Morava, širší pak Rakousko. Tohle vnímání širší vlasti bylo Moravanům bližší než Čechům právě díky blízkému vlivu Vídně a určitě i silnějšímu katolicismu. Názorů na vnímání vlastenectví se objevovalo také mnoho. Jestliže František Bartoš usiloval o to, aby vlastenectví čerpalo z odkazů lidové kultury, tradic a do jisté míry jejich konzervativního rázu, jež byly na Moravě velmi zřetelné, pak František Palacký hledal spíše pojítko mezi Čechy a Moravany v společných dějinách a společném osudu jednoho národa ve dvou

historických zemích.⁷⁾ Názory se lišily od obrozence k obrozenci. Problém však spočíval v tom, že neexistovala určující linie, již by určila jedna výrazná osobnost Moravy. Morava sice měla svého Šemberu⁸⁾, Klácela⁹⁾, Sušila¹⁰⁾, Bartoše¹¹⁾ a mnohé další, ale chyběly jí osobnosti formátu Jungmann¹²⁾, Dobrovský¹³⁾, Palacký¹⁴⁾ či Rieger¹⁵⁾. Tohle by také mohlo svědčit o moravské roztržitosti. Konečně společenskou linii určovala i dvě moravská „hlavní“ města, Olomouc a Brno.

Idea jednoho národa ve dvou historických zemích nevalila. Problém tkvěl v územní integritě českých zemí, již se čeští vlastenci a politici snažili prosadit po formální stránce. Historicky byla Morava součástí volnějšího svazku zemí Koruny české jako samostatné říšské markrabství (v rámci Rakouska). V době utváření novodobého národa směřovaly z Prahy tendence, jež deklamovaly vznik jednoho kompaktního státu spolu s Čechy. U Moravanů však podporu nenacházely. Argumenty, jež mluvily proti státoprávnímu spojení Čech a Moravy, se nejčastěji opíraly o historii Velké Moravy, o Obnovené zřízení zemské, vytvořené zvlášť pro Moravu, o hospodářské využívání Moravy Čechami a o jakýsi nadřazený pohled a postoj Prahy k Moravě. Existovaly však i opačné názory, jež argumentovaly nutností jednoty a vytvoření tak pevnějšího národa. Moravský sněm, zasedající od 31.5.1848, pro velký počet členů selského původu též zvaný selský sněm, dne 12.8.1848 myšlenku spojení Čech a Moravy zamítl. Roli jistě sehrála austrofilská orientace šlechtických poslanců a odpor německých poslanců pro danou věc.¹⁶⁾ Obdobně skončily i někdejší snahy o začlenění českých zemí, resp. Moravy, do německého svazku na tzv. frankfurtském sněmu v roce 1848.

Národní povědomí bylo však nutné pěstovat i lidovější formou než sněmy a sjezdy. Ke slovu se brzo začaly hlásit tábory lidu, vlastenecké akce typu zakládání národních organizací a spolků. Jejich cíl byl prostý – šíření národních idejí mezi obyčejný lid. Přirozeně plnily i funkci určitého společenského vyžití (osvěta, zábava, vzdělávání, poznání, ...).¹⁷⁾

Národně obrozenecké snahy moravských buditelů se projevovaly na Slovanském sjezdu v Praze roku 1848. Blíže o této záležitosti bude pojednáno v kapitole „Rok 1848 v životě Daniela Slobody“.

Domnívám se, že základní rozdíl ve vnímání procesu národního obrození mezi tehdejšími Čechy a Moravany spočíval ve větší fixaci Moravanů na hrdost k moravskému teritoriu a odpor k jakékoliv nadřazenosti Čech vůči nim, byť respektovali, že obě území osidluje jeden národ.

Poznámky ke kapitole „Národní obrození na Moravě“

- 1) Viz. Řepa, M. (2001): Moravané nebo Češi? Vývoj českého národního vědomí na Moravě v 19.století. Doplněk, Brno, s.12-38. Dále jen: Řepa, 2001.
- 2) Viz. Trapl, M. (1977): České národní obrození na Moravě v době předbřeznové a v revolučních letech 1848 – 1849. Blok, Brno, s.12-27. Dále jen: Trapl, 1977.
- 3) Viz. Macůrek, J. (1948): Rok 1848 a Morava. Zemská osvětová rada v Brně, Brno, s.54. Dále jen: Macůrek, 1948. Trapl, 1977, s.34-35. Řepa, 2001, s.12-38.
- 4) Viz. Všeobecná encyklopedie. Diderot, Praha, 1999, 8 dílů, s.297.
- 5) Viz. Masarykův slovník naučný. Československý kompas, Praha, 1925, 7 dílů, s.689.
- 6) Viz. Masarykův slovník naučný. Československý kompas, Praha, 1925, 7 dílů, s.689.
- 7) Viz. Trapl, 1977, s.12-15. Řepa, 2001, s.126-128.
- 8) Viz. kapitola „Slobodovy styky s významnými osobnostmi národního obrození“.
- 9) Viz. kapitola „Slobodovy styky s významnými osobnostmi národního obrození“.
- 10) Viz. kapitola „Slobodovy styky s významnými osobnostmi národního obrození“.
- 11) Viz. kapitola „Slobodovy styky s významnými osobnostmi národního obrození“.
- 12) Josef Jungmann (1773 - 1847) - jazykovědec, literární teoretik a historik, básník a překladatel. Ve své literární tvorbě užíval češtinu, čímž dokazoval její schopnost být jak literárním, tak i vědeckým jazykem. Svou překladatelskou tvorbou dokazoval schopnost češtiny vyjadřovat složité myšlenky, čímž ji stavěl na roveň ostatním evropským jazykům. Jungmannova nejvýznamnější díla: „Česko-německý slovník“ (pětidílný), „Slovesnost“ (učebnice literatury), „Historie literatury české“ (přehledné dějiny české literatury).
- 13) Josef Dobrovský (1753 – 1829) – tvůrce slavistiky a zakladatel novočeské literatury. Zabýval se podrobně dějinami literatury a historií českých literárních památek. Sestavoval slovníky spisovné češtiny. O schopnosti češtiny stát se literárním a vědeckým jazykem však pochyboval. Proto většinu díla sepsal v latině a němčině. Dobrovského nevýznamnější díla: „Ausführliches Lehrgebäude der Böhmischen Sprache“ („Podrobná mluvnice českého jazyka“; obsahuje tvarosloví a návrh pravidel pravopisu), „Německo-český slovník“ (dvoudílný), „Geschichte der Böhmischen Sprache und Literatur“ („Dějiny české řeči a literatury“; jedná se o dějiny české literatury od 9. do 17.st.), „Josephi Dobrowsky, presbyteri aa. ll. et philosophiae doctoris, Societatis scientiarum Bohemicae atque aliarum membri, Institutiones linguae slavicae dialectis veteris, quae quum apud Russos, Serbos, aliosque ritus Graeci, tum apud Dalmatas glagolita ritus Latini Slavos, in libris sacris obtinet („Základy jazyka staroslověnského“; jedná se první mluvnici staroslověnštiny).

14) František Palacký (1798 – 1876) – český historik a politik, „otec národa“. Palacký byl politickým představitelem „austroslavismu“. Věřil ve federativní přebudování habsburské monarchie ve spolek autonomních národnostních států. Svou politickou koncepci orientoval především na vzdělané střední vrstvy. Vyjádřil ji v díle „Idea státu rakouského“. Ve své historické práci vycházel z podrobného studia šlechtických, městských a církevních archivů. Vedle politických a válečných dějin zařazuje do svých děl i dějiny správy, umění a vědy. Výrazně se zabýval husitským obdobím a poděbradskou dobou. Životním dílem Palackého jsou „Dějiny národu českého v Čechách i v Moravě“, které zobrazují české dějiny do roku 1526. Palacký stál u zrodu Zemského archívu a edice „Matice česká“. Hlavní přínos Palackého spočívá v tvorbě koncepce českých dějin, jíž se užívá dodnes.

15) František Ladislav Rieger (1818 – 1903) – český politik, zeť F.Palackého. Jako jeho tchán byl představitelem austroslavistické politiky. Poté co se uchýlil Palacký z politiky do ústraní, byl Rieger vnímán jako předák české politiky. Svou politickou činností usiloval o zlepšení postavení českého národa v rámci habsburské říše.

16) Viz. Macůrek, 1948, s.12-17, s.32-42, s.44-48, s.63-64, s.77.

17) Viz. Řepa, 2001, 164-168.

2.Geografická charakteristika Rusavy

2.1.Fyzicko-geografická charakteristika

2.1.1.Geologie a geomorfologie

Obec Rusava zasahuje do magurské skupiny moravských flyšových¹⁾ Karpat. Geomorfologické zařazení je následující: provincie – Západní Karpaty, subprovincie (soustava) – Vnější Západní Karpaty, oblast (podsoustava) – Západní Beskydy, celek – Hostýnsko-vsetínská hornatina, podcelek – Hostýnské vrchy, okrsek – Rusavská hornatina. Na složení a stavbě Rusavské hornatiny se podílejí převážně horniny sedimentárního původu, zastoupené pískovci, slepenci a jílovci. Rusavská hornatina náleží k račanské jednotce magurské skupiny příkrovů a spolu s ostatními částmi Vnějších Západních Karpat byla zvrásněna ve svrchním paleogénu²⁾ a miocénu³⁾. Maximálního převýšení dosahuje Rusavská hornatina u vrcholů Kelčský Javorník (865 m n.m.) a Hostýn (735 m n.m.). Dalšími významnými vrcholy oblasti jsou Holý vrch (715 m n.m.), Kyčera (757 m n.m.), Obřany (704 m n.m.), Skalné (709 m n.m.), Sochová (740 m n.m.), Tesák (720 m n.m.) a U tří kamenů (748 m n.m.). Nejnižších bodů pak dosahuje území při vodním toku Rusava (321 m n.m.). Celé území Rusavské hornatiny lze vnímat jako erozně⁴⁾ – denudační⁵⁾. Hlavní hřbetní pásma jsou tvořena odolnějšími pískovci a slepenci, jež vytvářejí denudační reliéf. Jílovcové vrstvy pak tvoří deprese^{6) 7)}.

2.1.2.Klima

Makroklima Rusavské hornatiny je určováno polohou vůči Moravské bráně, která umožňuje průnik studených vzdušných hmot, především v zimě. Průměrná teplota vzduchu v lednu se pohybuje v rozmezí -2 až -5°C, v červnu pak v rozmezí 16 až 18°C. Teplota vzduchu však může klesnout v Rusavské hornatině pod 0°C každý měsíc s výjimkou července a srpna.⁸⁾

Většina srážek, které v oblasti Rusavské hornatiny spadnou, mají podobu deště. Jejich průměr činí asi 100 mm. Extrémem byl v této záležitosti jen červenec 1997, kdy na území spadlo 501 až 600 mm srážek.⁹⁾

2.1.3.Hydrografie a hydrologie

Základ říční sítě obce Rusava tvoří řeka Rusava a její levostranný přítok Ráztoka. Toto uspořádání má pravouhlý tvar. Vodní toky mají spíše ráz horských bystřin se značným spádem. Rusava se pak z levé strany u Kvasic¹⁰⁾ vlévá do řeky Moravy. Celé území je

prostřednictvím Dunaje, do kterého se Morava vlévá zleva, odvodňováno do Černého moře. Jedinou umělou vodní plochou je vodní nádrž v místní části Ráztoka, která slouží k rekreačním účelům.¹¹⁾

2.1.4. Pedogeografie a biogeografie

Půdy Rusavské hornatiny se vyvinuly na svazích. V obci Rusava převládají kambizoly¹²⁾ a fluvizemě¹³⁾. Nachází se zde flóra bukových lesů, jež jsou však vytlačovány smrkovými monokulturami. Přirozenou vegetací jsou karpatské dobohabřiny a doubravy. Bylinnými zástupci jsou ostrice chlupatá, ostrice převislá, kapradina laločnatá, kostřava lesní a vřes obecný. Vzácně se vyskytují i některé druhy čeledi Orchidaceae.¹⁴⁾

Rusavská hornatina náleží k přírodnímu parku Hostýnské vrchy, který byl vyhlášen 29.6.1989. Jeho součástí jsou pak další maloplošná území – přírodní rezervace Kelčský Javorník, přírodní rezervace Obřany, přírodní rezervace Černava, přírodní památka Sochová, přírodní památka Stráň, přírodní rezervace Tesák, přírodní rezervace Smrdutá, přírodní památka Bernátka a přírodní památka Na Jančích.¹⁵⁾

2.2. Socio-ekonomická a kulturní charakteristika

Obec Rusava leží ve východní části okresu Kroměříž, jež je součástí vyššího územně správního celku Zlínský kraj.

Ekonomický ráz Rusavy je založen na jejím postavení rekreačního centra kroměřížského okresu. Rekreační funkce obce se však výrazněji projevila až po roce 1948, kdy zde byl vybudován dětský pionýrský tábor, koupaliště se solárním ohřevem, většina turistických stezek a rekreační objekty nejen obyvatel okresu Kroměříž, ale i širokého okolí. Rusava tak zaujala z hlediska rekreace, turistiky a zimního sportu v kroměřížském okrese postavení více než dominantní. Přirozeně se s vývojem nabídka všech rekreačních zařízení zkvalitnila a rozšířila. Vzhledem k 584 obyvatelům obce¹⁶⁾ disponuje katastr obce 600 malorekreačními objekty a 10 hotely a velkoplošnými chatami. Sezónně, v létě i v zimě, pak počet obyvatel dosahuje trojnásobného množství právě díky turistům a rekreantům. Příchozí pak mohou používat tři sportovní hřiště, koupaliště se solárním ohřevem¹⁷⁾, běžkařské a sjezdové dráhy pro lyžování. Lákavá je též okolní příroda a klima, které je přirovnáváno ke klimatu Vysokých Tater a lékaři proto doporučováno k pobytů pacientů astmatiků. Výhodou je i poloha obce. Na jedné straně leží Rusava „stranou rušného života“, na straně druhé v dostatečné blízkosti Kroměříže, Holešova, Bystřice pod Hostýnem i Zlína, jež umožňují kulturní a společenské vyžití a návštěvu mnoha památek. Celá obec je kvalitně obsloužena sítí

autobusových linek, jejichž intenzita je vzhledem k velikosti obce dosti vysoká. Přirozeným důvodem tohoto faktu je rekreační ráz obce a její velká návštěvnost. Ekonomické možnosti obce pak doplňuje těžba a zpracování dřeva a zemědělská činnost, družstevní a soukromá.

Unikátní je v obci soužití lidí s přírodou, díky němuž byl zachován krajinný ráz obce. V obci nenajdeme „satelitní domky“ známé z jiných venkovských obcí, jež „hýzdí“ své okolí. Lidé zcela přirozeným způsobem staví své domy tak, aby zapadaly do krajiny. Zvláštností nejsou ani dřevěnice, typické pro Valašsko, které byly v roce 2006 na Rusavě postaveny dvě, a to za účelem bydlení. Staré dřevěnice, kterých je na Rusavě stále dost, slouží ke stejnému účelu, a jsou vyhledávanou turistickou atraktivitou. Další vyhledávanou atrakcí je folklór. Místní folklórní soubor valašských písní a tanců „Rusavjan“ dokládá kontinuitu valašské autentické kultury nejen Rusavy, ale jiných částí národopisného regionu Valašsko. Zároveň tak šíří dobrou pověst a povědomí o obci nejen v České republice, ale i v zahraničí.

Díky folklóru, atraktivitám cestovního ruchu a přirozenému soužití člověka s přírodou se Rusava stala v celostátní soutěži obcí roku 2002. Domnívám se, že budoucnost Rusavy bude stát na těchto třech nosných pilířích.

Poznámky ke kapitole „Geografická charakteristika Rusavy“

- 1) Flyš představuje kombinaci propustných pískovců a nepropustných břidlic, morfostrukturně pak systém přes sebe složitě překlenutých vrás, tvořících tzv. příkrovy.
- 2) Paleogén je geologická perioda, patřící do éry kenozoika. Je dělena na epochy: paleocén, eocén a oligocén. Začala před 65 miliony let a skončila před 23 miliony let.
- 3) Miocén je epocha periody neogén, patřící do éry kenozoika. Začala před 23 miliony let a skončila asi před 5,5 miliony let.
- 4) Eroze je proces odstraňování hornin a půd působením exogenních činitelů. Rozlišujeme erozi říční, mořskou, jezerní, větrnou, ledovcovou a gravitační.
- 5) Denudace je proces rozrušování a odnášení horninového materiálu, který vede ke snižování a zarovnáování povrchu Země.
- 6) Deprese je sníženina zemského povrchu, území s relativně nižší nadmořskou výškou než okolní reliéf.
- 7) Viz. Křížek, M. (2005): Morfostruktury a morfoskulptury Rusavské hornatiny. Disertační práce. Praha, s.22-25. Dále jen: Křížek, 2005.
- 8) Viz. Křížek, 2005, s.25-27.
- 9) Viz. Křížek, 2005, s.25-27.
- 10) Obec v okrese Kroměříž, Zlínský kraj.
- 11) Viz. Křížek, 2005, s.32-34.
- 12) Kambizoly jsou půdní typy, vznikající procesem zajilení, tedy intenzivním zvětráváním minerálů, vedoucí k obohacení půdní hmoty o jíl.
- 13) Fluvizemě jsou půdy říčních niv. Jsou nebo byly pravidelně zaplavovány povodňovou vodou, na níž se ukládaly sedimenty.
- 14) Viz. Křížek, 2005, s.36-37.
- 15) Viz. Křížek, 2005, s.36-37.
- 16) Dle Sčítání lidí, domů a bytů 2001.
- 17) Bylo vybudováno jako první ve střední Evropě.

3. Historická charakteristika Rusavy

Rusava, jako jedna z mála obcí v ČR, se může pyšnit známostí přesného data svého založení. Je jím 23. duben 1657. U jejího zrodu stál majitel holešovsko-bystrického panství, hrabě Jan Rottal. Rusavou byla nazvána dle stejnojmenného potoka, jehož jméno bylo odvozeno od místní rusé, tj. červené hlíny. Nebyla to však Rusava, jež stála v místě názvu obce v zakládací listině, nýbrž Rottalowice – dle svého zakladatele. Nikdo ji tak ale nenazýval a pro jejich obyvatele zůstala provždy Rusavou. Snad šlo o jakousi formu vzdoru svému krutému pánu.

Katastr dnešní obce Rusava se nacházel na území někdejšího obřansko-bystrického panství. Historie tohoto území je však mnohem starší. Patrně nelze vyloučit přítomnost člověka v těchto místech už v době pravěku. Keltské osídlení nedalekého Hostýna slouží jako doklad této domněnky. První písemné zmínky o osídlení dnešního katastru Rusavy pocházejí z roku 1327 ze zápisu majetku obřanského panství pro moravského markraběte Jana. Tehdy se mluví o pustých vsích Jenčích, Staré Lhotě, Vysoké Lhotě a Jestřebí. Poslední tři pak stávaly na katastru Rusavy. Obřany, nejvýše položený hrad na Moravě (701 m n.m.) byl v době sporů mezi svým majitelem panem Bočkem z Kunštátu a markrabětem Janem zbourán, a to na příkaz císaře Karla IV. roku 1366. Boček z Kunštátu totiž postavil hrad bez svolení markraběte.¹⁾

Proces násilného osídlení Rusavy Valachy má své kořeny už na počátku třicetileté války a je spojen s osobou rytíře Jana Adama z Víckova. Jan Adam, coby majitel panství Lukov a Vsetín, se choval ke svým poddaným celkem vlídně. Proto byl mezi Valachy velmi oblíben a vždy hájen. Jan Adam stál na straně protihabsburské koalice a Valaši po jeho boku.²⁾ Ve víře v osvobození Moravy z habsburského jha se Valaši postavili na stranu Švédů, kteří roku 1642 vpadli na Moravu. Když se však Švédové nedočkali slíbené pomoci sedmihradského knížete Jiřího Rákociho a odtáhli roku 1643 z Moravy, rozplynul se i sen o svobodné Moravě. Tehdy však přišel ke slovu i Jan, hrabě z Rottalu, zakladatel obce Rusava. Šlechtický rod Rottalů pocházel ze Štýrska a na počátku 17. století se dostal na Moravu. Jan Jakub, otec Jana, se hlásil k protestantskému augspurskému vyznání. Po něm zdědil Jan zadlužené panství Napajedla³⁾. Vědom si svého neutěšeného finančního stavu a hledaje možnosti pro svou budoucnost prozívatelně konvertoval ke katolicismu a obrátil se o pomoc k moravskému zemskému místodržícímu, kardinálu Františku z Dietrichštejna. Ten mladého, ambiciózního šlechtice využil k vedení trestných výprav proti vzpurným Valachům. Většina těchto výprav se však setkala s neúspěchem. Poslední z nich, vedená v roce 1644, díky níž se měli Valaši

bud' podrobit nebo měli být vyhubeni, byla však Rottalovým triumfem. Po porážce Valachů v lednu 1644 zasedal na Vsetíně hrdelní soud, kterému předsedal právě Jan Rottal. Měl absolutní moc. Obvinění se měli bud' podvolit poddanství nebo měli být ztrestáni na hrdle. Většina z nich přijala to první. Netušili však, že daleko větší trest je teprve čeká. Jan Rottal byl zároveň uvědomělý hospodář. Roku 1650 zakoupil rozsáhlé spojené panství Holešov a Bystřice a Valaši se měli stát levnou a kvalitní pracovní silou v kraji, který byl díky válce a moru ochuzen o obyvatelstvo. Měl s nimi dobré zkušenosti ze svých pomoravských panství Napajedla, Kvasice, Tlumačov a Veselí. Vsacké⁴⁾ Valachy přesídlil do Hostýnských vrchů a s jejich příchodem založil dnešní Rusavu.⁵⁾

Nová obec byla založena v horách a lesích, stranou přístupových cest. Pro její obyvatele to bylo spíše výhodou. Zůstali ušetřeni průvodních jevů vojenských tažení a striktní rekatolizaci. Přestože tato v obci sice proběhla, nebyla tak tvrdá. Jak již bylo řečeno, Jan Rottal, coby konvertita, nebyl ortodoxní katolík a o víru svých poddaných se příliš nestaral. A katoličtí misionáři neprojevovali horlivý zájem o chudou horskou obec. Čeho však rusavští Valaši ušetřeni nebyli, byla hospodářská zátěž. Poplatky z pronajatých luk, platba za dřevo, povinný odběr piva, vína a kořalky a tzv. valašská daň, tedy odvod každé desáté ovce nebo 1 zl. 30 kr. za ni, jsou ukázkou hospodářských povinností obyvatel Rottalovic vůči vrchnosti. Největší ranou pro chudé horské valašské hospodaření byl rok 1687. Právě jím počínaje nesměli valaši chovat více než 25 kusů ovcí pod trestem propadení převyšujícího počtu vrchnosti. Hrabě Jan Rottal byl obyvateli nenáviděn stejně tak, jako jím opovrhovala ostatní šlechta pro jeho krutost.⁶⁾

Ne výrazně jinak se osudy obce vyvíjely po další staletí. Roku 1918 byla obec Rottalovice přejmenována na Rusavu. V současnosti můžeme mezi jejími obyvateli najít řadu potomků těch, kteří sem byli násilím přesídleni v 17. století.

Ani rekatolizace, ani tvrdý hospodářský útisk, jež Rusavu postihly, nezdolaly svobodného ducha jejích obyvatel. A přestože se za ta staletí v mnoha ohledech s okolním obyvatelstvem asimilovali, můžete i dnes poznat v jejich potomcích hrdost, vznešenost a rázovitost, která se v nich zakořenila jednou pro vždy. Konečně oni vstúpili této krajině svůj styl života. Domnívám se, že Rusava vskutku vytvořila ryzí vsacko-valašskou enklávu etnografického regionu moravské Valašsko.

Poznámky ke kapitole „Historická charakteristika Rusavy“

1) Viz. Fialová, V. (1957): Počátky dědiny Rusavy. In: Naše Valašsko. Roč.6, č.6, s.49. Dále jen: Fialová, 1957.

2) Jan Adam byl po smrti svého otce Jana Přemka z Víckova vychován svým strýcem Arklebem z Víckova, manželem Lukrécie Nekšovny z Landeku. Lukov a Vsetín pak měly podle poslední vůle Jana Nekeše, otce Lukrécie Nekšovny, připadnout pánům z Víckova. O obě panství pak mladého Jana Adama připravil Albrecht z Valdštejna, druhý manžel Lukrécie Nekšovny. Obě panství získal Jan Adam zpět v letech 1619 – 1620.

3) Obec v okrese Zlín, Zlínský kraj.

4) Vsacko je národopisná oblast ležící na rozhraní východní části Zlínského kraje (okres Vsetín), severní části Bílých Karpat (na slovenské straně) a jižní části Javorníků (na slovenské straně).

5) Viz. Fialová, 1957, s.50-54.

6) Viz. Fialová, 1957, s.57-59, 68.

4.Korespondence a deník jako historický pramen

4.1.Korespondence a deníky Daniela Slobody

Dopisy i deníky představují historické prameny lidové provenience. Jako takové je nutné je vnímat coby zdroje neocenitelných informací, zpravidla privátního rázu. Konečně byly určeny jen malému okruhu čtenářů.

V případě Daniela Slobody je patrná silná utilitárnost v obou typech pramenů. Stročost jeho vyjadřování je toho dokladem. Vždy se jednalo o to, aby dopis plnil efektivitu svého poslání, tedy sdělil informaci, přání či výzvu. Jednalo se o žádosti, pomůcky pro školu, pomoc od přátel, vyřizování úřední agendy s vyššími církevními úřady či příspěvky do novin a časopisů. Nelze si však myslet, že by v těchto dopisech chyběla knězova lidskost. Závěr dopisu, pokud byl vztah s dopisovatelem užší a vřelejší, je zpravidla vždy věnován krátké informaci o stavu soukromých věcí ve své rodině (narození dětí, zdraví členů rodiny, ...) a pozeptání se na totéž adresáta dopisu, např.: „*My sme byli také všickni nemocní. Ženuška dlouho ležela, já sem též pár dnů měl chripku od prechládnutí. Miloslav měl červený výsyp na těle, ale již počíná opět skotáčit. Bůh Vás pozdravuj a zachovej. Drahé choti Vaší a milým dítkám dobrého zdraví prejeme. Sbohem. Váš k službám hotový ctitel a přítel D.Sloboda.*“⁽¹⁾ Rovněž i úvody dopisů jsou plny úcty a projevů přátelství.

Daniel Sloboda byl zastáncem užívání českého jazyka. Sám tuto ideu hájil i pro Slovensko, ačkoliv byl sám Slovák. Nicméně v jeho denících i dopisech je patrná silná nespisovnost jeho jazyka, jež se mísí s prvky slovenštiny a valašského dialektu. Lze se tedy domnívat, že byl plně přesvědčen o komunikační a utilitární funkci jazyka coby funkci primární. Mohlo by se tedy zdát, že to ani není kněz, kdo je autorem těchto textů. Jestliže pro většinu obrozenců byla jazyková stránka textu důležitější než obsahová, pak Daniel Sloboda tvoří přísloušnou výjimku, jež potvrzuje pravidlo. Obsah textů povýšil na první místo.

V případě jakéhokoliv pramene se musíme dívat kriticky ne jejich obsah i původ. Z formálního hlediska rozlišujeme vnější kritiku, jež řeší otázku pravosti pramene, autentičnost, časový, autorský a místní původ a okolnosti vzniku, a vnitřní kritiku, zabývající se problematikou kompetentnosti pramene pro dané téma, mírou shody s historickou skutečností, autorem pramene a komparací s jiným dobovým pramenem. Čím je tedy pramen mladší, tím je práce ve výše uvedených náležitostech snadnější, zejména v oblasti různých komparací pramenů a větší informovanosti o autorovi. Časový, místní i autorský původ použitých pramenů je jednoznačně stanoven samotným autorem. Vzhledem k povaze obou pramenů a vzhledem k tomu, že především dopisy byly určeny druhým osobám, lze vyloučit

jakoukoliv falzifikaci a tedy lze potvrdit autentičnost a pravost pramene. Motiv vzniku obou pramenů je jasný. V případě dopisu to vyplývá z podstaty dopisu jako instituce takové. Ve své době se jednalo o přirozenou záležitost každodenního života, zároveň však i o nutnost k udržování společenského kontaktu a nástroj dosažení autorových snah. Deníky pak měly posloužit k informování potomků, ale určitě i pro osobní potřebu autora samotného. Obecně deníky často zachycují i stav veřejného dění, na něž autor reaguje. V případě Daniela Slobody tomu tak není. Rozsáhleji oproti jiným strohým zápisům se věnuje roku 1848. Ovšem i tento zápis má spíše deskriptivní ráz. Osobní postoj, názor či reakce chybí. Povaha obou pramenů, tedy dopisů a deníků, je více než kompetentní pro zvolené téma této práce. Primární jsou zde informace o soukromém a veřejném životě autora.

Uvedené prameny, stejně jako prameny spojené s osobnostmi, s nimiž se Sloboda stýkal, tedy dopisy adresované Slobodovi, se nacházejí v Památníku národního písemnictví v Praze, v Moravském zemském muzeu v Brně, v Muzeu Komenského v Přerově, eventuálně v okresních archívech těch měst, s nimiž jsou osobnosti, jež se Slobodou udržovaly kontakt, spjaty.

4.2. Edice pramenů

V našem případě byly deníky a korespondence Daniela Slobody vydány jako edice pramenů Zdeňkem Fišerem, historikem okresního archívu v Přerově. Jako základ edice obou typů pramenů posloužily jejich originály. Pro přehlednost uvádím i zařazení edic obou pramenů dle Ivana Šťovíčka²⁾.

4.2.1. Zařazení edic pramenů korespondence a deníku

4.2.1.1. Typ edice

a) Vědecká edice³⁾

Edice vědeckého typu jsou určeny vědeckému výzkumu. Shrnují maximum pramenných informací k přesně vymezenému tématu. Vycházejí z dostupné pramenné základny, pokud možno úplné a přesně vymezené. Publikují buď úplný soubor dokumentů k tématu, nebo jejich výběr provedený se zřetelem k zásadě úplnosti závažných pramenných informací. Zpravidla přinášejí dosud nepublikované dokumenty.

Téma vědeckých edic bývá vymezeno věcným problémem, druhem dokumentu, časově a teritoriálně. Na ediční zpracování se kladou vysoké nároky. Každý pramen je podroben přísné vnitřní a vnější pramenné kritice a kritice historické.

Texty dokumentů jsou transkribovány nebo transliterovány podle předem stanovených zásad. Cizojazyčné dokumenty se publikují v původním jazyku.

Vědecko-kritický a vědecko-informační aparát každého dokumentu informuje o výsledcích vnitřní a vnější pramenné a historické kritiky dokumentu, obsahuje přesný údaj o jeho uložení, formě dochování a případném předchozím publikování. Poznámkový aparát, který je jeho součástí, zaznamenává všechny zvláštnosti textu a odchylky od běžné normy, komentuje či doplňuje obsah dokumentu a využívá v komentářích či odkazových poznámkách další prameny nebo na ně upozorňuje.

Vědecké edice se vybavují vědecko-kritickým a vědecko-informačním aparátem edice, případně i přílohami.

4.2.1.2.Druh edice

a) Edice vícefondová⁴⁾

Edice vícefondové zpřístupňují dokumenty více archívních fondů (sbírek), jež jsou v určité vzájemné vazbě. Z typologického hlediska se jedná zpravidla o edice vědecké.

b) Edice dokumentů jednoho původce či jedné osobnosti⁵⁾

Edice dokumentů jednoho původce či jedné osobnosti zpřístupňují dokumenty jednoho či více druhů vztahující se k činnosti jednoho původce či jedné osoby. Vycházejí zpravidla z jednoho fondu či sbírky nebo i z více fondů (sbírek), jež dokumentují činnost původce či osobnosti nebo obsahují dokumenty vzniklé z jeho či její činnosti. Z typologického hlediska se jedná o edice vědecké a vědeckopopulární.

4.2.1.3.Formy edic dle způsobu zpřístupnění dokumentů

a) Edice přepisující texty dokumentů⁶⁾

Edice přepisující texty dokumentů zpřístupňují texty v plném znění. V závislosti na úkolech a cílech edice (edičním typu a druhu) se při přepisu textů dokumentů užívá metoda transkripce nebo transliterace.

4.2.1.4.Formy edic dle technik reprodukce a publikování jejich textů⁷⁾

a) Edice vydané tiskem či obdobným způsobem

4.2.1.5.Formy edic dokumentů podle rozsahu a způsobu vydání⁸⁾

a) Edice několika dokumentů

b) Edice dokumentů vydaná v ediční řadě

4.2.2. Výběr dokumentů u vědeckých edic

4.2.2.1. Výběr dokumentů vícefondových edic⁹⁾

Výběr předpokládá přesné vymezení tématu, vymezení fondů či sbírek, které má edice dokumentovat apod. Přístup k výběru u vícefondových edic se blíží výběru dokumentů u tématických edic.

4.2.2.2. Výběr dokumentů u edice dokumentů jednoho původce¹⁰⁾

Výběr zahrnuje celý komplex dokumentů o činnosti původce. Při přípravě edice z fondů státních či jiných úřadů, organizací, jedné osoby nebo rodiny je nutné ověřit, v jaké úplnosti se písemnosti fondů zachovaly a jak vypovídají o činnosti svého původce. Prakticky se písemnosti každého úřadu, instituce, osobnosti apod. ukládají vždy také ve fondech jiných úřadů, institucí či osob spjatých jeho činností. Vzhledem k této okolnosti je třeba provést heuristiku a výběr z pokud možno úplného souboru dokumentů vzniklých z činnosti původce fondu, tj. ze všech vydaných písemností.

Vlastnímu výběru předchází seznámení se strukturou, činností, funkcí a historickým prostředím, v němž daný úřad či instituce působily. Tyto skutečnosti pomáhají určit okruh fondů (institucí a osobností), s nimiž byl původce sledovaného fondu spjat. Funkci pomocného (doplňkového) materiálu a vodítka pro výběr mají podací protokoly, poznámky na dopisech, usnesení instituce, vzpomínky spolupracovníků, tisk apod. Ve sbírkách, pozůstalostech a osobních fondech obdobně slouží deníkové zápisy, korespondence, vzpomínky, diáře apod.

Edice jednoho původce musí uživateli poskytnout ucelenou představu o jeho písemnostech, většinou ale nemohou z mnoha, zejména praktických důvodů zahrnout všechny dochované dokumenty. Výběr odráží skutečnost, že každý fond obsahuje nejen dokumenty základního významu, ale i písemnosti podružné a duplicitní, které lze vyloučit. Na základě vědecké kritiky se vybírají ze všech druhů písemností ty, které charakterizují základní obsah, funkce a formy činnosti původce. Obdobně se řeší otázka, které dokumenty publikovat in extenso a které zkráceně, v regestech, poznámkovém aparátu apod. Vzájemný poměr mezi druhy a typy písemností závisí na charakteru původce a struktuře jeho agendy.

Dříve publikované dokumenty se u edic jednoho původce a u edic jednofondových zařazují nezávisle na tom, kolikrát byly zveřejněny. Zařazení dříve publikovaných dokumentů z jiných, příbuzných fondů závisí na jejich významu na objasnění činnosti původce.

4.2.2.3. Výběr dokumentů u edice dokumentů jedné osobnosti¹¹⁾

Výběr se podřizuje cíli edice a významu osobnosti (autora), tj. tomu, zda se jedná o úplný soubor prací, spisů apod., anebo o dílčí, určitým způsobem vymezený soubor. Výběr se provádí tak, aby pokryl všechny etapy činnosti autora, jeho názory a role, jaké hrál v dějinách státu, literatury, vědy, umění apod.

4.2.3. Výběr základního textu písemných dokumentů

4.2.3.1. Základní text dokumentů podle autenticity a forem dochování

a) Originál¹²⁾

Jako základní text ke zveřejnění slouží vždy text originálu, pokud se dochoval. Pod pojmem originál písemnosti se rozumí její prvotní vyhotovení, které vzniklo z vůle a s vědomím vydavatele (do konce 19. století obvykle v rukopisné podobě a většinou v jednom exempláři), bylo opatřeno platnými ověřovacími prostředky a v této konečné podobě se dostalo k adresátovi. Někdy bývá originál napsán ve dvou či více vyhotoveních, i ve dvou či více jazykových variantách. Dnes je originál často vyhotovován pomocí různých mechanických přístrojů a nebo prostřednictvím moderních rozmnožovacích technik, případně jejich kombinací.

Jako základní text je možno zvolit i text nadeslaného originálu – čistopis, který ukazuje na nerealizovaný záměr původce. Čistopis představuje konečné vyhotovení dokumentu s platnými ověřovacími prostředky, které však nebylo odesláno příjemci a zůstalo uloženo u původce. Na tuto skutečnost je třeba zvlášť upozornit ve vědecko-kritickém aparátu dokumentu, zpravidla v rámci vnějšího popisu nebo v edičních poznámkách. Za čistopis nepovažuje originál, který se k vydavateli vrátil. Důvody a okolnosti navrácení je třeba vysvětlit.

4.2.3.2. Základní text podle způsobu a techniky vyhotovení

a) Rukopis¹³⁾

Termínu rukopis se užívá obvykle pro písemnosti psané rukou. Tato forma vyhotovení může sloužit jako základní text edice.

4.2.3.3. Základní text u jednotlivých typů a druhů dokumentů

a) Dopisy¹⁴⁾

U soukromé korespondence je základním textem pro vydání text originálů, tj. odeslaných čistopisů. Pokud se originály nedochovaly, vychází se z kopií, konceptů, případně opisů.

4.3. Základní problémy korespondence a deníků jako pramene

Základní problémy, jež mohou vznikat z využívání deníků a korespondence jako historického pramene souvisí s datací, stanovním místa vzniku, podpisy a oslovením. V oblasti datace mohlo snadno dojít k tomu, že se autor jednoduše spletl v uvedení data, vynechal jej nebo používal starou dataci (např. po postní neděli). Při stanovování místa vzniku korespondence lze vyjít z jeho uvedení přímo v korespondenci. Pak-li že tam tato není, je nutné vyjít z obsahu textu, nebo z jiných materiálů, jež zachycují pobyt osobnosti (např. itinerář, deník). Pro identifikaci autora dopisu používáme podpisy. Problém však vyvstává, pokud se autor podepisuje přezdívkou (pro přátele) nebo familiární formou svého jména (pro rodinu). Obtížně se, pokud tak není uvedeno na obálce či na druhé straně dopisu, určuje i příjemce dopisu, neboť se v oslovení zpravidla neuvádělo jméno, ale oslovovalo se obecně (např. „velectěný příteli“). V denících může vyvstat problém s chybně uvedenou datací. Jméno autora je zpravidla známo, neboť často jsou deníky uváděny, alespoň v našem případě, stručnou informací o dosavadním životě autora před zahájením psaní deníku. Úskalí vzniká tehdy, je-li deníků více a první z nich není k dispozici. Přesto lze z jiných náležitostí (jména osob, rodina) vysledovat jméno autora.

Poznámky ke kapitole „Korespondence a deník jako historický pramen“

- 1) Z dopisu D.Slobody A.V.Šemberovi z 15.1.1847.
- 2) Viz. Šťovíček, I. (2002): Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období 16.století do současnosti. Archivní správa Ministerstva vnitra ČR, Praha, s.120. Dále jen: Šťovíček, 2002.
- 3) Viz. Šťovíček, 2002, s.26-27.
- 4) Viz. Šťovíček, 2002, s.27.
- 5) Viz. Šťovíček, 2002, s.27.
- 6) Viz. Šťovíček, 2002, s.27.
- 7) Viz. Šťovíček, 2002, s.29.
- 8) Viz. Šťovíček, 2002, s.29-30.
- 9) Viz. Šťovíček, 2002, s.41.
- 10) Viz. Šťovíček, 2002, s.42.
- 11) Viz. Šťovíček, 2002, s.42.
- 12) Viz. Šťovíček, 2002, s.45.
- 13) Viz. Šťovíček, 2002, s.46.
- 14) Viz. Šťovíček, 2002, s.48.

5. Životní osudy Daniela Slobody

Daniel Sloboda se narodil 20.12.1809 v Uherské Skalici¹⁾ jako syn ševce Michala Slobody a jeho ženy Zuzany, rozené Pokorné. Vedle Daniela měli manželé Slobodovi další čtyři děti – syny Michala, Jana a Pavla a dceru Annu. Přes nuzné poměry, ze kterých pocházel, dosáhl již v mladistvém věku vysokého vzdělání. Po prvních školních letech strávených ve Skalici odešel do Modré, kde se na místním Gymnáziu věnoval humanitnímu a filozofickému studiu. V letech 1829 – 1832 získal příležitost studovat na bratislavském evangelickém lyceu (stejně jako kdysi František Palacký), kde se stal posluchačem Juraje Palkoviče²⁾. Avšak Bratislavou jeho odborná studia skončila. Jeho majetková situace mu nedovolovala ve studiu pokračovat a nezbylo mu nic jiného, než si najít práci, která by jej uživila. Jeho kroky směřovaly do Myjavy³⁾ (působil zde v letech 1833 – 1837). Snad proto, že odtud neměl daleko do rodné Skalice⁴⁾ a v blízkých Malých Karpatech mohl pokračovat ve svých botanických studiích. Své počátky až do příchodu na Rusavu, ovšem lakonicky, popsal svému příteli A.V.Šemberovi, který jej žádal o nástin jeho vlastního života: „*Narozen jsem v Uh[erské] Skalici 20.pros[ince] 1809 z otce Michala S[lobody], měšťana tamějšího. Odbaviv v rodišti počáteční cvičení pod Augustinem Hlaváčkem, a gramatikální pod Mart[inem] Djurgalou (Mart[in] Djurgala) a Jirím Holičem, odebral sem se roku 1824 na gymnasium Modranské, kde pod profesorem Janem Grosem (Joh[ann] Gross) humanitní, z částky i filosofický kurz po 4 léta odbyv, r.1829 na lyceum Prešpurském sem odšel. Tam sem dokončil běh filosoficko-theologický pod pp.prof., jejichž jména: Ján Gros, otec jmenovaného, Gabriel Kováč Martiny, Samuel Žigmondy, Matěj Ševrlay a Pavel Bilnica; československé řeči po[d] Palkovičem a v Společnosti slov[enské] sem se učil. Vyšed r.1832 ze škol, r.1833 sem byl do Myjavy Nitr[anské] stolicí k p. Samuely Kolénymu za kaplana, skrze důst[ojného] pána supetint[endant] Pavla Bilnicu 28.srpna 1833 na úrad kazatelský byv vysvěcen. Na Myjavě půl čtvrtého roka ztráviv dostal sem povolání od církve Rusavské pod Hostýnem, načež 14.dubna 1837 sem ze Slovenska vystúpil, prestěhovav se do Moravy.*“⁵⁾

Řízení osudu snad chtělo, že se Sloboda věnoval botanice, neboť vítr jeho „botanické kroky“ zavál 23.12.1836, jak sám pak ve svém deníku poznamenal „*na všemu Slovanstvu pamětný vrch*“, na Hostýn („*Vystúpil sem na všemu Slovanstvu pamětný vrch Hostýn v Moravě.*“⁶⁾). Okouzující krajina si jej získala. Těžko asi odolával pohledu na Čecher⁷⁾, Skalné⁸⁾, Obrany⁹⁾ nebo Pardus¹⁰⁾. Navíc salašnický život mu připomínal rodné Slovensko. Tehdy už na Rusavě navázal první kontakty. A když mu bylo připomenuto, že zde působil několik kazatelů a všichni byli Slováci, domnívám se, že i to ovlivnilo jeho rozhodnutí ve

chvíli, kdy byl požádán, aby přišel na Rusavu jako kazatel („*Podepsal sem povolání do cirkve Rottálovické pod Hostýnem*“¹¹⁾). Jeho rozhodnutí ovlivnil i fakt toho, že na východní Moravě působila řada Čechů, kteří studovali na slovenských školách a z nichž mnohé znal osobně.

Na Rusavu přišel relativně mladý 14.4.1837 („*Přišel sem do Rusavy za kazatele.*“¹²⁾), vzdělaný v oboru přírodních a humanitních věd, znalý několika jazyků, plný vědeckých a osvětových snah. Ne vždy však pro ně našel mezi místními pochopení, alespoň ne v počátcích. Ale přestože mu byla ne jedenkrát nabízena daleko výhodnější místa, jeho cit a vztah k Rusavě a Hostýnským vrchům byl daleko silnější.

Velmi brzo započal se svými cestami. Vsetín, Hošťálková, Ratiboř, Pržno, Jasenná, Horní Lhota u Vsetína, Liptál, Hodslavice, Suchdol nad Odrou, Těšín - toť nejčastější cíle jeho cest (viz.kapitola „Cestování Daniela Slobody“). Vše zachytil ve svém deníku. V těchto místech navázal cenné styky s mnoha kazateli a učiteli, bez rozdílu vyznání. O tom, že byl Sloboda skutečně člověk vzdělaný a dokázal nabídnout skutečnou duševní potravu, svědčí i fakt toho, že byl často zvaným hostem na holešovském a bystřickém zámku. A konečně nemálo významných postav navštívilo Slobodu na Rusavě osobně, např.: František Mírovít Lorenc¹³⁾, A. V. Šembera¹⁴⁾, Jan Ohéral¹⁵⁾, František Matouš Klácel¹⁶⁾ a mnozí jiní. Mnohé z nich poznal při svých cestách do Brna a do Olomouce, tehdy center kulturního, osvětového a vědeckého ruchu na Moravě.

Slobodův vztah ke Slovensku a styky s ním se po jeho odchodu na Rusavu nezměnily. Jednalo se však stále o kontakt se severní částí jihozápadního Slovenska, která ve své době byla kulturním centrem celé země. Sloboda však nenavštěvoval jen své rodiče, ale také přátele ze studijních let, zejména Josefa Miloslava Hurbana¹⁷⁾, který spolu s Ludovítem Štúrem¹⁸⁾ patřili k vedoucím postavám kulturně-obrozeneckého života na Slovensku, své učitele a mnohé další, mezi nimiž zejména pak Samuela Jurkoviče¹⁹⁾. Cílem těchto cest však nebyl jen stesk po domově, rodině a přátelích, nýbrž se diskutovalo i o národních problémech a nových vědeckých poznatcích.

Jeho vztah s rodnou zemí se utužil tím více, když se oženil se starší dcerou S. Jurkoviče, Julií. „*Ohlašoval sem se ponejprve s ušlechtilou pannou Julinkou, nejstarší dcerou vládného pána Sam[uela] Jurkoviče, školního učitele v Sobotišti.*“²⁰⁾. Dále píše: „*Nejpamětnější den života mého. O druhé hodině přijeli sme do Sobotiště. O čtvrté hod. z poledně spojen sem byl svazkem manželským s mou drahou nevýslovně milovanou Julinkou, skrze dvojč[íhodného] p. J[ána] Klsáka, sobotišského slova B[ožího] kazatele. Svědkové p. J[án] Valenčík učitel dítek senický a J[an] Lany kazatel ratiborský. Přítomni hosti: pán S.Tesak farár senický i s p. manželkou, paní Ohrádka s nevěstou i s dcerou, paní Štefanička, Sepešička súdolská,*

Lanyčka, Valenčička, Šulek mladý, Zatkálík, Kulíšek, Šachora s manželkou, můj otec, bratr, Zatkálík knihař, Šaško organář s manželkou, stará paní matka mojí Julinky atd.“²¹⁾ Julie Jurkovičová se narodila 30.10.1822 v Novém Městě nad Váhom²²⁾ jako dcera Samuela Jurkoviče a Kateřiny, rozené Fialové. Její matka však zemřela mladá, 9.12.1832, v Sobotišti. Poté se Jurkovič oženil podruhé se sestrou své zemřelé ženy, Julií Fialovou. I ta ale po dvou letech manželství zemřela. Potřetí se již neženil. Vedle úřední a národně buditecké činnosti se Jurkovič věnoval výchově svých čtyř dětí. Význam Samuela Jurkoviče spočíval v založení prvního slovenského spolku na území Slovenska vůbec, a to spolku, jenž nesl název „Spolok Gazdovský“. Tento měl především mravní účel. Druhý významný počin tohoto velkého Slováka tkvěl v založení „Prvého slovenského národního divadla nitranského“ roku 1842. Význam tohoto „prvního“ divadla byl ve své době více než jasný.²³⁾

Slobodovo přátelství s J.M.Hurbanem se utužilo, když se tento muž oženil s mladší Jurkovičovou dcerou Annou. Oba muži se tak stali švagry. O tom, že mezi oběma panovalo hluboké přátelství a velká vážnost a úcta svědčí i Hurbanova poznámka o Slobodovi z popisu jeho cesty na Rusavu: „*Jeho působení na tyto kraje jest značné a rázné. Sám jest muž osvícený, hluboce a důkladně učený, velikou láskou a oddaností zanícený k národu. Přírodopysk a mathesi*“²⁴⁾, *snažný přítel a vzdělavatel i básník lyrický.*“²⁵⁾

Rusava se tehdy stala pojítkem tří významných osobností: „*Daniel Sloboda, Josef Miloslav Hurban a Samuel Jurkovič vytvořili znamenitou trojici a Rusava se jim stala pojítkem.*“²⁶⁾ Nejedna dopis tak putoval na Slovensko a ze Slovenska zpět na Rusavu. Zajímavý se mi zdál i Slobodův popis českých zemí, jak je zpočátku vnímal: „*Čech, zdá se mi, ještě nepojal ideu vzájemnosti, jak náleží, a Moravan, ještě se nevrátil do citu národnosti, a to ještě potrvá za čas. Mně zde, ačkoliv uprostřed kmene bratrského, předce jaksi cizinské uvěří ovívá; jsú to země zaklené, německou jakoby pavučinou ovinuté, z níž jinak leč násilím prodrati se nelze.*“²⁷⁾

Ačkoliv se Sloboda nakonec sžil s moravským a českým prostředím, přesto mu na vývoji Slovenska neustále záleželo. Svědčí o tom i Slobodovy návrhy, jak upravit novou spisovnou slovenštinu. Sloboda se totiž domníval, že nová spisovná slovenština, tak jak ji Štúr s Hurbanem kodifikovali na základě středoslovenských nářečí, nebude srozumitelná všem obyvatelům země a měla by být doplněna o dialektismy i jiných slovenských oblastí.²⁸⁾ I tato poznámka je dokladem, že Sloboda zůstal v hloubi svého srdce Slovákem.

Z manželství Daniela a Julie Slobodových vzešly tři děti. Syn Miloslav, narozený 11.11.1844 („*Narodil se nám syn Miloslav.*“²⁹⁾), vystudoval vídeňskou techniku. Ve Vídni také zahájil dráhu strojího inženýra, v níž pak pokračoval v Liberci a Plzni. Oženil se

s Filipínou Schellovou („*Můj syn Miloslav, s nímž sem kdysi u Vás v Hranicích byl, je inspektorem asekurační společnosti (Dampfkesselprüfgesellschaft) v Liberci; má dceru Schellovu, inženýra severní dráhy ve Vídni.*“³⁰⁾), s níž měl děti: Filipínu, Boženu, Miloslava Daniela, Vladimíra, Miloslava, Jaroslava Jaromíra a Růženu. Miloslav Sloboda zemřel 4.7.1920. Dcera Božena se narodila 30.5.1851 („*O 11 hod před pol[ednem] v pátek narodila sa nám dcerka Božena.*“³²⁾). Provádala se do Pozdřehova u Vizovic za učitele Františka Rolčíka. Z jejich společného manželství se narodily tyto děti: Bohuslav Daniel, Miroslav Josef, Juliana, Miloslav, František Vladimír, Viktor Daniel a Emil Ján. Božena Rolčíková, rozená Slobodová, zemřela 21.9.1922.³³⁾ Nejmladší syn Daniela a Julie Slobodových, Vladimír, se narodil 13.9.1853 („*Naroz[en] Vladimír.*“³⁴⁾). Zemřel však za rok po narození 30.10.1854 („*Umrel nám Vladimír.*“³⁵⁾).

Slobodův soukromý život nebyl zrovna nejšťastnější. Bylo to dáno tím, že brzy ztratil své blízké. Za prusko-rakouské války v roce 1866 se cholerou nakazila a následně na ni zemřela jeho tolik milovaná žena Julie. V roce 1854 pak zemřel jeho syn Vladimír. Přes své obvykle strohé vyjadřování věnoval Sloboda nemoci a smrti své ženy poměrně dost slov ve svém deníku: „*V sobotu popel[edni] dostala Julka běhavku, o 3.hod. poslána Rozina Šimová do Bystřice k d[okto]rovi. Prášků. Než došla, dostavilo se i zvracání a krče v lýtkách. Miloslav šel o 10. večer do Bystřice – o 1.hod. po půln[oci] přišel, donesl prášků 6 na zvracání (v hodině jich užila). Pak zvrátila silně, a již ne více. Průjem pořád.*“³⁶⁾, „*V ned. ráno přišel Dr.Tofff. Tihli sme obkládali, ruky třeli. Dr. pod kůži okuloval tekutinu. Dolní část těla a nohy se zahřály, horní však ne, ruky studené. Po poledni se dostavily křeče (neb zánět, palčivost) v životě, celú noc trvaly. O ½ 12 sem ju svátostí zaopatřil.*“³⁷⁾, „*V pondělí o ¾ 10 ducha vypustila.*“³⁸⁾, „*V úterý o 4.hodině pohřeb.*“³⁹⁾. Co asi tedy probíhalo v nitru člověka, kterému umírala žena? Na jedné straně byl milujícím manželem, jenž ztrácel to nejcennější v životě, a na druhé straně jako kněz musel umírající udělovat poslední svátost, tedy formální úkon jeho úřadu v dramatickém okamžiku svého života. Sloboda zůstal na Rusavě zcela sám. Útěchou z napití se velmi trpkého vína, jež mu osud nalil, se nestal ani jeho druhý sňatek v roce 1868 s Jindřiškou Martešíkovou, sestrou rusavského učitele Karla Martešíka. Není ani divu. Vždyť svazek těchto dvou lidí byl nerovný. Ženichovi bylo 59 roků, zatímco nevěstě pouhých 27 let. Navíc Jindřiška, v Slobodově deníku zvaná Jeta, stále toužila odejít na milované Slovensko, zatímco Daniel Rusavu opustit nechtěl. A i když trpěl často finanční nouzí, nechtěl za cenu výhod kdekoli jinde opustit malebné rusavské prostředí. V takových chvílích mu byla hmotnou oporou jeho rodina ze Slovenska.

Zajímavý je i Slobodův přístup k nejcitlivějším okamžikům jeho života. Při potratu své ženy a narození svého mrtvého dítěte se omezil ve svém deníku jen na tato slova: „*Měla ženuška krvotok s pozbytím, jenž trval bez bolesti téměř 2 týdne.*“⁴⁰⁾ „*V úterý ráno šel sem se ženuškou a Aničkú a Šulákem z Ratibora na Vsetín. Téhož ochořela ženuška pozbytím.*“⁴¹⁾ „*Ráno o 6 té hod: naroz[en] chlapeček mrtvý.*“⁴²⁾ Strohé až bezcitně vyznívající vyjadřování v drtivých životních situacích, zejména těch rodinného rázu, mohou být dokladem skutečně lakonické strohosti Slobodova písemného projevu nebo dokladem takové zdrcenosti, že se tento muž k většímu rozepsání nebyl schopen odhodlat.⁴³⁾ Zde bych však hledal, vzhledem k tomu jak se vyjadřoval o úmrtí své ženy, příčinu v tom, že smrti dítěte, které navíc nepoznal, nepřikládal takovou váhu jako ženě, kterou miloval celý život. Přirozeně se jedná jen o hypotézu.

Nadále cestoval na Slovensko a do východomoravského okolí, nadále udržoval čilou korespondenci s významnými postavami českého a moravského národního obrození, dále horlivě pokračoval ve své vědecké práci.⁴⁴⁾ Své úsilí o lepší budoucnost Rusavjanů završil výstavbou nové školy, evangelické fary a evangelického kostela.⁴⁵⁾ Jeho úsilí nakonec bylo odměněno 4.7.1881, když byl v Holešově vyznamenán záslužným křížem s korunou císaře Františka Josefa I.: „*S učitelem a Mozolou do Holešova. V místnosti školn[í] sezení, akt připn[utí] kříže. Přítomni všickni údové kromě dr.Toffa, pak Semian Ludv[ík], Semian Gust[av], Sem[ian] Mirko, Jan Pavlík, Boor skal[ický], Drobný z Turé L[úky]. Hejtm[an] držel přímlovu, S[loboda] poděkováním odpověděl, Opoč[enský] mluvil o působení S[lobodově], Rozsypalem jménem spolku Komenského blahopřání, insp[ektor] Bělohl[ávek] taktéž přímlovku. Na to šk[olní] sezení. Popol[edni] oběd u Pokorn[ého]. Přípitky císaři p[ánu], hejtmanovi, hostům slovenským a všem přítomným, Bor S-ovi. Na to v pivov[arské] zahradě atd.*“⁴⁶⁾ Roky vyčerpávající práce a úsilí se nakonec projeví i na Slobodově zdraví. Sloboda zemřel 10.listopadu roku 1888. Pochován byl na rusavském hřbitově vedle své první ženy. Svou vědeckou i osvětovou prací a svou láskou ke kraji, kde celý život působil a k lidu, jemuž jako pastor sloužil, si získal vážnost a úctu širokého okolí. Troufám si říci, že s ním odešla největší postava rusavských dějin. Samozřejmě, že se na Rusavě objevila řada významných lidí, kteří se o blaho obce zasloužili, ale domnívám se, že nikdo z nich nedosáhl Slobodova formátu.

Poznámky ke kapitole „Životní osudy Daniela Slobody“

- 1) Nynější Skalice na Slovensku, Trnavský kraj.
- 2) Juraj Palkovič (1769 – 1850) – slovenský kněz a básník, profesor československé řeči a literatury na evangelickém lyceu v Bratislavě. Celý život byl stoupencem veleslavínské češtiny a starého bratrského pravopisu, čímž stál v opozici k Dobrovskému a Jungmannovi. Jako básník byl stoupencem Puchmajerovy básnické školy. Vzorem pro redigování časopisů mu byl Václav Matěj Kramerius. Redigoval „Týdenník aneb Císařské královské národní noviny“ a „Tatrunku, spis pokračující rozličného obsahu pro učené, přeucené i neučené“.
- 3) Město na Slovensku, Trenčianský kraj.
- 4) Město na Slovensku, Trnavský kraj.
- 5) Z dopisu D.Slobody A.V.Šemberovi z 31.10.1847.
- 6) Z deníku D.Slobody z 23.12.1836.
- 7) Vrchol Rusavské hornatiny.
- 8) Vrchol Rusavské hornatiny.
- 9) Vrchol Rusavské hornatiny.
- 10) Vrchol Rusavské hornatiny.
- 11) Z deníku D.Slobody z 7.3.1837.
- 12) Z deníku D.Slobody z 14.4.1837.
- 13) Viz. kapitola „Slobodovy styky s významnými osobnostmi národního obrození“.
- 14) Viz. kapitola „Slobodovy styky s významnými osobnostmi národního obrození“.
- 15) Jan Ohéral (1810 – 1868) – publicista a novinář. Redigoval různé německé i české noviny, časopisy a kalendáře: „Mährischer Wanderer“ (kalendář), „Domácí přítel“ (kalendář), „Moravia“ (německé beletristické noviny), „Týdenník“ (první český časopis na Moravě), „Moravské Národní noviny“, „Errinerungen“ (beletristický časopis), „Prager Morgenpost“ (německé noviny). V roce 1848 se stal říšským poslancem za kroměřížský okres, ale přešel na stranu německé levice a brojil proti českým národním snahám. V roce 1864 odešel do Vídně, kde až do smrti pracoval pro centralistické vídeňské noviny „Presse“ a „Konstitutionelle Volkszeitung“.
- 16) Viz. kapitola „Slobodovy styky s významnými osobnostmi národního obrození“.
- 17) Josef Miloslav Hurban (1817 – 1888) – evangelický pastor, slovenský literát, švagr D.Slobody. Byl jedním z vedoucích představitelů národně-buditelských snah a aktivit na Slovensku. Založil almanach „Nitra“.
- 18) Ľudovít Štúr (1815 – 1856) – vůdčí představitel národně-buditelských aktivit a politiky na Slovensku. V roce 1843 se zasloužil o kodifikaci spisovné slovenštiny. Spolu s ostatními

slovenskými učiteli vytvořil spisovnou verzi slovenského jazyka na základě středoslovenských nářečí, a tím vytlačil od konce 18.století používanou slovenštinu, založenou na západoslovenských nářečích.

19) Samuel Jurkovič (1796 – 1873) – slovenský učitel a notář, národní buditel, tchán D.Slobody.

20) Z deníku D.Slobody z 27.9.1840.

21) Z deníku D.Slobody z 20.10.1840.

22) Město na Slovensku, Trenčianský kraj.

23) Viz. Jurkovič, M. (1958): Spomienky na Daniela Slobodu. In: Naše Valašsko. Roč.7, č.1-2, s.72-77. Dále jen: Jurkovič, 1958.

24) Matematik.

25) Viz. Macůrek, J. (1980): Z minulosti východní Moravy v 18.-19-století. Muzejní a vlastivědná společnost a Muzeum Kroměřížska, Kroměříž, s.50-54.

26) Viz. Tábořský, F. (1993): Rusava – život valašské dědiny. Lípa, Vizovice, s.129-143.

27) Z dopisu D.Slobody S.Jurkovičovi z 28.10.1845.

28) Viz. kapitola „Slobodova literární činnost“.

29) Z deníku D.Slobody z 11.11.1844.

30) Z dopisu D.Slobody Matěji Mikšíčkovi³¹⁾ z 5.5.1880.

31) Matěj Mikšíček (1815 – 1892) – vlastenec, národní buditel, divadelní ochotník v Brně, sběratel moravských pohádek a bájí, vydavatel „Concordie“, vlastního prvního českého časopisu na Moravě.

32) Z deníku D.Slobody z 30.5.1851.

33) Viz. Jurkovič, 1958, s.72-77.

34) Z deníku D.Slobody z 13.9.1853.

35) Z deníku D.Slobody z 30.10.1854.

36) Z deníku D.Slobody z 8.9.1866.

37) Z deníku D.Slobody z 9.9.1866.

38) Z deníku D.Slobody z 10.9.1866.

39) Z deníku D.Slobody z 11.9.1866.

40) Z deníku D.Slobody z 18.8.1842.

41) Z deníku D.Slobody z 18.7.1843.

42) Z deníku D.Slobody z 7.11.1846.

43) Viz. Potrat jeho ženy, neboť slova „pozbytí“ se užívalo a užívá na Rusavě jen u dobytka.

44) Viz. kapitoly „Slobodova přírodovědná činnost“ a „Slobodova literární činnost“.

45) Viz. kapitola „Rusavské svatostánky“.

46) Z deníku D.Slobody z 4.7.1881.

6.Pastor Sloboda

Sloboda byl všestrannou osobností. Jeho zájmy se klenuly od věd přírodních až k humanitním. Jeho největší poslání však tkvělo v jeho kněžském působení. Proto byl také na Rusavu povolán, aby hájil a chránil duše svých farníků. Sloboda tak také celý život vystupoval - jako moudrý kazatel a duchovní správce svých věřících. Nicméně od prvních chvil svého příchodu se setkával na Rusavě s nedůvěrou ze strany ať už katolíků, tak i evangelíků: „*Obec je smíšená z katolíků a protestantů; evandělík je horší než pohan, nebo je kacír. „Již sem vzal péro do ruky, abych na Vás žalobu ku slavnému krajskému úřadu napsal, že však jsou nyní přípravní dnové ku slavnostem výročním, v nichž se církev katolická nejen za Židy a pohany, ale i za kacíře modlí, tedy vkládám prozatím meč do pošvy“ atd., tak mi jednou psal jeden pan farár, jenž jinak učený a vzdělaný, na slovo jest vzat co řečník výborný v okolí zdejších. Což divu, že za takovým příkladem obecný lid rád pochází a evandělíka jinak neuctí než posměšným „kacír, luterán, lutrián“. Mnozí z lidu procesím zde od Fryštáku na Hostýn jdúcího, divně se ušklebovali a jazyky vyplazovali na můj příbytek, a to v tú právě chvíli, když hlasitě zpívajíce Bohu slúžiti se domnívali.“* Tak se svěřoval ze svého rozčarování v dopise A.V.Šemberovi 19.12.1848.

Protestantská víra byla oficiálně povolena tolerančním patentem, jež roku 1781 vydal císař Josef II. Obec, jež se hlásila k této víře a pokud měla 100 rodin nebo 500 věřících, si směla založit modlitebnu a školu. S tím přirozeně souviselo i působení pastora a učitele v takové obci. Ovšem cesta k veřejné proklamaci evangelické víry nebyla jednoduchá. Evangelický svatostánek nesměl mít věž a ani přístup z ulice. Zvonit zvonem z takového kostela bylo rovněž zapovězeno. Evangelický pastor nesměl udílet poslední svátost umírajícím, ani je pohřbívat. Katolickým farářům to v případě evangelíků povoleno bylo. Ženil-li se katolík s nekatoličkou nebo obráceně, příslušelo oddání jen katolickému knězi. Takových a jiných diskriminačních opatření vůči evangelíkům bylo vícero.¹⁾

Problémy spojené s dualitou víry v jedné obci byly tedy zcela běžné i na Rusavě. Kronika evangelického sboru na Rusavě hovoří o častosti případů, kdy katolická strana žádala, aby se lidé ačkoliv katolíci, nicméně vychovaní v evangelickém duchu, navrátili zpět k „pravé“ víře, tj. víře katolické. Takoví lidé pak měli absolvovat církevní „cvičení“ a následně se navrátit do lůna církve pravé. U většiny takových případů se to však nezdařilo. Naopak. Objevovaly se případy těch katolíků, kteří se rozhodli konvertovat k evangelické církvi. Evangelický sbor augspurského vyznání na Rusavě byl vytvořen 13.10.1781. Z kraje roku 1782 byl na Rusavu povolán z Banské Štiavnice²⁾ kazatel Ondřej Lehotský.³⁾ Vlastní počátky a původ

protestantství na Rusavě a jejím okolí popsal v kronice evangelického sboru na Rusavě kazatel sboru Adam Žambokréty těmito slovy: „*Počátky evangelické církve rusavské nutno odvozovat od Českých bratří, kteří společně se svým pánem, Václavem Bítovským a valnou částí Moravy, byli oddáni podle jména pikardů evangelickému náboženství. Než brzy potom, když císař Ferdinand dosáhl 8.listopadu nad protestanty skvělého vítězství, byli všichni evangelíci pronásledováni, pan Bítovský v Brně popraven, ostatní pak protestanté přinuceni k náboženství katolickému, či vyvraždění nebo z vlasti vyhnáni. Od té doby byli Rusavjané katolického náboženství. Přece však konali schůzky na odlehlých místech, nejčastěji v lesích a vzdělávali a utvrzovali sebe a své v evangelickém náboženství.*“⁴⁾ Před příchodem Daniela Slobody působilo na Rusavě sedm kazatelů: Ondřej Sloboda z Prusinovic (1784 – 1786), Samuel Šimko (1786 – 1788), Samuel Revický (1788 – 1795; za jeho působení byla postavena evangelická modlitebna), Jan Obernauer (1795 – 1810), Martin Marček (1810 – 1819), Adam Žambokréty (1819 – 1834; založil sborovou kroniku, v níž latinsky zachytil životopisy svých předchůdců a zapisoval do ní podstatné události během svého působení) a Jan Straka (1834 – 1836).⁵⁾

Ukázka v prvním odstavci byla dokladem předkládaného despektu katolíky. Ale ani Slobodovi vlastní farníci mu v počátcích jeho působení na Rusavě nevytvářeli lepší podmínky jeho činnosti. Jak si sám Sloboda poznačil: „*Nebo jestliže vy sami nezastanete církev své, kdož cizí si vám o ni zastane?*“ Nebo: „*Domníváte-li se, že Pána Boha, náboženství a chrámu nepotřebujete, nu potom ovšem ani mne nemusíte potřebovat. Nad možnost ani Bůh nežádá, kdo ale tak chudý jest, že nemůže dáti, přijdiž se oslovit' a oznámit' nemožnost tvou.*“⁶⁾ Povinnosti vůči církvi ze strany obce a lidí nebyli nikdy plněny řádně, a tak Slobodovi nezbylo nic jiného než pokárat opět ty, kteří se tyto povinnosti zdráhali platit. Stalo se tak při letním církevním schromáždění 1839: „*Můj předchůdce Dv. P. Straka do vaší pamětní knihy na památku, a k výstraze nastávajícímu po sobě kazateli i tato slova napsal: „Kdokoli sem na mé místo přijdeš, modli se Pánu Bohu, abys co nejdříve vysvobozen z této církve býti mohl. Mělo-li to tedy tak býti, jaká rozkoš mě k vám pútati může? Zda-liž sobě též žádati nemusím, abych od vás odejiti mohl? Protože nemohu ze samého povětrí a ze slova Božího živ býti.*“⁷⁾

Slobodovo působení na Rusavě je spojeno také s výstavbou evangelické fary, školy a zejména evangelického kostela na Rusavě. Jednalo se o úkoly nesmírně složité, zejména v obtížných podmínkách, které jako jediný měl Sloboda k dispozici. Určitě tak bylo odčerpáno mnoho z jeho sil a energie. Dozajista si ale vytvořil nesmazatelný a věčný pomník své pile, ač o to přirozeně záměrně neusiloval.

Sloboda působil na Rusavě řadu let, která prožil ve skromnosti, někdy bídě a nedocenění. Rusava totiž patřila k nejchudším částem Valašska. Brzy si sousední evangelické sbory povšimli, že právě zde působí člověk nadmíru schopný a ne jedenkrát vyvinuli úsilí o Slobodovo získání pro sebe. 23.3.1841 byl oficiálně požádán sborem v Jasenné⁸⁾, aby změnil své působiště. Leč Sloboda s grácií člověka, mající vznešený záměr, odmítl se slovy: *„Jaký jest rozdíl mezi velikou a malou církví? Nynější církev počítá asi 900 duší a dává mi 150 zl. ve dvou lhůtách; 25 měřic čistého obilí mi sesype v jednom dni; 50 liber másla snese mi v jednom týdnu; dříví, kolik jen potřebuji, sveze; každý sedlák přinese měch zeměků, přinese zeli a slámu; louka mi dá dvě fůry sena a jednu otavy; křest nese 20, úvod 20 kr., ostatní štoly jsou jako u Vás, 4 ofěry, koleda, zpovědní peníz. Co ale nade všecko jest, jest láska a příchyllost mých církevních svěřenců, s níž ochotně a horlivě všem mým slušným žádostem se snaží vyhověti. Od vás co církve třikrát větší očekával jsem aspoň dvojnásobný plat; stálý totiž 300 fl.; obilí aspoň 30 měřic; dříví co potřeba; krmě pro dobytek dostatek; 100 liber másla; od křtu a úvodu po 25 krejcarích; od pohřbu s kázáním 2 fl., bez kázání 50 kr. Od zdávky s vysvědčením 2 fl., 30 kr.; zeměky atd.“*⁹⁾ Přes četná příkoří na tvrdé obyvatele Rusavy nezanevřel a zůstal s nimi. Není divu, že byl Sloboda tak často zván. Jeho kázání zněla libě nejen Rusavjanům, ale i na Vsetíně¹⁰⁾, Kašavě¹¹⁾, Jasenné¹²⁾ a Hošťálkově¹³⁾. Byl často zvaným řečníkem nejen v kostelech, ale i na svatbách a pohřbech, neboť jeho upřímná slova byla blízká všem, kdo jim chtěl porozumět.

Sloboda se musel ve své každodenní činnosti zabírat problémy nejobyčejnějšího rázu – oprava fary a modlitebny, jejich údržba, shánění materiálu a řemeslníků. To vše spočívalo na jeho bedrech. Ale nakonec i touto cestou vedl své „ovečky“ k výchově v lepší křesťany. Dokladem toho jsou četná kázání, zaměřená tedy nejen na posmrtnou spásu duše, ale jsou zejména reakcí na každodennost života a problémy jeho farníků. Přibližně 50 takových kázání, buď jako celek nebo pouze relikt, se zachovalo a v současné době jsou k dispozici ke studiu v archivu evangelického sboru na Rusavě. Nesčetněkrát domlouval Sloboda svým farníkům, aby plnili své povinnosti a závazky, zejména co se ofěry týče. Nabádal proti konzumaci alkoholu, poučoval o významu učení katechismu či správném chování dětí. Uvádím několik příkladů z jeho kázání:

- 1.Sloboda vyvíjel úsilí, aby Rusavjané přispívali na ofěru, která měla být určena pro vdovy po kazatelích. Vytýkal jim, že na pivo a tabák má leckdo, ale na ofěru žádný z nich.
- 2.Sloboda si byl vědom, že bezduché učení katolického katechismu vede, jak sám říkal, k výchově vlažných křesťanů – ani katolíků, ani evangelíků. K tomuto závěru dospěl po návštěvě u bílavského¹⁴⁾ katolického učitele a po rozmluvě s dětmi.

3.Dále si Sloboda stěžoval na to, že k hodinám katechismu se dostavují jen dívky, zatímco chlapečci nikoliv. Ti se vymlouvají na to, že musí pást dobytek. Opět se vynořují Slobodova kárající slova a nabádání ke správnému činění.

4.Sloboda upozorňoval na nebezpečí požívání alkoholu. Vlivu tohoto lidského požitku si byli vědomi už mnozí dávno před Slobodou. Věděli to i ti, kteří počali stavět pivovary a lihovary, i ti, kteří se obchodem s alkoholem živili. Konečně, byl to vždycky výdělečný podnik. Ale Sloboda byl člověk ryzí povahy a skutečně se bál o své „ovečky“. Byl však asi natolik pokrokový, že mu nešlo jen o posmrtnou spásu jejich duší, ale zejména o jejich současný život pozemský. Dá se říct, že začal alkoholismus vnímat už jako sociální problém. A když už rodiče nedbali svého zdraví, bylo nutné dbát o jejich potomky. Samozřejmě, že Slobodovo úsilí záměrně nesměřovalo k zakládáním „výborů střízlivosti“, které známe např. z polských dějin – i když jakýsi spolek střidmosti¹⁵⁾ nakonec vznikl. Byl však duchovním pastýřem a jeho úřad mu toto počínání prikazoval. Navíc byl o tom sám přesvědčen. V jednom svém kázání k této problematice řekl: „*Tímto jedem goralečným hyne celý náš život duchovní i tělesný, život domácí, život církevní i život světský.*“¹⁶⁾ Sloboda lákal Rusavjany představami rozumného života bez pálenky, jenž přináší vzdělání, bohatství a tím i větší zbožnost. Těžko říci, co tehdy Slobodu k této usilovné práci vedlo. Jestli natolik se rozmáhající nešvar či přání vymýcení alkoholu vůbec. Každopádně se mu to nezdařilo, neboť rusavská slivovice zůstala jedním z představitelů koloritu této oblasti dodnes.¹⁷⁾

Jako pastor si Sloboda nevšímal jen „vyšších“ duchovních záležitostí, nýbrž se zabýval i každodenními problémy společnosti, v nichž žil. Určitým negativním projevem v sociálním vývoji společnosti v 19.století byla emigrace řady obyvatel do USA. Většina lidí v určitém opojení o „fantastických a nekonečných“ možnostech Ameriky odcházela hledat lepší živobytí, lepší sociální poměry a jistotu. Chtěli utéct z relativně nuzných poměrů habsburské říše a „polepšit si“ ve svém životě. Většina z nich však poznala jen bídu a zklamání. Na druhé straně tu však byli i ti, kteří zbohatli. Těch však bylo méně. Problém socioekonomické migrace z českých zemí, ale také i ze Slovenska a jiných zemí, se projevoval po celé 19.století, výrazněji pak na přelomu 19. a 20.století. Daniel Sloboda tento společenský jev vnímal jako určitou svízeľ a negativum. Týkal se totiž i Valašska a Rusavy samé. Ne jedenkrát zazněl tento motiv v jeho korespondenci s přáteli: „*Novinka Vaše o stěhování se Vašeho lidu do Ameriky zdá se mi smutná; neb co tam má počnout chudřas opuštěný neznající jazyka, zákonův, nemající ani vůdce ani hrubě peněz či jiného statku, tohoto božstva onoho nového světa? To není kolonisování z přebujných výstřelků národa, tj.choré odumírání a*

odpadání částek těla. Jsem přesvědčen, že z těch našich vystěhovalců za 10-20 let sotva 10. hlava či zdárný po ní potomek zbyde. Než, to je zatím marné volání. – Drahota nás zde moří nesmírně; nejnutnější potřeby, sprostý vezdejší chlebiček sežírá všechno, co mělo zbýti na uspokojení vyšších potřeb; a to ještě je potřeba ledačeho zvyklého se odříkávat. Kéž by brzo poněkud příznivější doba nastala; vždyť co výstřednější jest, tím také trvání jeho bývá kratší. Jenže dlouhé a krátké na rozdivné míry se měřívá.“¹⁸⁾ „Z Valašska se stěhují do Ameriky, jmenovitě z Vizovic, Jasené, Vsadska, Jablůnky, Pržna, Ratibora, Hošťálkové, a teď už aj z Rusavy, a sice jak praví pro veliké platy. Nejvíc ale k tomu ty lidi bída, neb zemčata zkázu vzala a obilné žně z příčiny mnohých déštů tuze zle vypadaly.“¹⁹⁾ To, že tento jev skutečně ovlivňoval celou společnost, dokládá i fakt, že se jeho motiv objevil i v lidové umělecké tvorbě. Jako doklad tohoto tvrzení přikládám valašskou píseň „Na kraj Ameriky“ ze sbírky písní Jana N. Poláška a Arnošta Kubeši Valaské písničky IV.²⁰⁾

Poznámky ke kapitole „Pastor Sloboda“

- 1) Viz. Hlavačka, M. (2003): Konflikt skrytý v toleranci. Církev a stát v předbřeznové době. In: Bůh a bohové. Církev, náboženství a spiritualita v českém 19.století. KLP – Koniasch Latin Press, Praha, s.140.
- 2) Město na Slovensku, Banskobystrický kraj.
- 3) Působil na Rusavě v letech 1782 – 1784.
- 4) Viz. Kronika evangelického sboru na Rusavě.
- 5) Letopočty v závorkách udávají dobu působení rusavských pastorů na Rusavě.
- 6) Viz. edice Fišer, Z. (2002): Daniel Sloboda – O Rusavě a Valaších pod Hostýnem. Dokumenty VII. Katos, Kojetín, s.37-76. Dále jen: Fišer, 2002.
- 7) Fišer, 2002, s.37-76.
- 8) Obec v okrese Zlín, Zlínský kraj.
- 9) Viz. Fišer, 2002, s.41.
- 10) Okresní město ve Zlínském kraji.
- 11) Obec v okrese Zlín, Zlínský kraj
- 12) Obec v okrese Vsetín, Zlínský kraj.
- 13) Obec v okrese Vsetín, Zlínský kraj.
- 14) Obec v okrese Kroměříž, Zlínský kraj. Asi 5 km na sever od Rusavy.
- 15) Sloboda se o celé záležitosti zmiňuje i v dopise A.V.Šemberovi z 22.2.1845: „*U nás na Rusavě zakládáme spolek strídmosti. Prosím račte někde učiniti návrh ku vydání sem Příslušných pamětních lístků, nimiž by účastníci spolku podarováni býti mohli.*“
- 16) Viz. Makovská, M. (1994): Zkrácené kázání Daniela Slobody Proti gorálce r.1845. In: Zpravodaj obce Rusava. Roč.4, č.4, s.10.
- 17) Viz. Fišer, 2002, s.37-76.
- 18) Z dopisu J.Helceleta D.Slobodovi z 25.12.1845.
- 19) Z dopisu D.Slobody A.V.Šemberovi z 30.11.1854.
- 20) Viz. Přílohy.

7. Slobodova přírodovědná činnost

7.1. Botanika

Pokud byl Sloboda přírodovědcem, pak jeho botanické dílo je toho nejnázornějším dokladem. Jeho znalosti zejména střeoevropské flóry dosahovaly neobvyklých rozměrů. Své znalosti sbíral prakticky už od svých gymnaziálních studií na Slovensku. Ale teprve až studiem horských luk Hostýnských vrchů dovedl své znalosti k vrcholu a dále je zúročil. Dokladem této činnosti jsou nesčetné zápisy v jeho denících o tzv. „botanizování“, ať už sám nebo s přáteli. Poprvé se o nálezech rostlin, jež zařadil do svých sbírek, zmiňuje ve svém deníku: „..... Nalezli sme: *Galanthus nivalis*¹⁾, *Lathraea squammaria*²⁾, *Dentaria enneaphylos*³⁾, *Dentaria bulbifera*⁴⁾ atd.“⁵⁾. Dále pak: „Tamž v horách proti ruině lukovské⁶⁾ našel sem: *Salvia glutinosa*⁷⁾ odkvětlou, *Sonchus palustris*⁸⁾, *Prenanthes muralis*⁹⁾ i *purpurea*¹⁰⁾, *Eupatorium cannabinum*¹¹⁾, *Circaea lutetiana*¹²⁾, *Campanula perciafolia*¹³⁾, *Atropa bellad[ona]*¹⁴⁾, *Solidago virga aurea*¹⁵⁾ atd.“¹⁶⁾

Díky své botanické činnosti navázal Sloboda čilé kontakty s tehdejšími vzdělanci jako např. F.M.Klácelem, profesorem biskupského semináře v Brně, či s profesory piaristického gymnázia v Kroměříži, Františkem Xaverem Veselým, Ondřejem Rettigem a Kassianem Rachlíkem. Sloboda však pronikl i výše. Svou odbornou knihovnu s těžko dostupnými spisy a výměnu svých zkušeností s alpskou květenou Slobodovi poskytl i baron Olivier Laudon, majitel bystřického panství.

Jeho vědecká práce však nezůstala ležet jen na desce psacího stolu. Naopak si byl vědom, že by se jeho činnost dala zúročit i seriózní vědeckou cestou. Existoval sice již Preslův botanický klíč, jenže tento byl napsán německy. Pro praktický účel byla potřebná česká verze, nejlépe i širší svým obsahem. Slobodovi se ji podařilo i publikovat. „Rostlinnictví čili Návod k snadnému určení a pojmenování rostlin v Čechách, Moravě a jiných zemích rakouského mocnářství domácích“, vydané roku 1852, se vlastně stalo prvním česky psaným botanickým klíčem. Autor sice vycházel z vlastních pozorování na území západního Slovenska a východní Moravy, ale dílo bylo teritoriálně určeno pro širší oblast. Sloboda ve svém díle uvádí nejen české a latinské názvy rostlin, ale k mnoha bylinám připsuje i jejich funkci a případné využití, u některých dokonce i jejich schopnost coby povětrnostních proroků.

Vydání takového díla se však ve své době potýkalo s řadou problémů spojených s financemi, vlastním vydáním i nutností mít pro celou věc někoho, kdo za ni bude na patřičných místech intervenovat. Jedním z těchto lidí byl i Václav Hanka¹⁷⁾. Dalšími vydatnými pomocníky k vydání tohoto záslužného díla mu dále byli Jan Helcelet¹⁸⁾ a Václav

Staněk¹⁹⁾. Zásadní problém spočíval v počáteční neochotě Matice české tuto botanickou příručku vydat, především kvůli finančním nákladům. Argument samozřejmě měla – Preslovu botanickou příručku. Když však byla celá záležitost s vydáním díla zahájena, zdržovali zase orgány Matice české vlastní výtisk byrokratickými průtahy - „*S mojí botanikou v Praze jak vidím nic se neustanovilo. Chuť k vědám přírodním se co den zmáhá, a jinde v naší řeči nemáme příhodných k tomu spisů. V rostlinopisném oddílu jediná máme díla p.Preslova, která však, jakž každý uzná, potřebam naším vyhověti nemohú, zčásti že jsú drahá, obšírná, zčásti pak neúplná, protože všeobecná. Těšil sem se nádejí, že pakli spis můj od Matice přijat bude, mezera tato (botanika resp.rakúská) se aspoň částečně vyplní, a také že budu v stavu výtečná díla nynějších přírodoznatelů sobě opatřiti moci a tak dále pokračovati. Naděje mne oklamala: rukopis již pár lét v Praze leží, ačkoli i nebohý Presl jej co užitečný a p.Opic co dobrý a potřebný uznal. I páni Hanka a Šafarík jej schválili. Myslel sem, že by snad Jednota C[yrilo] Meth[odějská] jej svým nákladem vydati mohla; račte mi prosím tedy sdělití laskavě, co by se v tom učiniti dalo.*“²⁰⁾ Výrazněji se na vydání Rostlinnictví podílel až Václav Staněk. „*Vybídnutí Vašemu poslušen, posílám Vám moji botaniku, přehlédnutú a opravenú, jakž mi nařízeno bylo. Přiložený registřík český obsahuje téměř půl druhá tisíce jmen, z nichž jen tá se od p.Preslových liší, která sem u lidu slyšel původně, an u p.Presla patrně přeložením utvořena byla; avšak i při těch naznačil sem také název p.Preslův. Návosloví je ve skrze dle spisů Preslových.*“²¹⁾ V témže dopise Sloboda zdůvodňuje, proč je důležité vydání jeho práce. Přirozeně se zde opět ozývají vlastenecké tendence: „*O potřebě nějakého spisu botanického v češtině každý je přesvědčen. Němci mají tolik a tolik rozmanitých rostlinických spisů, a my ani jen jednoho až podnes. Posavad sme museli tu Schultesa, tu Cüriea, tu Sommera, tu Mottla pěstovat, a určivše jméno rostliny v němčině, teprv sme měli dovoleno vyhledat je sobě v českém. Mnohokrát sem se divil, proč p.Presl nedal nám i českú příruční botaniku, tak kupř.Květenu českú? Jeho Rostlinopis všeobecný (r.1846) nevyhoví všední potřebě – a místo něho mohl snad několik svazků v pokračování Rostlináře uspořádati. Leč možno, že měl v úmyslu Presl i v této potřebě dosti učiniti, kdyby ho nebyl Bůh povolal.*“²²⁾ Finanční úskalí vydání „Rostlinnictví“ vysvětluje Staněk Slobodovi následovně: „*Poněvadž při vydání spisu tohoto musíme hledět abychom co možná útrat ušetřili, poněvadž sama kniha nemá býti veliká a těžká (velký kapesní formát, aby se na procházky mohla nosit), musíme volit písmo drobné – a snad aby se vzorem novějších podobných květen významy v popisu hojně se opakující zkrátily.*“²³⁾

Herbáře vytvářel Sloboda celý život a řadu jich rozdal školám na Holešovsku a Bystřicku, některé odprodal a mnohé putovali do Olomouce a zejména pak do Brna, do Moravské

národní jednoty, která je dále přerozdělila do tamních škol. Sloboda byl za svou činnost patřičně oceněn roku 1851: „Výbor Národní jednoty uváživ zásluhy, jež jste sobě přírodnickými sbírkami o Jednotu získal, a důvěřujíc v známou vaši vlasteneckou horlivost, jmenoval Vás, dvojctihodný pane, v hromadě 24.tohoto měsíce [24.září 1851] na základě stanov čestným údem Národní jednoty, což Vašnosti ve známost uvěsí za čest si klademe.“²⁴⁾

Cenným dokladem Slobodovy botanické činnosti, jeho sběru rostlin, i uvedení kam svá pozorování a závěry posílal, je jeho dopis určený Josefu Ludovítu Holubymu²⁵⁾ z 3.5.1878. Dokládá jím i spolupráci s vídeňskými vědeckými ústavy: „Jakožto suplikant modranský prošel sem Nitr[ansko], Trenč[ínsko], Turec, Oravu, Liptov (Kriván) a všiml sem si ovšem bohaté flóry slovenské. V Prešpurku sem opět s Hrošem činil další výlety, za Dunaj, po Dunaji, hore Dunajem do Děvína, Schlosshofu atd. V Prešp[urku] sem do stal do rukú Floru presporskú, tuším od Lumnicera, ta mi slúžila mnoho za vodítka. Nebožtík prof.Gabr[iel] Martiny byl tak laskav, že mi mnohé rostl[iny] určoval. Na Myjavě taktéž sem měl příležitost pokračovat. Javorinská flora je Vám dobře známá. Snad ale nejlépe se mi brezovská líbila. Je to tam veskrz vápenitý útvar půdy na hoře Ostríži sem sbíral: *Viburnum Lantana*²⁶⁾, *Caucalis daucoides*²⁷⁾, ... Na Moravě sem měl rozsáhlejší pole na botanizování. Na Radhošti: *Doronic[um] Austriac[um]*²⁸⁾, ... V okolí Brna krásná flora. U samé propasti *Macochy Taxus becc[ata]*²⁹⁾. Úplnú téměř sbírku flory Hostýnské (mojeho to okolí) na 3 až 4,5 hodin v objemu mám posavad – v níž ovšem i vyše jmenov[ané] rostliny slovenské se nalézají. Jednu podobnú sem prodal ryt. Proskovcu v Kvasicích, jinú holeš[ovskému] direktorovi Fitzovi; pro škol[y] v Holomúci taktéž sem sebral; do Brna sem více sbírek posílal. Do mus[ea] pražsk[ého] sem nic nedal. Do Centr[álního] ústavu vídeňského (der Central-Anstalt Für Meteorol[ogie] und Erdmagnetismus) nyní Döblingu „Hohe Warte“ sem po 20 let posílal, jakožto úd téhož, mimo meteorologická pozorování, také i zoo- a phytophaenologická pozorování, totiž o průběhu rozvinování rostlinstva (*Laubentfalt[un]g, Laubfall, Bluthenentfalt[un]g, Früchte und Reife derselbe etc.*). Rostlinnictví moje vyšlo nákladem Matice české 1852. Druhé téhož vydání zamýšlí p.Urbánek v Praze.“³⁰⁾

7.2. Matematika

Díky tomu, že svou botanickou práci Sloboda publikoval, jsme se o jeho činnosti dověděli poměrně mnoho. Není tomu tak však v případě jeho další velké záliby, již byla matematika. Jeho práce se víceméně nedochovaly a lze tedy povrchně dedukovat z dopisů, jež si v této problematice vyměňoval s přáteli. Dozvídáme se, že sepsal učebnici algebry a snad i

aritmetiky a že se hlouběji zabíral logaritmy. Problém však tkvěl v tom, že jeho učebnici neměl kdo vydat. Nenašel se totiž mecenáš, a tak stejně jako nemalá část jeho písemností byla po jeho smrti zničena. Z toho mála, co se zachovalo, je zaujímavý článek otištěný 14.9.1848 v Ohéralově Týdeníku a nazvaný „Cesta k bohatství“, kde autor za pomoci kombinací vysvětluje, jak snadno lze dospět k bohatství. Avšak po přečtení tohoto článku se domnívám, že pro obyčejné lidi (článek byl totiž určen pro široké plénium) se jednalo o tak složitou cestu, že raději k penězům přicházeli buď prací či karetními hrami nebo loupežemi, tedy způsoby, které Sloboda nazval buď příliš pracnými anebo nemravnými.

7.3. Meteorologie

Této disciplíně se Sloboda začal věnovat až koncem 50. let 19. století. Spíše se však jednalo o důsledek styků s kroměřížskými gymnaziálními profesory, poté co byl obdarován „thermometrem“. O získaných měřicích přístrojích si poznačil několik zápisů ve svých denících: „*Prinesl sem si od Dr. Kr[emzira] termometr a instrukci phaenologickú*“³¹⁾ „³²⁾ „*Tetmom[etr] do okna ..... 1,60 [zl], Termom[etr] kapesní ..... 1 [zl], Termom[etr] do vody ..... 0,80 [zl].*“³³⁾ „*Téhož obdrž[el] Celsiův teploměr a dešťoměr z Vídně.*“³⁴⁾ Záhy zahájil pravidelná měření teplot a setrval u toho až do konce svého života. Svědčí o tom sešity meteorologických pozorování, v nichž poznamenával zjištěnou teplotu, kterou měřil třikrát denně, v 6 hodin ráno, ve 14 hodin odpoledne a ve 22 hodin večer, a doplňoval ji o konkrétní průběh počasí daného dne. Na konci každého měsíce pak prováděl souhrnnou sumarizaci s uvedením nejvyšší, nejnižší a střední teploty, nejteplejších a nejstudenějších dnů, jasných a mračných dnů, větru, sněhu, deště, mlhy, bezvětrí, červánků a fází měsíce.

Daniel Sloboda se již na přelomu let 1850/1851 stal členem Rakouské meteorologické společnosti a Geologického ústavu ve Vídni. Dále spolupracoval s vídeňským meteorologickým ústavem (Centralanstalt für Meteorologie und Erdmagnetismus), kterému od roku 1858 posílal měsíční záznamy svého meteorologického pozorování na Rusavě a v okolí. Kromě toho jim na konci roku posílal fenologická zjištění o rostlinách v oblasti Hostýnských vrchů a okolních hor a také zprávy o místním hmyzu. Roku 1865 se stal čestným členem spolku Österreichische Gesellschaft für Meteorologie, a v souvislosti s tím mu byly poslány pro jeho meteorologickou stanici, kterou na Rusavě zřídil, potřebné přístroje. Píše o tom svému švagrovi J.M. Hurbanovi: „*Zamotal sem sa do těch přírodních a meteorologických věcí. Österreichische Gesellschaft für Meteorologie mne vyvolila za čestného úda a poslala mi meteorologické přístroje.*“³⁵⁾ Meteorologické záznamy zasílal také i do Londýna. „*Do Londýna poslána temper[atura] z měsíce prosince.*“³⁶⁾

Karel Slavoj Amerling³⁷⁾ žádal Slobodu, aby vytvořil návod k meteorologickým pozorováním. Nicméně si Sloboda uvědomoval, že je v tomto oboru pouhým laikem, než aby byl schopen k tak závažnému tématu vytvořit odbornou publikaci. K této záležitosti a dalším náležitostem, spojených s meteorologickými pozorováními, ale i k určitým strastem, se vyjadřuje Sloboda Amerlingovi v dopise z 9.2.1861: „Žádáte, abych sepsal stručný návod k takovýmto pozorováním, s popisem instrumentů, udání cest a cen atd., a bohužel v tomto nemohu Vám posloužiti. Moje štáce jest víceméně jen phänologická, v kterémžto ohledu jen jedenkrát, při konci totiž roku, zasílám zprávu do Vídně. Z metoerol[ogických] instrumentů mám jedině dobrý thermometer Reaum[urův], darovaný mi od prof.p.Rettiga z Kroměříže, čímž se možným stalo, že mohu měsíční pozorování zasílati. Ostatní instrumenty, kupř.drahý tlakoměr Kapellerův, ombrometr, psychrometr aj. nelze mi, maje toliko 63 zl. rak[ouských] a něco naturáliích ročního platu, sobě opatřiti. Ceny jejich neznám. Z přiložené tabule račte vidět, jakových strojů k meteorol[ogickým] pozorováním zapotřebí jest; spolu taky vidíte formuláry měsíčních zásilek. Můj teploměr (od Kapellera) má stupně na decimálky podělené a jest od Centrálního ústavu zkušeny. Příkládám zde vzorky na měsíc leden, jakové do Vídně zasílám, ač onoho s křivými čarami méně jest zapotřebí. Direktor Centr[álního] ústavu p.Kreil vydal tuším roku 1856 třetí vydání svého spisu „Anleitung zu den meteorologischen Beobachtungen“ s opisem instrumentů a potřebnými tabulemi redukčními a korekčními pro tlakoměr. Pán adjunkt Fritsch Vám zajisté v této věci s ochotností potřebný vývod dá. Bude jistě i v Praze meteorologická štace pro centr[ální] ústav vídeňský. V seznamu stanovisek nalézám i Prahu jméno p. Hugo Wagner, žák reálky (r.1859), leč nevím, v kterém oboru pozorování, možno že v phaenologii.“³⁸⁾

7.4.Vývojová biologie

Daniel Sloboda nebyl přímo erudovaným znalcem tohoto oboru. Přesto si však na jeho vývoj v 19.století utvářel vlastní názor. Stejně jako mnoho jiných vědních oborů, tak i biologie procházela v 19.století mnoha zvraty, jež určovaly její vývoj na dlouhou dobu a vlastně určují dodnes. Velkou změnu v této době představovala i evoluční teorie britského biologa Charlese Darwina (1809-1882), tzv.darwinismus. Darwinova teorie se zabývá vznikem a vývojem živočišných druhů, tedy i člověka. Zjednodušeně praví, že jeden živočišný druh se vyvíjí z jiného a vždy přežívají jen ty nejsilnější druhy. Charles Darwin svá pozorování a závěry shrnul ve své knize „On the Origin of Species by Means of Natural Selection“ neboli „The Preservation of Favoured Races in the Struggle for Life“ („O vzniku druhů přírodním výběrem“ neboli „Zachování ras v boji o život“), publikované v roce 1859.

Teorii přirozeného výběru, čili darwinismus, lze shrnout do následujících bodů: 1. Jednotlivci každého druhu se mohou od sebe lišit tvarem, barvou, velikostí a mnoha jinými charakteristickými znaky 2. Druhy, které se pohlavně rozmnožují, mají mnohem více potomků, než vyžaduje udržení populace tohoto druhu 3. V průměru má samotný jedinec malou šanci na přežití do doby pohlavní zralosti 4. Tato šance může být zvýšena tím, že jedinec má nějaký charakteristický znak – velikost, tvar, barvu atd., který mu pomáhá přizpůsobit se prostředí; říká se, že má selektivní výhodu před svými druhy 5. Jedinci, kteří jsou dobře adaptovaní do doby pohlavní zralosti, zplodí s větší pravděpodobností potomky, na než přenesou své výhodné charakteristiky 6. Naopak jedinci, jejichž charakteristické znaky jsou nepříznivé pro přežití, budou mít pravděpodobně méně potomků a jejich charakteristické znaky pak budou v příštích generacích málo zastoupeny nebo budou chybět 7. Po mnoho generací se počet potomků s výhodnými charakteristickými znaky zvýší a počet potomků s nevýhodnými znaky se sníží. V čem však spočívala podstata problému? Přirozeně vadila myšlenka, že se člověk vyvinul z opice. Tato teorie totiž ohrožovala postavení církve. Narušovala tradiční dogma o Božím stvoření světa, tzv. kreacionismus, podle něhož byly všechny druhy živých organismů stvořeny Bohem v jejich současné podobě, která je neměnná.³⁹⁾ Kněžské poslání a povolání Daniela Slobody ani nedovolovalo, aby nový směr v názorech na vývoj člověka přijímal, ačkoli byl zároveň přírodovědcem. Není tedy divu nad tím, jak se ve svém dopise K.S. Amerlingovi z 22.10.1883 k myšlenkám darwinismu staví. Přesto z jeho slov však lze vycítit více osobní přesvědčení a pravou víru, než ideu bránit postavení církve: *„Kdo nemá víry a upírá Kristu a duchu křesťanství zásluh o pravou civilizaci a kulturu člověčenstva, toho tak zvané pozitivní vidění jest púhá výstřednost a zvrhlost (Schwindel), rafinovaný klam a egoismus. Nu Voltair, Heine atd. byli jistě učenci světoznámí, rád bych je věděl, kterak umírali. .... Nu pak Darwin a jeho náslapníci. Dr. Thomassen ve své „Bibel und Natur“ dovozuje, že mezi psem neb orangutanem a australským černochem není tolikého rozdílu, jako mezi tímto a Šillerem. Avšak tuším, že Australanu neb Magellánčanu během jen 20 let možno jakús civilisaci a kultúru vštěpovati, kdežto z orangutana a šimpanze třebaš během celého století ani jen austr[alského] négra nevytvoříme. At' se pokusí Darwin nebo Thomassen orangutana přiučiti nějaké řeči a přemýšlivosti. Dále, nepopíratelného důkazu, zdaliž pokolení lidské ve všech částích zeměkoule sůčasně vzniklo, nelze prý dati, a sice proto, poněv[adž] počátek původ[u] člověka ještě nalezen není. To tu máme, takový mudrc všudy narazí, tak se vede všem, již víru v Boha postrádají. .... Ale jsou ještě větší divy. Kdo vyzpytoval zdroje elektriny, kdo povahu přírodních sil, kdo odpudivost a přitažlivost světů magnetismu, galvinism, kdo vyměřil dráhy*

sluncím a tělesům všehomíra? To prý jsú již odvěké zákony přírody. Ale kdo ty zákony a samu přírodu ustavil? Ba, kdo nemá víry v Boha, ten ani jediného zákona světa nevysvětlí, brzo se u konce octne. “⁴⁰⁾

„Bylo v něm energie více než pro rusavskou faru. Ta byla malá a chudá jako její dědina. S těžkostmi všelikými se tu pracovalo a zvláště pracovníku vědeckému. „Všeci ti evropští a světoznámí veteráni a lumina mundi dobývali své slávy v městách, rezidencích, metropolách, po Vídeňských, Pražských, Petropolských, Pařížských, Vatikánských knihovnách – tak věru snadno virtuozem být; ale koho osud zahodil mezi lesy a skály, mezi baráky a chalupy, mezi hofery a sedláky, nu, dobrú noc, buď rád, že se sám nessedlačíš. V takovém okresku jen běhají vždy „kleine Tour“, dokola máš parkan, abys nevyskočil, a v prostredu ťa ještě cosi na provázku, abysi sa neutrhl, drží. Chceš-li něco mít, musíš koupit drahými penězi, a kde jich vezmeš na dědině. Co sem sa já navypožičával knih k botanice v Kroměříži, Holomúci a Bůh ví kde. “⁴¹⁾ Myslím si, že závěrečná citace dostatečně vystihuje strastiplné podmínky, jež pro svou vědeckou práci Sloboda měl.

Poznámky ke kapitole „Slobodova přírodovědná činnost“

- 1) Sněžěnka jarní.
- 2) Podbílek šupinatý.
- 3) Kyčelnice devítilistá.
- 4) Kyčelnice cibulkonosná.
- 5) Z deníku D.Slobody ze 7.5.1839.
- 6) Zřícenina hradu Lukov nedaleko stejnojmenné obce. Okres Zlín, Zlínský kraj.
- 7) Šalvěj lepkavá.
- 8) Mleč bahenní.
- 9) Věsenka nachová.
- 10) Věsenka hajní.
- 11) Sadeček konopí.
- 12) Čarovník pařížský.
- 13) Zvonek broskvolistý.
- 14) Náprstník velkokvětý.
- 15) Tušibík jilmový.
- 16) Z deníku D.Slobody 10.10.1839.
- 17) Viz. kapitola „Slobodovy styky s významnými osobnostmi národního obrození“.
- 18) Viz. kapitola „Slobodovy styky s významnými osobnostmi národního obrození“.
- 19) Václav Staněk (1804 – 1871) – pražský lékař, autor „Slovníku názvosloví lékařského“ (1863) a „Přírodopisu prstonárodního čili popsání zvířat, rostlin a nerostů vedle tříd a řádův jejich“ (1843).
- 20) Z dopisu D.Slobody J.Helceletovi z 20.7.1849.
- 21) Z dopisu D.Slobody V.Staňkovi z 9.2.1850.
- 22) Z dopisu D.Slobody V.Staňkovi z 9.2.1850.
- 23) Z dopisu V.Staňka D.Slobodovi z 20.8.1850.
- 24) Z dopisu Moravské národní jednoty D.Slobodovi z 28.9.1851.
- 25) Josef Ludovít Holuby (1836 – 1923) – evangelický pastor v Zemianském Podhradí na Trenčínku, trenčínský senior, botanik, národopisec, církevní dějepisec.
- 26) Kalina tušalaj.
- 27) Dejavorec velkoplodý.
- 28) Kamzičník rakouský.
- 29) Tis červený.
- 30) Z dopisu D.Slobody J.Ľ.Holubymu z 3.5.1878.

- 31) Fenologie je obor, sledující vztahy mezi podnebím, počasím a růstovými (vývojovými) fázemi rostlin.
- 32) Z deníku D.Slobody z 30.9.1859.
- 33) Z deníku D.Slobody z 8.3.1868.
- 34) Z deníku D.Slobody z 13.12.1871.
- 35) Z dopisu D.Slobody J.M.Hurbanovi z 6.11.1865.
- 36) Z deníku D.Slobody z 5.1.1862.
- 37) Karel Slavoj Amerling (1807 - 1884) – český lékař, přírodovědec a pedagog. Jeho přední snahou byla reforma národního školství. V roce 1839 založil soukromý vzdělávací ústav Budeč, kde se měli vzdělávat budoucí učitelé. Od roku 1848 zřídil školu, na níž se vyučovalo česky. V roce 1871 založil také ústav pro léčbu a výchovu vývojově opožděných dětí, pozdější pražské Ernestium.
- 38) Z dopisu D.Slobody K.S.Amerlingovi z 9.2.1861.
- 39) Viz. Kislinger, F. a kol. (1995): Biologie V. Základy obecné biologie. Gymnázium v Klatovech, Klatovy, s.119-125.
- 40) Z dopisu D.Slobody K.S.Amerlingovi z 22.10.1883.
- 41) Tábořský, F. (1993): Rusava – život valašské dědiny. Lípa, Vizovice, s.134.

8.Slobodova literární činnost

Dokladem Slobodových všestranných schopností a zájmů je i jeho literární, publicistická a novinářská činnost, v nichž zastal taktéž významné místo. Přes básnické počátky se odhodlal k vědecké publikaci. Přispělo k tomu jeho studium horské květeny, které pak vyústilo vydáním jeho nejslavnějšího díla „Rostlinnictví“¹⁾.

Také i etnografické bohatství, zvláštnosti a zajímavosti moravského Valašska a zejména pak Rusavy a jejího okolí se staly nevyčerpatelným zdrojem pro Slobodovu novinářskou činnost. Četnými se pak staly jeho příspěvky do Ohéralova Týdeníku, Moravských novin (redigované F.M.Klácelem a A.V.Šemberou) či jiných časopisů a novin, z nichž mnohé byly vydávány v Praze. Čilou spoluprací dokazuje vzájemná korespondence D.Slobody a J. Helceleta, v níž se řeší i technické a formální záležitosti publikace Slobodových článků, což dokládá, že Sloboda nebyl skutečně jen příležitostným přispěvatelem. V dopise z 22.5.1852 se Helcelet se Slobodou radí o jeho článku do Koledy²⁾: „Obdržel jsem a s potěšením přečetl článek Váš pro Koledu určený. Spěchám však o dvojí věc z dohledu redaktorského se vás zeptati. Předně: jaký titul? Za druhé, nechcete-li pak, aby se článek ten pod Vaším jménem otiskl, či jen náhodou jste je připsati opominul? Žádám Vás tedy uctivě, abyste mi v tom vzhledě brzo úmysl svůj oznámil. Kdyby se však odpověď vaše opozdila a s tiskem se déle odkládati nemohlo, povím Vám, co míním učiniti; snad se s tím sám shodujete. Za titul článku tedy myslím: „Něco o slovanském národním rostlinářství“. A pod to: „Sepsal Dan[iel] Sloboda“.³⁾ Také v době, kdy A.V.Šembera připravoval své dílo při příležitosti výročí vpádu Tatarů na Moravu, byl Sloboda požádán o popis a nákres Hostýna. Vedle Hostýna žádali mnozí vlastenci a učenci Slobodu o přiblížení Rusavy a její popis, jako např. K.S.Amerling: „Rusava jest nepochybně stará osada, jak mi kdysi Šembera pravil, na potoce taktéž Rusava zvaném. Hrábě z Rottalů ji druhdy nějakou kolonií rozmnožil, odkudž obdržela jméno Rottalowitz neb Rottálovice, avšak vulgo Rusava. Zde počíná tak řečené Valasko moravské, jehož obyvatelstvo mravy, krojem, řečí volně se od Hanáků liší, jakžto u nás hned v nejbližší 1/2hod. vzdálené vsi pozorovati. Rusavský Valach praví: já vizu (vidím), vizeš, my vizemi, vizete; čícu (čtu, čítám), číceš, čícemi; já pšu (píšu), pšeš, pše; tak: my smy, chodímy, mámy, my jímy a pijemy. Předposlední slabika dlúhá: stavění, kamění, udátny, opíca. Ruská slova: sčučno CKYCHO (teskno), debřa atd. Oblek: huňa, huňka z bílé valaské vlny, župica zelená (jako polský kontusz), frytka neb frydka červená, úzké nohavice bílé, pak krpce a kloblo; starodávny kloblo byl geverec, jakéhos podivného tvaru.“⁴⁾ Patrně se jednalo stále o romantický a národně buditelský zájem o poznání odlehlých míst našeho území ve snaze šířit

o nich povědomí. Ale nezůstalo jen u Valašska. V revolučních letech 1848 - 1849 zasílal četné příspěvky na obranu Slováků před maďarským národnostním útlakem, nebo vystupoval na obranu svého švagra J.M.Hurbana, kterému častokrát poskytl útočiště na Rusavě. Vrchol Slobodovy novinářské činnosti lze však datovat jen léty 1848 - 1851.

Františku Sušilovi⁵⁾ zaslal roku 1839 první soubor rusavských písní, které pak Sušil vydal ve svých Moravských národních písních. A.V.Šemberovi pak zasílal úvahy a studie o životě Valachů, jejich původu, salašnickém hospodářství, jejich zvycích a řeči.

Slobodovy literární styky s A.V.Šemberou byly také velmi aktivní a bohaté. Sám Sloboda zasílal Šemberovi svou básnickou tvorbu. Zde se jednalo nejčastěji o básně milostné, později však o poezii vlasteneckou, tématicky orientovanou buď na slovanství nebo určenou rodnému Slovensku. Z dochované korespondence, kde zasílá Sloboda Šemberovi tyto básně, jsou v příloze uvedeny básně s vlasteneckou⁶⁾ a slovenskou⁷⁾ tematikou.

S Šemberou však skrze korespondenci projednával a polemizoval o používání češtiny a slovenštiny. Byl si, jako horlivý vlastenec, vědom nutnosti používat češtinu ve vzdělávacích institutech, zejména na Gymnáziích. Mnohým by se mohlo zdát, že jako Slovák by se plně zastával a byl na výsost nadšen kodifikací spisovné češtiny⁸⁾. Jenže zastával názor jazykové jednoty Čechů a Slováků. O významu češtiny si Sloboda dopisuje se Šemberou: „*Slušno, abych Vám psal, pomlčev tak dlouho. Chtěl sem Vám hned po mém od Vás návratu psat. Byl sem totiž v rozpacích, jakým bych pravopisem měl botanickou mou práci psát a chtěl sem rady Vaší sobě vyžádat. Rozhodnul sem se ale za Vaším, Šafaříkovým, Kolárovým jiných příkladem jíti; jen ještě na W a V sem váznul, věda, že časem V nad W zvítězí a vytiskne je dokonce z pole literatury české.*“ a „*Z dopisu p.Winklera návsanského se dovídám, že na ev[anglickém] učilišti těšínském i česky se mělo při letošní zkúšce deklamovati. Předtím prý pp. profesori a gymnasialní eforové mysleli, že by se a svú zkúšku českým deklamováním zašpatili a zneuctili. Nyní ale že již zkřehli a změkli. P. Winkler mezi jinými takto psal eforům těšínským: „Čechy a Morava budú mít ku vaší gymnasii více důvěry, jestli chovanců vašich českých a moravských tak pěstovat a vzdělávat budete, aby se i svému mateřskému jazyku u vás naučili. Anebo chcete Vy, aby žáci vaši česko-moravští to zanedbali, v čem na katolických učilištích v Čechách a Moravě mládež provádína i vzdělána bývá?“*“⁹⁾ K problematice slovenštiny se vyjadřuje v dalším dopise Šemberovi: „*Nynější Slovensko je Vám tuze jak vidím protivné. Nechci se s Vámi hádati, protože celkem nejsem slovenčině příznivý. Zásada „jak mluvíš, tak piš“ mi nechce nikterak do hlavy, nebo není vše správné, co se pospolitě mluví (ani Čechy nevyjímám). Dosti sem se napsal Slovákům, když již konečně od Čechů se odtrhli, aby aspoň řeč svú dle rozumných pravidel organizovali. Posléz ale mi odpověděli, že*

jich to věčné mé napomínání již omrzelo; nuž nepovím ani slova. Že však Čechové Slováků svým novotěním, neohlídajíc se na jejich jazyk, odstrkovali, to aspoň přisvědčíte. Dávno již p. Kollár rady dával, káral, však nikdo neslyšel. U Čechů též v mnohém se pravidla z mluvy lidu obecného berú (např. outok, oud, oustup z u-téci, tékati, u-stúpiti; vejčitém z vy-čítati a t. p.), které že filologický národ český do spisů přijal, dosti mi divno. Nechat' vyslovuje jazyk: pouhý, moudrý, hloupý, vejprask, pejsek atd., však ale psat se prudce má ú, ý atd. Nemyslete však, že zastávám Slováky. Již i jinam sem to psal, že bych přál, aby všickni Slováci česky psali; odtržení prudce jen škodné býti musí, to každý vidí. " ¹⁰⁾

Velmi zajímavá je i Slobodova spolupráce s Františkem Špatným¹¹⁾. Důvodem k této činnosti mu bylo silné poněmčení řady odborných termínů nebo užívání cizojazyčných termínů. Jednalo se vlastně o nepřímou literární činnost Slobodovu, neboť se stal aktivním přispěvatelem do Špatného odborných slovníků. Špatný vycházel pro svou tvorbu z moravské mluvy, neboť v ní byla čeština zasažena němčinou méně. Sloboda do svých příspěvků čerpal jak z hanáckého a valašského dialektu, tak i ze slovenštiny. Opět uvádím několik dokladů této činnosti, jež je patrná ze vzájemné korespondence obou mužů. „Odesílám Vám na důkaz mé úcty první svazek mého slovníka německo-českého. Máte-li nějakou sbírku slov při ruce, račte mi ji odeslat. Mohl bych té sbírky použití v ostatních písmenách, nebo v dodatku. Prosím Vás snažně, račte tento slovník v moravských, českých a německých časopisech ohlásiti, aby se mohl na Moravu rozšířit. Přiložil sem rukopis slovníka pro ševce. Nemůžete si ani pomyslit, jak je ševcovská řeč v Čechách němčinou zaplavená. Zdejší ševci všecko nářadí německy pokažené jmenujou. Mála slov českých se v tom řemesle udrželo. Aby se ten neřád německý z toho řemesla vypudil, sestavil sem tento německo-český ševcovský slovník, který též česko-německý vydám co nejdřív. Nežli k vydání přikročím, prosím Vás snažně, aby jste za těžko sobě nepokládal jej s nějakým mistrem ševcovským projíti a všecko to poznamenati, co se ještě ryzého ve Vaší krajině nachází. Poněvadž víc lidí víc ví, tak by bylo výhodné, když by jste více ševcovských mistrů k poradě dožádal. " ¹²⁾ „V Holešově sem mnohých ševců vyslýchal, avšak sem nic nezískal nového. Vy to máte alespoň již zčeštěné, tito zde ale nemají nic českého co by již ve Vašem registříku nebylo. Würst, Würstel, co ste jmenovitě podotknul, i zdejší jest jen vurštla, virštla. V Uhrách by již více bylo lze shledati. Tam jsou tak zvaní „němečtí ševci“ (jejich terminologia je ovšem německá), kteří šijú pánské boty, štífle neb štíble; uherští ševci aneb tak jmenovaní čizmáři, jenž zhotovují čizmy, a jejich slova jsou téměř všecka maďarská (trebas i mezi Slováky), jako lápszik, fordító atd.; pak slovenští ševci (obzvláště v Skalici, Senici, Sobotišti atd.), jenž své tovary z veliké části do Moravy na jarmaky vyvážejí. " ¹³⁾ „Děkuji srdečně za odeslanou hojnou sbírku slov. Nebeský¹⁴⁾ ji musí dát

do Musejníka. Odesílám Vám 7. a 8. sv. slovníka. Myslím, že 6tý sv. již máte. Těším se na vyjití Vaší flory. Poněvadž jsem tento slovník dokonal, tak sestavuji krejčovský slovník. Bude v něm obsaženo mužské a ženské krejčovství, vyšívání, háčkování, sítkování, pletení punčoch, vyšívání lihíkem všechny šperkářské práce obsaženy. Nemeškejte tedy, drahý příteli, a sbírejte pro mne slova do toho oboru sahající a všemožně výkresem to naznačte. Hanáci a Slováci mají hojnost slov z krejčovského řemesla zachovalých.“¹⁵⁾ „Za příspěvek do krejčovského slovníku srdečně děkuji. Odesílám svazček 1n1 druhého opraveného a rozmnoženého vydání. Prosím snažně, račte tento spisek v některém moravském časopise oznámiti. Zaslechl jsem, že první vydání v jednom moravském časopise doporučeno bylo. Myslím, že od Vás doporučeno.“¹⁶⁾ Jak je z těchto ukázek patrné, nešlo Špatnému pouze o vlastní získávání nových slov, ale zároveň usiloval o rozšiřování využití české odborné terminologie do povědomí běžných uživatelů.

O tom, že byl Sloboda vsutku sečtělý člověk, svědčí i popis jeho knihovny v jeho deníku. Knih bylo tolik, že „neměl prý ve svém rusavském bytě už místa, kam nově přibývající knihy dávat.“¹⁷⁾ Mnohé získal darem, některé vyměnil, ale většinu z nich nakoupil ze svých skromných příjmů. Nic se však nezachovalo. Většina skončila na Slovensku a část v Čechách a na Moravě v různých odborných institutech.

poznámky ke kapitole „Slobodova literární činnost“

- 1) Viz. kapitola „Slobodova přírodovědná činnost“.
- 2) Byla součástí Týdenníku.
- 3) Z dopisu J.Helceleta D.Slobodovi z 22.5.1852.
- 4) Z dopisu D.Slobody K.S.Amerlingovi z 27.11.1883.
- 5) Viz. kapitola „Slobodovy styky s významnými osobnostmi národního obrození“.
- 6) Báseň „Sen“. Viz. edice Fišer, Z. (2001): Daniel Sloboda – Korespondence s přáteli I. Dokumenty II. Katos, Kojetín, s.145. Dále jen: Fišer, 2001. Viz.Přílohy.
- 7) Báseň „Nitra“. Viz. Fišer, 2001, s.149-150. Viz.Přílohy.
- 8) O kodifikaci spisovné slovenštiny se v roce 1843 zasloužil Ľudovít Štúr (1815 – 1856), který spolu s ostatními slovenskými učiteli vytvořil spisovnou verzi slovenského jazyka na základě středoslovenských nářečí, a tím vytlačil od konce 18.století používanou slovenštinu, založenou na západoslovenských nářečích.
- 9) Z dopisů D.Slobody A.V.Šemberovi z 8.5.1843 a 12.7.1843.
- 10) Z dopisu D.Slobody A.V.Šemberovi z 1.5.1846.
- 11) František Špatný (1814 – 1883) - tvůrce slovníků české odborné terminologie řady pracovních profesí a vědeckých oborů.
- 12) Z dopisu F.Špatného D.Slobodovi z 19.8.1848.
- 13) Z dopisu D.Sloboda F.Špatnému z 20.12.1848.
- 14) Václav Bolemír Nebeský (1818 – 1882) – básník a literární historik. Řídil „Časopis českého muzea“, tzv.Musejník.
- 15) Z dopisu F.Špatného D.Slobodovi z 12.2.1851.
- 16) Z dopisu F.Špatného D.Slobodovi z 16.2.1852.
- 17) Viz. Fišer, 2002, s.142.

9. Rusavské svatostánky

Pod pojmem svatostánek si většina lidí představuje chrám nebo kostel. Jednoduše stavbu, jež je nějak spojena s církví a náboženstvím. Přirozeně. Tato kapitola bude hovořit i o takovém svatostánku. Jenže cílem této kapitoly je i přiblížení vzniku svatostánku vzdělání, tedy rusavské školy.

9.1. Rusavská škola

O významu vzdělání se v současné době nepochybuje a ve své podstatě je tou nejlepší investicí. Významu vzdělání si byl vědom i Daniel Sloboda, který si uvědomoval žalostný stav školství na Rusavě. Lépe a jednoduše řečeno, škola zde „chyběla“ zcela. Alespoň škola kvalitnější úrovně. Počátky školství na Rusavě se vztahují k 70.letům 18.století. Vzhledem k tomu, že Rusava byla obcí se silnou evangelickou menšinou a v souvislosti s rekatolizačním úsilím, bylo rozhodnuto, aby z prostředků náboženského fondu byl zřízen kostel, fara a škola. První rusavská škola byla prakticky jen jedinou učebnou, která navíc více sloužila spíše jako byt pro učitele než jako institut vzdělání takový. Tato škola sloužila pro všechny děti bez rozdílu, jsou-li katolíci, či evangelíci. Obyvatelé Rusavy nebyli myslence školního vzdělávání dvakrát nakloněni. Tento trend pak přetrval ještě do 50.let 20.století. Děti se totiž daly levně využívat při polních pracích a v domácnostech. Jen s obtížemi se tedy prosazovala gramotnost u tamních lidí.

Žalostný stav si neuvědomoval jen stát, který záležitost školství převzal v 60.letech 19.století do svých rukou, ale i Sloboda. Daleko závažnější problém vyrůstal v něčem jiném. Evangelické děti byly totiž ve škole vychovávány v duchu katolických idejí, čímž sice bylo vyhověno ideovým zásadám habsburské monarchie, ale nikoliv duchu protestantismu. Sloboda nesčetněkrát proto káral učitele, že evangelické děti učí katolickému katechismu a dokonce je trestá za jeho neznalost. Není tedy divu, že se Slobodův zrak upnul k myšlenkám zřít školu ryze pro evangelické děti. V 60.letech 19.století navázal Sloboda četnými dopisy kontakty s německými protestanty, kteří prostřednictvím podpůrného spolku „Gustav Adolf“ podporovali české a moravské soukmenovce. Avšak škola by tehdy ještě nestála, nebýt velmi štědrého daru Amálie Schierholzové, vdovy po učiteli z Lipska, která na výstavbu školy poskytla částku ve výši 5 600 zl. Z této sumy mohla být postavena nejen škola s učebnou pro 120 dětí a byt pro učitele, ale také založen školní fond pro učitele s částkou 2 085 zl. *„Nastala nám potřeba nový kostel stavěti, starý dřevěný hrozil sesutím, podél stěn jeho rostly keřiky trnů a jiných stromů se žlutavým lupením. Dříve ale (1863) vystavěli sme školu, na níž celý*

náklad vedla paní Amal[ie] Schierholzová, vdova učitelská v Lipsku; nato 1864 obnovili sme fāru a hned 1865 položili sme základy k stavbě nov[ého] domu Božího. Dlího, 18 let pracovali sme na něm; církev je malá, 120 rodin čítající a prachudá. Nato přišla léta neúrodná, vojna, cholera, několikráte průtrže mračen a povodně (v nichž i život lidský zahynul), sebravši úrody a pole. Zemňáky jsú první a hlavní výživou lidu zdejšího. A tak se stalo, že až léto v Trojičnú nedělu (20.mája) sme posvěcení nového, cele z kresaných kvádrů a i s věží vystavěného chrámu „Trojice svaté“ vykonati mohli, my sme totiž bohatí na skaly a kamení, steinreich.“¹⁾

Oficiální název „Gustav Adolf“ spolku zněl „Der evangelische Verein der Gustav-Adolf-Stiftung“. Jednalo se o německý evangelický spolek, který sloužil k podpoře evangelických obcí, kazatelů a škol, zvláště v katolických zemích. Pohnutkou vzniku tohoto spolku byla slavnost u příležitosti dvousetletého výročí úmrtí švédského krále Gustava II. Adolfa (vládl v letech 1611 – 1632), jež se konala 6.11.1832. Na jeho památku byl vytvořen pomník a z peněz, jež zbyly, měl být dle návrhu vytvořen fond, z něhož a úroků z peněz v něm, by byly podporovány chudé evangelické obce. V Německu tak bylo vytvořeno několik spolků (např. v Drážďanech nebo v Lipsku). Samozřejmě vznikly i v Prusku a Švédsku. Roku 1843 byl ve Frankfurtu nad Mohanem vytvořen ústřední spolek. Na území habsburského soustátí byla činnost spolku do roku 1860 zakázána. Avšak do roku 1893 se podařilo na tomto území vytvořit 2 481 poboček na různých úrovních.²⁾ Peníze, jež přicházely od spolku a od Amálie Schierholzové, financovaly nejen stavbu školy a kostela, ale také plat učitele. Je to zřejmé ze Slobodových zápisů v deníku: „Od G[ustav] Ad[olf] sp[olku] v Lipsku na učitele 90 fl.“³⁾ „⁴⁾ O svých kontaktech a komunikaci s „Lipskem“ uvedl také několik záznamů ve svém deníku: „Hospodáři přinesli 2 000 zl. z pošty (z Lipska).“⁵⁾ „Poděkování a psání do Lipska k centr[álnímu] představ[eným].“⁶⁾ „Psáno do Lipska o slavnosti posvěcení zákl[adů] školy.“⁷⁾ Sloboda dokonce Lipsko sám navštívil. Svůj pobyt v německých zemích spojil s návštěvou ostatních měst a osob spojených s činností spolku. Svůj pobyt z 9. – 20.7.1863 zdokumentoval ve svém deníku: „Ráno vybral sem do Lipska na cestu. Téhož večera do Holomúce.“⁸⁾ „Ráno do Prahy a večer do Drážďan.“⁹⁾ „Večer do Penigu přes Riesu a Chemnici.“¹⁰⁾ „Shromáždění Gust[av] sp[olku] lipského v Borně.“¹¹⁾ „U Hofmana Dr. a církv[evního] rady, u paní Schierholzové.“¹²⁾ „V Nikolajském chrámě, Lutherova kazatelnice“¹³⁾ „¹⁴⁾ „Do Drážďan ráno, obrazárna.“¹⁴⁾

O vlastní stavbě školy Sloboda informuje poměrně podrobně ve svém deníku. Hovoří detailně o jednotlivých řemeslnických pracích, o výběru stavebního místa pro školu, o plánech stavby. „Hromada skrz určení místnosti pro školu.“¹⁶⁾ „Přišel potvrzený plán na

školu i povolení ku stavbě z kanceláře. “¹⁷⁾ „Slavkovský¹⁸⁾ přijal stavbu školy za 300 zl. “¹⁹⁾, „Přišel Slavkovský, vyměřil grunty, popo[edni] lidé kopali základy. “²⁰⁾, „O 10 h.se kladl ve sev. vých. rohu první kámen do gruntu školy. “²¹⁾, „Slavnost založení školy ev[anglické] ... “²²⁾

8.11.1863 byla škola slavnostně vysvěcena: „Slavnost posvěcení školy. Hurban kázal v kostele, Kalenda²³⁾ na lúce. P. senior posvěcoval školu, dítky vedeny do školy atd. “²⁴⁾ Slavnostního posvěcení se z řad duchovenstva účastnili hlavně evangeličtí duchovní z jiných částí Valašska, takže celé akci chyběl punc „oficiálního požehnání státu“. Přirozeně, že obecní představitelé stávající fakt existence evangelické školy respektovali, ale patrně na ni nahlíželi s despektem.

Daniel Sloboda byl v otázce školství činný nadále. Díky svým kontaktům a známostem sháněl vybavení pro školu. Řečeno je o této záležitosti především v kapitole „Slobodovy styky s významnými osobnostmi národního obrození“. O vybavení školy se Sloboda také zmiňuje v dopise K.S.Amerlingovi: „Škola naše ev[anglická] trvá od r.1863 (dříve bývala spojená, obecní, s katolickým učitelem), konfesionální, privátní, však s právem veřejnosti. Při chudých obmezených prostředcích církve mě vystrojili sme školu dle možnosti nejpotřebnější. Hezký globus daroval nám bar[on] Laudon z Bystřice, Kozenova mapa Moravy a Slézska je dar nadlesního p.Schleyera, přikúpil sem pak mapy mocnářství Rakúsko-Uhersk[ého], Evropy, obou polokúlí, Palestiny. Obdržela škola též darem Phys-harmonium, ruský počít[ací] stroj a některé vycpané ptáky. Knihovna počítá asi 100 svazků. Leč přemnoho nám ještě chybí, jmenov[itě] pro názorné vyučování. Před pár roky nám také k nahlédnutí Vašnostiny obrazy k náz[ornému] vyu[čování], bohužel byly nám drahé, nijak sme se na ně zmoci nemohli. Raďte nám poraditi nějakého dobroděje, k němuž bychom se mohli obrátiti s prosbou o nějakou sbírku nerostů. Sušený herbář a sbírku hmyzů bude míti škola ode mě. Nu máme Rouskovy hláskovací tabulky, Lošťákovy míry a váhy, mapy k názorn[ému] přehledu čísla 1 000 000 (milion), visecí tabule značí proměny ročních částí, udání časů na rozl[ičných] místech okrsku zemského atd., optický kreslicí aparát, ba i hektograf. “²⁵⁾

Současný stav „Slobodovy“ školy na Rusavě je žalostný.²⁶⁾ Přirozeně se v budově již neučí. Pro školní účely dnes slouží nová budova Jubilejní obecní školy T.G.Masaryka postavená v roce 1930.²⁷⁾ Sídli zde Mateřská škola a první stupeň Základní školy. V plánech obce existují určité návrhy na případnou rekonstrukce staré školy, která by posléze sloužila jako muzeum obce a památník Daniela Slobody.

9.2. Evangelický kostel sv. Trojice

Pro duchovní potřebu rusavských evangelíků sloužila stará dřevěná modlitebna. Její stav před výstavbou kostela by se dal však přirovnat k bezedné železné krávi. Její náhrada byla zvažována už v 50. letech 19. století, ale vzhledem k poměrům po bouřlivých společenských událostech roku 1848 a v ohledu na to, že evangelický sbor na Rusavě patřil k nejchudším na celém Valašsku, se o věci začalo reálněji uvažovat až na počátku 60. let 19. století. Slobodovi faráři krejcar po krejcaru vytvářeli sbírku na výstavbu Božího stánku. Slobodova zapálenost v záležitosti nového kostela byla obrovská. Ovlivnil mnoho, zejména chudých lidí, kteří penězi přispěli na jeho výstavbu. Na druhou stranu však také poukazoval na netečnost a hamiznost bohatých.

Bez německých protestantských podpůrných spolků a různých mecenášů by však kostel nemohl být postaven. Konečně i jimi byla financována výstavba školy (1863) a fary (1864). Mezi ty, kteří Slobodovu iniciativu podepřeli pilíři peněz, patřila četná německá města, ale i Amsterdam, Vídeň, Suchdol nad Odrou, a dokonce i sám císař František Josef I., který zaslal na stavbu kostela 300 zl. Opět několik dokumentací těchto slov: „*Poslána prosba k císaři pánu o podporu na kostel.*“²⁸⁾, „*Přišlo oznámení o daru císařskému 300 fl. na kostel.*“²⁹⁾, „*Vyzdvíženo 300 zl. císařského daru na kostel.*“³⁰⁾. Stejně jako při stavbě školy, i při stavbě kostela si vedl Daniel Sloboda podrobné zápisy ve svém deníku. Opět přináší informace o plánech stavby, řemeslnických pracích, ale i problémech s výběrem stavebního místa a financováním celé záležitosti. „*V Holešově sem na poště vzal 200 zl. rak. z Hanoverské boží pokladnice pro stavbu rusavského kostela.*“³¹⁾, „*Plán z Vídně poslán.*“³²⁾, „*V Bystřici plánem kostela.*“³³⁾, „*Komisi k určení a vyměření místa pro kostel, na Vašíkově lúce. Na druhý však den Vašík vypověděl.*“³⁴⁾, „*Hromada skrz místo na kostel.*“³⁵⁾, „*Druhá komisi k vyměření na kostel na Baroňové lúce.*“³⁶⁾, „*Obdržena podpora 26 zl. na stavbu kost[ela].*“³⁷⁾, „*Přišel p. Fišer, vyměřil kostel, vzal s sebou nákresy kostela.*“³⁸⁾, „*Stavitel Fišer přišel.*“³⁹⁾, „*Postavili tesaři krov nad zadní částí kostela.*“⁴⁰⁾, „*Žádost o podporu na kostel k zemskému výboru.*“⁴¹⁾

Vlastní stavbu provedl stavitel Antonín Fišer z Fryštáku⁴²⁾. Protáhla se téměř na dvě desetiletí let a byla ukončena až 20.5.1883 slavnostním vysvěcením. 31.8.1883 byl pak Slobodovi při slavnosti v novém kostele udělen diplom čestného občana Rusavy. Konečně se mu dostalo alespoň určité satisfakce za léta tvrdé, záslužné práce. I když se domnívám (dle Slobodových zápisů tak dedukuji o jeho povaze), že Sloboda nikdy o slávu neusiloval a vystačil si s vědomím, že koná správné dílo, pro blaho obyčejných lidí a k větší slávě Boží. A to ho patrně naplňovalo dostatečným uspokojením.

Návrhů na podobu kostela bylo více.⁴³⁾ Tyto obrázky jsem našel v místnosti evangelického kostela, jež skladuje písemnosti spojené s kostelem, avšak vzhledem k jejich významu v dosti zbědovaném stavu. Do dnešních dnů slouží rusavský evangelický kostel ke svému původnímu účelu.

poznámky ke kapitole „Rusavské svatostánky“

- 1) Z dopisu D.Slobody K.S.Amerlingovi z 22.10.1883.
- 2) Viz. Melville, R. (2003): Evangelický Spolek Gustava Adolfa a čeští protestanti v době předbřeznové. In: Bůh a bohové. Církev, náboženství a spiritualita v českém 19.století. KLP – Koniasch Latin Press, Praha, s.145-153.
- 3) Zkratka pro zlatý rakouské měny. Sloboda tak s oblibou označoval tuto měnu.
- 4) Z deníku D.Slobody z 15.5.1874.
- 5) Z deníku D.Slobody z 3.4.1863.
- 6) Z deníku D.Slobody z 9.4.1863.
- 7) Z deníku D.Slobody z 29.5.1863.
- 8) Z deníku D.Slobody z 9.7.1863.
- 9) Z deníku D.Slobody z 10.7.1863.
- 10) Z deníku D.Slobody z 11.7.1863.
- 11) Z deníku D.Slobody z 14.7.1863.
- 12) Z deníku D.Slobody z 16.7.1863.
- 13) V Lützeniu.
- 14) Z deníku D.Slobody z 19.7.1863.
- 15) Z deníku D.Slobody z 20.7.1863.
- 16) Z deníku D.Slobody z 8.2.1863.
- 17) Z deníku D.Slobody z 12.4.1863.
- 18) Architekt stavby školy.
- 19) Z deníku D.Slobody z 26.4.1863.
- 20) Z deníku D.Slobody z 4.5.1863.
- 21) Z deníku D.Slobody z 5.5.1863.
- 22) Z deníku D.Slobody z 26.5.1863.
- 23) Tomáš Kalenda (1801 – 1866) – evangelický pastor z Hošťálkové.
- 24) Z deníku D.Slobody z 8.11.1863.
- 25) Z dopisu D.Slobody K.S.Amerlingovi z 22.10.1883.
- 26) Viz. Přílohy.
- 27) Viz. Přílohy.
- 28) Z deníku D.Slobody z 20.12.1871.
- 29) Z deníku D.Slobody z 9.2.1872.
- 30) Z deníku D.Slobody z 14.2.1872.
- 31) Z deníku D.Slobody z 11.2.1861.

- 32) Z deníku D.Slobody z 23.4.1862.
- 33) Z deníku D.Slobody z 31.5.1862.
- 34) Z deníku D.Slobody z 13.6.1862.
- 35) Z deníku D.Slobody z 15.6.1862.
- 36) Z deníku D.Slobody z 26.6.1862.
- 37) Z deníku D.Slobody z 7.7.1869.
- 38) Z deníku D.Slobody z 19.2.1870.
- 39) Z deníku D.Slobody z 25.5.1871.
- 40) Z deníku D.Slobody z 4.10.1871.
- 41) Z deníku D.Slobody z 12.10.1871.
- 42) Město v okrese Zlín, Zlínský kraj.
- 43) Viz. Přílohy.

10.Svatý Hostýn

10.1.Legenda Svatého Hostýna

V souvislosti s moravským národním obrozením a osobou Daniela Slobody je nezbytné zmínit i jednu z nejposvátnějších hor Moravanů – Svatý Hostýn. Svatý Hostýn sehrál v tomto období také svou roli. Vzpomeňme jen báseň Jaroslav z rukopisu Královédvorského nebo jiná díla obrozenců, pro něž sloužila tato hora jako vděčná inspirace. Roku 1868, kdy byly pokládány základy Národního divadla, to byl i kámen ze Svatého Hostýna, který vytvářel jeho základy. Přirozeně i Daniel Sloboda nesčetněkrát navštívil Svatý Hostýn při svém „botanizování“, jak je zmiňováno v kapitole „Slobodova přírodovědná činnost“. Přicházel sem na tábory lidu nebo jiné slavnosti anebo jen kvůli procházce do malebného okolí Rusavy.

Svatý Hostýn (735 m n.m.) je viditelný z širokých rovin Hané. Chrám Nanebevzetí Panny Marie, který stojí na Hostýně, se vedle Velehradu stal nejvýznamnějším poutním místem na Moravě. Přívlastek „svatý“ je tedy na místě.

Historie této hory je však mnohem starší. Již archeologické nálezy doložily pobyt paleolitických lovců v blízkosti posvátného místa. Svědkem se stala opracovaná část mamutiho klu, která se našla v blízkých Libosvárech. Na různých místech Záhoří¹⁾ pak byly nalezeny pozůstatky osídlení lidí kultury zvoncovitých pohárů²⁾ a kultury šňůrové keramiky³⁾. Zastoupena je i kultura unětická⁴⁾ a kultura lužická⁵⁾. Keltské osídlení pak dokládají stopy hradiště. Díky své poloze a členitosti terénu mělo převážně obrannou funkci. Dodnes jsou patrné valy, které keltské sídliště bránily, a také místa vstupních bran. Nutné je však podotknout, že Keltové navázali v 1.st. př.n.l. na již existující, ale opuštěné hradiště lužického lidu. Strategická poloha Hostýna totiž umožňovala kontrolu Moravské brány a jí blízké obchodní stezky. Proto byl také Hostýn již v tak raných dobách exponovaným místem. Vlastní název hory je prý odvozován od jména slovanského Boha, kterému na vrcholu hory zřídili pohanští Slované kultovní místo. Avšak vlastní Mariánský kult, s nímž je místo spjato, je jen o něco mladší.⁶⁾

Stejně jako pro celou Moravu, tak i pro Svatý Hostýn byl důležitý příchod soluňských bratří Konstantina⁷⁾ a Metoděje roku 863 na Velkou Moravu v rámci byzantské misie na přání velkomoravského knížete Rastislava. Podle tradice to byli právě oni, kteří na vrcholu hory zřídili v 9.století Mariánskou kapli. Intenzita tohoto kultu však vzrůstala až od 13.století. Není to náhoda. Tehdy zachvátili celou Asii a velkou část Evropy bojovníci z Východu – Tataři⁸⁾.⁹⁾ Po vítězství nad Tatary byla Mariánská kaple přestavena na kostelík. Velikost kostela však nedostačovala množství procesí, které se na posvátnou horu konávaly. Proto hrabě Jan Rottal,

vlastník holešovsko-bystřického panství, nechal roku 1658 kostelík rozšířit o jednu kapli vždy po každé straně a opatřit věžičkou.¹⁰⁾

Hostýn velmi utrpěl při vpádu Turků na Moravu v roce 1663. Tehdy se stal pevností a byl obsazen posádkou. Lidé se opět dovolávali své ochránkyně v nebezpečí – Panny Marie Hostýnské. A tak význam Mariánského kultu rostl a poutníků přibývalo. Hrabě Jan Zikmund Rottal se tedy rozhodl postavit nový, větší kostel. Jeho myšlenku však realizoval až jeho syn František Antonín. Hostýnská hora však byla od roku 1769 vystavována krutému osudu znovu. Přes velký požár a zákaz poutí do svatostánku se dostavila rána největší. Co by zbytečný byl chrám roku 1787 uzavřen¹¹⁾. Zadostiučinění se místu dostalo až roku 1845, kdy po dlouhých letech snah a tvrdé práce byl chrám znovu obnoven.¹²⁾

Z řady významných dat bylo i 1.září 1897 pro Hostýn důležité. Při příležitosti vojenských manévřů, které se tehdy na Moravě konaly, zavítal i na posvátnou horu císař František Josef I. Vedle modliteb v chrámu se pak navždy zapsal do paměti místa tím, že poklepal na základní kámen kaple sv.Kříže, na němž byla postavena rozhledna¹³⁾. Zakládací listina pak nesla jeho podpis. Zněla takto: „*My, František Josef I., císař rakouský, apoštolský král uherský, král český atd., konající první mezi panovníky pouť k Matce Boží, jež na Svatém Hostýně divy tvoří, ráčili jsme se ze zvláštní milosti základní kámen ku kapli sv.Kříže a k rozhledně, jež nese jméno Naše, na čest a slávu Nejsvětější Trojice, na chválu Kříže Kristova a na poctivost Marie, vítězné ochrany Moravy, položit L.P. 1897, panování našeho 49. Dne 1.září František Josef m.p.*“¹⁴⁾

Snahy Matice Svatohostýnské o to, aby se ze Svatého Hostýna stalo jedno z nejvýznamnějších míst celé Evropy, se projevovaly mnoha činnostmi. Roku 1903 byla zahájena stavba nové křížové cesty dle návrhů architekta Dušana Jurkoviče¹⁵⁾. Roku 1910 pak byla dokončena stavba schodiště¹⁶⁾, vedoucího od Vodní kaple až k chrámu.¹⁷⁾

Síla Mariánského kultu se vžila do mysli lidí natolik, že ještě před odchodem na frontu během 1.světové války odcházeli lidé na Hostýn, kde Pannu Marii prosili za šťastný návrat z války. Kult tohoto místa byl stále silný a ještě více sílil během meziválečného období. Za éry meziválečného Československa navštívilo místo na 1,5 milionu lidí. Svatý Hostýn se tímto pro toto období zařadil k nejnavštěvovanějším nejen na Moravě, ale i celém světě. Příčinou však nebyla rostoucí religiozita Moravy, ale spíše zlepšení dopravní dostupnosti a míry poskytovaných služeb, zejména pak ubytování. Modernizace 20.století se nevyhnula ani Hostýnu. A tak v roce 1923 proběhla jeho elektrifikace, v roce 1928 zde byl vystavěn vodovod a v letech 1930-1932 sem byla přivedena silnice z Bystřice pod Hostýnem.¹⁸⁾

I když byli jezuité, kteří se o posvátné místo od roku 1887 starali, roku 1950 vyhnáni, přes veškerou snahu úřadů zůstal Svatý Hostýn živým poutním místem. Tisíce věřících byly dokladem toho, že víra v zázračnou pomoc Panny Marie Hostýnské je nekončící, a že žádný mocipán nemůže násilím zpřetrhat vyšší vztahy. Snahy komunistů potlačit náboženské smýšlení lidí, perzekuce kněží a ničení cenných kulturních památek tak nesplnily svůj původní záměr.¹⁹⁾

Význam místa byl znásoben a zdůrazněn roku 1982, kdy papež Jan Pavel II. povýšil poutní chrám na papežskou baziliku menší (basilica minor), což je čestný titul pro nejvýznamnější chrámy na světě. V únoru 1990 se do místa opět vrátili jezuité a poutní provoz místa znovu rozvinuli v plné svobodě.²⁰⁾

10.2. Poutní chrám na Hostýně

Chrám Nanebevzetí Panny Marie na Svatém Hostýně byl postaven v letech 1721 až 1748 na nižším místě Hostýna v nadmořské výšce 718 m. Svou polohou patří k nejvýše položeným chrámům na Moravě. Mecenáš díla, František Antonín hrabě Rottal, zadal realizaci stavby roku 1721 jednomu z nejproslulejších stavitelů své doby, Tomáši Šturmovi z Holešova. S největší pravděpodobností dílo projektoval italský architekt Ignác Cirani. Stavba byla zahájena 4.5.1721. Při pokládání základního kamene tehdy stáli Bernard Vanka, prelát premonstrátské kanonie v Hradisku u Olomouce, hrabě František Antonín Rottal a jeho žena hraběnka Cecilie Marie, rozená Trautmansdorfová.²¹⁾

Stavba chrámu trvala 27 roků. Důvodů je hned několik. První překážkou byla poloha budoucího kostela. Nadmořská výška 718 m je poměrně nepříznivá pro realizaci jakékoliv stavby. Již výše bylo řečeno, že stavba je tímto na Moravě ojedinělá. Další příčiny s tím potom souvisejí. Drsné a velmi proměnlivé horské podnebí znesnadňovalo dělnické práce. Třetí problém souvisel s přepravou stavebního kamene po lesních cestách. Čtvrtá příčina nesnází pak tkvěla ve smrti císaře Karla VI.²²⁾ Otěže vlády po něm převzala jeho dcera, Marie Terezie²³⁾. Avšak tato událost - vláda ženy - byla na dobové poměry poněkud netradiční. V evropské politice se vytvořilo napětí v podobě snah ostatních států získat část rakouského dědictví. Nově vzniklé války o tzv. rakouské dědictví vyžadovaly obrovské finanční náklady, jež státní pokladna nebyla sto krýt, a tudíž musela záležitost dotovat i šlechta, tedy i hrabě Rottal. Nicméně nepřízeň osudu nezabránila tomu, aby stavba byla na konci roku 1747 dokončena a nový chrám byl 28.7.1748 vysvěcen. Chrám vysvěcoval kardinál Ferdinand Julius hrabě Troyer²⁴⁾ a přítomno bylo na 30 000 poutníků a věřících. 10.11.1747 nechal hrabě Rottal na Hostýně ustanovit duchovní správu, která fungovala od následujícího roku.

Sice v prvních letech hostýnská farnost podléhala bystřickému faráři, ale roku 1756 byla osamostatněna. 24.9.1769 byl kostel zasažen bleskem a z něj vzniklý požár poškodil střechu, věž i zvony. Silná klenba však zabránila, aby požár pronikl dovnitř chrámu. Za pouhé dva roky bylo sebráno dost darů k obnově kostela v původní podobě. Silný vliv na osud Hostýna mělo i zavedení samostatné duchovní správy na Rusavě. Ta doposud příslušela k hostýnské farnosti, ale roku 1777 se na Rusavě začal stavět farní chrám. Poškozena tak byla nejen prestiž Hostýna, ale také i materiální stránka existence farnosti, protože ztrácela poplatky ze svateb, pohřbů, křtů a dalších náboženských úkonů. Další ranou se stalo osvícenství a josefinské období, období obrovského pokroku, nových myšlenek a nových, modernějších náhledů na svět, avšak také éra, v níž katolický dogmatismus a vše s ním spojené mělo malou šanci na přežití. Rušení a zavírání kostelů a klášterů jako zbytečných a jejich přestavba na vojenské sklady a špitály byly jejími nejtypičtějším hmotným projevy. Necitlivými zásahy však byly zničeny i kulturní instituce, obrazy, cenné knihovny a rukopisy – např. knihy a rukopisy byly na váhu prodávány jako obyčejný papír na balení kupeckého zboží. Takový byl osud většiny vzácných církevních a kulturních děl a církevních staveb a jejich vybavení. Josefinským reformám neunikl ani hostýnský chrám. Vládním nařízením z roku 1784 a jeho úpravou z roku 1785 byla omezena svoboda konání procesí a poutí a jejich počet byl rovněž omezen. Přesto však věřící docházeli na svaté místo i nadále, třebaže jen v noci. Podle dalšího příkazu z 4.1.1787 byl poutní chrám na Hostýně zrušen jako zbytečný. Vláda tím sledovala jeho plnou likvidaci. V těchto nejtěžších chvílích intervenoval za zachování chrámu i olomoucký arcibiskup. Nicméně jeho aktivita vyzněla naprázdno. Z příkazu tehdejšího majitele panství hraběte Linhart de la Monte l'Abbata²⁵⁾, zetě Františka Antonína Rottala, měl být chrám rozbořen. Hrabě si totiž Hostýn příliš neoblíbil. S jeho osobou také zmizela přízeň, kterou Rottalovský rod Svatému Hostýnu poskytoval. Obava hraběte z vysokých nákladů na likvidaci chrámu mu zabránila v jeho původnímu záměru. Ze stavby byly strženy věže, střecha a krov. Zbytek stavby podléhal nepřízni počasí a osudu. Avšak význam poutního místa byl tak veliký a hlad věřících po svatostánku tak neukojený, že už na počátku 19.století se na světlo světa začali drát myšlenky, jimiž bylo nabádáno k opravě chrámu a jeho okolí. Dílčí snahy vedoucí k opravě Vodní kaple na Hostýně vyústily iniciativou obce Dubany²⁶⁾. Její podnět byl tak silný, že někteří duchovní zažádali na příslušných místech o znovuoobnovení chrámu. Souhlas majitele panství, barona Oliviera Laudona, a pobídka císaře Ferdinanda I.²⁷⁾ k obnově urychlila povolení ke stavbě ze strany moravskoslezského gubernia. Nejvíce se za záchranu chrámu zasloužili bystřický farář Bernard Reger, rajhradský benediktin Řehoř Wolný a holešovský děkan baron Vincenc Ehrenburg. Již roku 1840 se

začalo s dělnickými pracemi. Mezi mecenáše, kteří přispěli na rekonstrukci, pak za všechny uvádím ty nejvýznamnější: baron Olivier Laudon, císař Ferdinand I. a císařovna Karolina Augusta²⁸⁾. Rok 1845 patřil pak k těm slavnějším a větším v pohnuté historii Hostýna. Tehdy byl chrám dostavěn a znovu vysvěcen. Vysvětil jej V.Šlosar za asistenci olomouckého preláta a probošta barona Jana Peteaniho, rytíře ze Steinbergu. Přítomno bylo na 50 000 lidí.²⁹⁾

Nový zvon, varhany a opět nová střecha³⁰⁾, to byly a jsou nesčetné investice do chrámu na Hostýně.

Roku 1864 ozdobily Svatý Hostýn sochy sv.Cyrila a sv.Metoděje na památku první poutě těchto slovanských věrozvěstů, kterou podle pověsti vykonali před 1000 lety a při níž zavedli Mariánský kult. Roku 1880 vydal papež Lev XIII. list Grande munus, kterým nařizoval světu úctu k oběma soluňským bratrům jako výraz vděku za jejich apoštolskou činnost mezi slovanskými národy. Na počest toho se do Říma konala pout' Slovanů (na 1300 poutníků, z toho 115 Moravanů). Při této příležitosti papež posvětil tři obrazy – jeden pro Prahu, druhý pro Hostýn a třetí pro Radhošť. Svatohostýnský obraz byl namalován dle vzoru starého obrazu z roku 1330 malíře Petra Cavalliniho z chrámu Trastevere v Římě. Je na něm zobrazena Panna Marie a sv.Václav, před nimi klečí Karel IV. a prosí za pomoc. Při pouti 3. a 4.9.1881 byl obraz slavnostně zavěšen. Mši tehdy sloužil olomoucký kanovník hrabě d'Orsay a opavský probošt Šum. Doposud zde nebylo přítomno tolik věřících. Odhady mluví o 100 000 poutníků a 200 kněží.³¹⁾

Roku 1881 se znovu objevila šance pro Svatý Hostýn jak znovu získat farní správu. Aktivita příborských kaplanů, zejména Antonína Cyrila Stojana se setkala s kladnou odezvou u kardinála Fürstenberga. Jenže současný vlastník místa baron Laudon neoplýval majetkem, jímž disponovali kdysi Rottalové, a proto by pro něj bylo nesmírně nákladné platit církevní správu. Vyhověl však žádosti Družstva pro Svatý Hostýn a daroval mu pozemek, kde měli být zřízeny farní budovy. Kardinál pak pozval na Hostýn jako duchovní správu členy Tovaryšstva Ježíšova, jezuity. Družstvo pro Svatý Hostýn pak roku 1895 nahradila Matice svatohostýnská, která zakoupila prakticky celý vrchol Hostýna od hraběte Laudona tehdy za vysokou částku 55 000 zlatých. Pro porovnání je zajímavé, že hrabě Monte I' Abbate koupil hostýnský chrám s ostatními budovami roku 1788 za pouhých 279 zlatých.³²⁾

Nejslavnější událost pro Hostýn však začala 15.8.1912. Ve dnech 15.-23.8.1912 mimo téměř 200 000 poutníků a věřících, byla na Hostýně přítomna i řada církevních představitelů a hodnostářů celé rakouské monarchie. Tolik uctívaná socha Panny Marie s Ježíškem byla korunována zlatými korunkami³³⁾, které posvětil papež Pius X.³⁴⁾

Významnější pro existenci chrámu a význam poutního místa byl snad už jen počátek 90.let 20.století, kdy se do místa vrátili jezuité a umožnili „srdci“ tohoto kultovního místa tlouct na plno bez ohledu na to, kdo je u moci.

Nádhera, taj a kouzlo tohoto mariánského místa byly inspirací pro mnohé umělce, spisovatele a básníky počínaje a sochaři a malíři konče. Jako první ve svém díle zachytili a vlebili místo Bohuslav Balbín³⁵⁾ a kněz Jiří Kruger^{36), 37)}. Roku 1817 se Svatý Hostýn objevuje znovu objevuje v Rukopise královédvorském, v básni Jaroslav. Za všechny ostatní umělce pak za zmínku určitě stojí František Ondrúšek³⁸⁾, Hanuš Schwaigar³⁹⁾, Adolf Kašpar⁴⁰⁾ a František Sušil⁴¹⁾.

10.3. Pověsti spojené se Svatým Hostýnem

Pověsti se vždy předávají z generace na generaci. Jsou jakýmsi dějinami místa, dějinami pro lidi snáze zapamatovatelnými. Ale ne vždy v nich zákonitě nacházíme pouze historii. Spatřujeme v nich lidovou moudrost, etiku života a lásku k vlasti. Pověsti zpravidla odrážejí vnímání života a doby obyčejnými lidmi.

Svatý Hostýn je opředen mnoha pověstmi. Většina z nich je spojena s vysvětlováním si nacházení různých pokladů v přírodě, se zázračnými uzdraveními či s existencí nadpřirozených bytostí. Nejkrásněji pak vyznívají pověsti spojené se zázračnou pomocí a činy Panny Marie Hostýnské, která se neodvrátila od nikoho, kdo v ni věřil a požádal ji o pomoc.

Tato subkapitola se zabývá však jen pověstí, jež je spojena s příchodem Tatarů⁴²⁾ na Moravu.

Verzí o příchodu Tatarů na Moravu existuje několik. V první řadě zde působil vliv Džingischánova odkazu ze závěru jeho života, kdy vyzval k pokoření celého tehdy známého světa a všech jeho národů. Vzhledem k tomu, že jeho nařízení mělo hodnotu zákona, neměli ani Mongolové důvod protestovat. Navíc se pro ně rýsovala vidina zisku. Tyto příčiny dokládají soudobé prameny. Na druhé straně zde však bylo několik pověstí regionálního významu. V legendě o svaté Hedvice, lehnické kněžně, je zmíněna pověst o tatarské císařovně, Bátú-Chánově ženě, která slyšela mnohé o západokřesťanských zvyklostech, jež chtěla sama poznat. Když ale dorazila do slezské Středy, byla i se svou družinou zavražděna místními měšťany. Dvě dívky z jejího doprovodu se však zachránily a ty později zvěstovaly Bátú-Chánovi zprávu o hrozném činu. Proto se Chán Bátú vypravil v čele velkého vojska do Evropy, aby pomstil smrt své ženy. Letopisy Volyňské však uvádějí událost na pravou míru. Je pravda, že u slezské Středy byla zavražděna cizí šlechtična, ale nebyla tatarského, nýbrž ruského původu. Moravská pověst zase vypráví o třech tatarských princeznách, které byly

oslněny zprávami a informacemi o životě západních křesťanů tak, že je chtěly sami poznat. Po dlouhých cestách také jednou stanuly u hradu Děvičky v Pavlovských vrších. Hradní pán je přijal s okázalostí, hodnou členů královské rodiny, ale jediné, co sledoval, bylo jejich bohatství, které sebou vezly. Proto také v noci vpadl do jejich ložnic a všechny tři zabil. Jejich mrtvá těla pak vyhodil ze skály a zmocnil se jejich bohatství. Ráno při pohledu z okna viděl zkamenělá těla tří princezen, kterak se na něj vyčítavě dívají. Nesnesl tento pohled, a pronásledovaný výčitkami svědomí, se vrhl ze skály. Křivda spáchaná na tatarských princeznách se však přece donesla Bátú Chánovi a ten se rozhodl pomstít smrt svých dcer. Básníci Václav Hanka⁴³⁾ a Josef Linda⁴⁴⁾ pak ve svém nejproslulejším díle, totiž Rukopise královedvorském, hovoří o Kublajevně, dceři Kublaj Chána, kterou zavraždil německý křesťan. Oba falzifikátoři patrně nechtěli, aby neřest, jíž se hradní pán na Děvičkách dopustil, ulpěla na českém šlechtici.⁴⁵⁾

Hrozba tatarského vpádu do střední Evropy aktivovala českého krále Václava I.⁴⁶⁾, který nabádal německá knížata ke kolektivní obraně. Když se tatarská hrozba vpádu do Čech ukazovala roku 1241 jako reálná, nechal král okamžitě posilovat hradby nejdůležitějších měst a hradů. 9.4.1241 se však už Tataři střetli ve Slezsku na Dobrem poli s vojsky lehnického vévody a velkopolského knížete Jindřicha II. Pobožného. Bitva skončila vítězstvím Tatarů. Téměř padesátitisícová armáda Václava I. dorazila pozdě. Ze zničeného Slezska táhli Tataři neprodleně na Moravu, a to krnovskou cestou z Bruntálu k Moravskému Berounu, jesenickou cestou k Olomouci a Moravskou bránou.⁴⁷⁾

Hostýnská pověst bývala a bývá často zpochybňována. Dvěma kritiky této tradice byli Jaroslav Goll⁴⁸⁾ a Václav Flajšhans⁴⁹⁾. Podle Flajšhanse si celou hostýnskou tradici vymyslel Bohuslav Balbín jako reakci na 17.století, kdy byla Morava postižena vpádem Švédů, Turků a Tatarů. Tak se podle něj také najednou objevuje kaple, zázračná voda, milosrdné činy, pomoc Panny Marie a lidé putující na horu s poděkováním za zázrak. Balbín totiž ve svých prvních spisech, věnovaným Tatarům, stále mlčí o Hostýně a Panně Marii. Teprve až ve třetí knize uvádí zázraky s nimi spojené. Flajšhans tvrdil, že si Balbín pověst vymyslel v době, kdy východní a jižní Moravu okupovali roku 1663 Turci a Tataři, když postupovali na Vídeň. Stejnou měrou také připisuje Flajšhans vznik pověsti až do doby silné rekatolizace. Dalším, kdo byl nařčen z „výroby“ hostýnské tradice, byl Jiří Kruger. Mluví téměř o tomtéž jako Balbín, ale zasadil hostýnskou pověst do okolí Holešova. Námitky pozdějších badatelů byly také podobné jako v případě námitek proti Balbínovi.⁵⁰⁾

Dalším sporným bodem celé záležitosti je kaple na Hostýně. Báseň Jaroslav z Rukopisu královedvorského sice o ní už mluví v době tatarského obležení roku 1241, ale Flajšhans její

tehdejší existenci striktně odmítá, neboť o ni zprávy hovoří až v 17.století. Jan Schmidl⁵¹⁾ a Bohuslav Balbín mluví o kapli, která byla zbudována na paměť vítězství křesťanů nad Tatary u Hostýna. Rozchází se tu tak tradice, historické prameny a báseň Jaroslav. Podobně je na tom i zázračný pramen, který pomohl hájícím se křesťanům, kteří byli sužováni žízní, když tento vytryskl ze skály a křesťany zachránil. Jako první o něm ale v historických pramenech mluví až Kruger. Dalším artefaktem, který podporuje mariánskou tradici na Hostýně, je starší obraz, jenž byl uctíván již před rokem 1620. Ten byl sice po zničení chrámu spálen, ale další vlastník panství, Václav z Lobkovic, který byl dojat tradicí, nechal obraz znovu namalovat. Je zde zobrazena Matka Boží, která drží v ruce Ježíška, metajícího blesky na tatarskou armádu. Za vlády Rottalů byl obraz doplněn o druhou část. Je jím opevněním obehnaný Hostýn, napravo dole kopeček Chlum⁵²⁾, vlevo shluk stanů, na prostore a kolem Chlumu jsou Tataři na koních a se zbraněmi. Vznik takto doplněného obrazu spadá do roku 1655. Iniciátorkou byla Marie Rottalová, roz. Šternberková, manželka hraběte Jana Rottala. Tento „rottalovský obraz“ byl pak roku 1748 přenesen do nově vysvěceného chrámu na Hostýně. Motiv blesků na obloze je důležitý, neboť právě jimi Panna Marie zachránila sužované Moravany, kteří se bránili patrně jen části tatarské armády, která se dostala až do těchto míst. Tataři se totiž blesků a hromů velmi báli. Považovali je za ohnivého draka, který padá z nebe. Strach z nich asi přispěl k tomu, že od Hostýna odtáhli.⁵³⁾

Poslední, co bývá v souvislosti s hostýnskou tradicí zpochybňováno, je osobnost vojevůdce Jaroslava ze Šternberka. Podle pověsti a také básně Jaroslav to byl právě on, kdo porazil s malým vojskem tatarskou přesilu. S malou armádou táhl z příkazu krále Václava I. na pomoc obléhané Olomouci. Nicméně neměl nic podnikat. Rozkazu však neuposlechl a díky své udatnosti a vojenským zkušenostem nepřítele rozdrtil. Jaroslav za svůj čin obdržel rozsáhlá území severně od Olomouce s právem knížecích odznaků⁵⁴⁾. Existenci Jaroslava ze Šternberka dokládá až František Palacký. Opírá se o listinu biskupa Bruna ze Šaumburka, který Jaroslava zmiňuje roku 1248. Dále vychází z restitučního majestátu císaře Leopolda I. z roku 1661, jímž jako český král restituoval rod Šternberků do stavu říšských hrabat. Zároveň se zmiňuje o Jaroslavu ze Šternberka, který se dle majestátu zúčastnil roku 1235 rytířských her ve Würzburgu⁵⁵⁾. Svědčí to v Jaroslavův prospěch, že mohl porazit Tatary a že byl v dané době již dospělý a fyzicky schopný takového činu. Nahlédneme-li k potomkům rodu Divišoviců⁵⁶⁾, nacházíme Divíše, který měl syny Zdislava, Petra a Divíše. Právě poslední Diviš⁵⁷⁾ měl být údajným otcem Jaroslava, kterému se po vítězství u Olomouce dostalo přídomku „Veliký“. Všichni, stejně jako Jaroslavovi potomci, jsou doloženi historickými prameny. Jenže, Jiří Kruger se domnívá, že Jaroslavovým otcem byl Zdislav ze Šternberka⁵⁸⁾.

Stejného názoru je i Jan Tanner⁵⁹⁾, který se tak domnívá z toho důvodu, že Jaroslav požíval v české šlechtě velké vážnosti, a proto musel mít i významného otce, jímž byl v dané době z jeho rodu pouze Zdislav. Palacký se však drží Diviše z Divišova, vzhledem k jeho vysokým politickým funkcím. Tím se vyvrací celkové pochybení, zda vůbec „nějaký“ Jaroslav Veliký existoval.⁶⁰⁾

Poznámky ke kapitole „Svatý Hostýn“

- 1) Záhoří je etnografický region v okolí Bystřice pod Hostýnem směrem na sever od ní.
- 2) Jedná se o kulturu neindoevropských bojovných kočovných lukostřelců z jihozápadu. Přes Alpy se dostali do západního Středomoří a střední Evropy, do českého prostoru i do Afriky. Doba cca 3.tisíciletí př.n.l. Typické pro ně byly nádoby tvaru obráceného zvonu; bývaly červené s bílým dekorem, bohatě zdobené.
- 3) Kultura indoevropských pastýřských kočovných kmenů, které pronikly na české území se severovýchodu. Doba cca 3.tisíciletí př.n.l. Typickým znakem jsou otisky šňůr na stěnách nádob.
- 4) Období cca 1800-1500 př.n.l. Nazvána dle pohřebiště v Uněticích u Prahy. Reprezentována je např. náramky a jehlicemi.
- 5) Období mladší doby bronzové cca 1200-700 př.n.l. Spálená těla mrtvých byla ukládána do uren.
- 6) Perka, R., Flegl, M. (1991): Poutní místa. Olympia, Praha, s.23-32. Dále jen: Perka, Flegl, 2001. Pospíšil, J. (1994): Svatý Hostýn v historii a povídkách. Lípa, Vizovice, s.7-22. Dále jen: Pospíšil, 1994.
- 7) U nás je znám pod klášterním jménem Cyril.
- 8) Též Mongolové.
- 9) Viz. subkapitola „Pověsti spojené se Svatým Hostýnem“.
- 10) Viz. Perka, Flegl, 2001, s.23-32. Pospíšil, 1994, s.7-22.
- 11) Jednalo se o rozhodnutí císaře Josefa II., který většinu kostelů a klášterů měnil na vojenské sklady a nemocnice.
- 12) Viz. subkapitola „Poutní chrám na Hostýně“.
- 13) Stavitelem rozhledny byl architekt Václav Bittner. Do roku 1957 sloužila jako rozhledna, pak do roku 1971 sloužila k přenosu televizního signálu. Roku 1986 přešla zpět do majetku olomouckého arcibiskupství.
- 14) Viz. Pospíšil, 1994, s.16.
- 15) Dušan Jurkovič (1868 - 1947) – architekt. Jurkovič se nechal inspirovat valašskými a slovenskými lidovými stavbami. Během 1.světové války stavěl vojenské hřbitovy v Karpatech. Po tragické smrti Milana Rastislava Štefánika byl pověřen stavbou jeho pomníku na vrchole Bradlo v Malých Karpatech. Jeho nejvýznamnějšími stavbami jsou Pustevny na Radhošti, přestavba a úprava lázní Teplice nad Bečvou a Luhačovice a výstavba Křížové cesty na Svatém Hostýně. Křížová cesta má podobu dřevěných, otevřených kapliček, s kamennou stěnou, nesoucí jeden ze čtrnácti obrazů z konce Kristova života. Viz. Příloha.

16) Stavba schodiště byla realizována jako důsledek stížností na obtížný přístup k chrámu. Z rozhodnutí Matice Svatohostýnské byla stavba svěřena Ottu Zemanovi, městskému staviteli z Bystřice pod Hostýnem. Schodiště má 250 schodů – 221 z pískovce (z lomu Čerňava u Rajnochovic) a 29 ze slezské žuly. Na schodech jsou vytesána jména dárců, kteří přispěli na stavbu koupí jednotlivých schodů.

17) Viz. Pospíšil, 1994, s.16.

18) Viz. Perka, Flegl, 2001, s.23-32. Pospíšil, 1994, s.7-22.

19) Viz. Perka, Flegl, 2001, s.23-32. Pospíšil, 1994, s.7-22.

20) Viz. Perka, Flegl, 2001, s.23-32. Pospíšil, 1994, s.7-22.

21) Viz. Perka, Flegl, 2001, s.23-32. Pospíšil, 1994, s.7-22.

22) Karel VI. (1685 – 1740) – římský císař, vládce podunajského soustátí rakouských Habsburků. Vládl v letech 1711 – 1740.

23) Marie Terezie (1717 – 1780) - vládkyně podunajského soustátí rakouských Habsburků. Vládla v letech 1740 – 1780.

24) Ferdinand Julius hrabě Troyer - olomoucký biskup. V úřadu setrval v letech 1745 - 1758.

25) Hrabě Linhart de la Monte l' Abbata byl manželem dcery Františka Antonína Rottala, Amalie, které jako nejstarší z tří Rottalových dcer připadlo celé dědictví. Hrabě František Antonín Rottal zemřel bez synů 26.10.1762.

26) Obec v Olomouckém kraji

27) Ferdinand I. (1793 – 1875) – rakouský císař (v pořadí první toho jména) a český král (v pořadí pátý toho jména). Vládl v letech 1835 – 1848.

28) Matka císaře Ferdinanda I.

29) Viz. Perka, Flegl, 2001, s.23-32. Pospíšil, 1994, s.7-22.

30) Nejnověji byla střecha opravena v roce 1997.

31) Viz. Perka, Flegl, 2001, s.23-32. Pospíšil, 1994, s.7-22.

32) Viz. Perka, Flegl, 2001, s.23-32. Pospíšil, 1994, s.7-22.

33) Matky Boží bývají korunovány proto, aby jim byla vzdána větší úcta.

34) Viz. Perka, Flegl, 2001, s.23-32. Pospíšil, 1994, s.7-22.

35) Bohuslav Balbín (1621 - 1688) - člen řádu Tovaryšstva Ježíšova, český vlastenec. Zabýval se studiem českých dějin. Kladl důraz na používání historických pramenů. Rozvíjel metodu heuristiky. Ve svém díle kladl důraz na katolicismus. Vyzdvihoval zejména předhusitský katolicismus, čímž chtěl očistit Čechy v očích světa. Nejvýznamnější díla:

Bohema docta (Učené Čechy) a *Disertatio apologetica pro lingua Slovanica precipue Bohenica* (Rozprava na obranu jazyka slovanského, obzvláště pak českého).

36) Jiří Kruger (1608 - 1671) - člen řádu Tovaryšstva Ježíšova. Zabýval se sbíráním pamětí o dějinách českých zemí. Jeho metoda výčtu událostí a přiřazování dat bývá často zpochybňována. Též bývá nařčen z nedostatečné kritičnosti.

37) Bohuslav Balbín i Jiří Kruger zachytili pověst o porážce Tatarů v roce 1241 ve svých dílech.

38) František Ondrúšek (1861 – 1932) - český malíř moravského venkova. Významné jsou jeho tempery krajiny a postav z Rusavy.

39) Hanuš Schwaiger (1854 – 1912) - český malíř. Autor kreseb pohádkových postav (jako ilustrace různých autorů). K tvorbě svých známých akvarelů, temper a olejů se inspiroval svými cestami po Nizozemsku (např. „Rybí trh v Amsterdamu“). Po svatbě r.1891 bydlel na Rusavě, kde vzniklo dílo „Valašský statek v Rusavě“ (olej, 1893). Též působil v Bystřici pod Hostýnem.

40) Adolf Kašpar (1877 - 1934) - moravský malíř a ilustrátor. Studoval u Hanuše Schwaigara, ale silně byl ovlivněn dílem bratří Mánesů. Proslavily ho ilustrace děl Boženy Němcové, Zikmunda Wintera, Aloise Jiráska a dalších. Na Rusavě, kde měl vlastní dřevěnici, se inspiroval venkovským životem rusavských Valachů, jež mu posloužil jako předloha pro mnohé akvarely. Rovněž ilustroval knihu Františka Táborského „Rusava – život valašské dědiny“.

41) Viz. kapitola „Slobodovy styky s významnými osobnostmi národního obrození“.

42) Rusové nazývali mongolské válečníky jako Tatary, což mělo být odvozováno od slova „tartarus“, tedy peklo. Podle jiných bylo slovo Tatar odvozeno od čínského tha-the či tha-teche, což znamená smrdutý. Číňané tak označovali Mongoly. Ti se téměř celé dny nemyli a tím, že celé dny trávili na hřbetech koní, museli přirozeně velmi páchnout, což kultivovaným Číňanům samozřejmě vadilo. Rusům museli zase Mongolové připadat díky svým krutým a krvelačným praktikám připadat jako pekelníci. Středoevropští vládci pak nazývali ve své korespondenci Mongoly jako „barbarská plemena, nazývaná vůbec Tataři“. Viz. Bauer, J. (2004): *Magická místa Čech a Moravy. Po stopách dávných legend a tajemství*. Hoba, Brno, s.204.

43) Viz. kapitola „Slobodovy styky s významnými osobnostmi národního obrození“.

- 44) Josef Linda (1789 – 1834) - český spisovatel, novinář a národní buditel, spolutvůrce Rukopisů Královédvorského a zelenohorského. Překládal díla Williama Shakespeara a Fridricha Schillera.
- 45) Viz. Adámek, F. (1999): Tataři na Moravě. Neklan, Praha, s.10-16. Dále jen: Adámek, 1999.
- 46) Václav I. (1205 – 1253) – český král z dynastie Přemyslovců. Vládl v letech 1230 – 1253.
- 47) Viz. Adámek, 1999, s.35-40.
- 48) Jaroslav Goll (1896 - 1929) - český historik, zastánce a průkopník pozitivistického dějepisectví. Opíral se o historická fakta zajištěná kritikou a empirií. Intenzivně se zabýval husitskými dějinami, zejména pak dějinami Jednoty bratrské a Petrem Chelčickým. Vychoval novou generaci historiků. Proto mluvíme o tzv. Gollově škole. Jeho nejvýznamnějšími žáky jsou Josef Pekař, Josef Šusta a Václav Novotný.
- 49) Václav Flajšhans (1866 - 1950) - český filolog. Studoval zejména dílo Josefa Dobrovského. Aktivně se účastnil bojů o Rukopisy královédvorský a zelenohorský.
- 50) Viz. Adámek, 1999, s.69-73.
- 51) Jan Schmidl (1693 - 1762) - člen řádu Tovaryšstva Ježíšova, český dějepisec. Jeho největším dílem je „Historia societatis Jesu provincie Bohemiae 1555-1653“.
- 52) Vrchol Chlum (418 m n.m.) leží severozápadním směrem od Hostýna poblíž obce Bílavsko.
- 53) Viz. Adámek, 1999, s.79-87.
- 54) Jimi byly mitra a plášť.
- 55) Město v SRN, spolková země Bavorsko.
- 56) Divišovci byli vlastníky městečka Divišov (leží jihozápadně od Českého Šternberka) a erbu s hvězdou.
- 57) V letech 1220-1222 byl prácheňským kastelánem a v letech 1224-1240 nejvyšším zemským maršálkem.
- 58) Zdislav ze Šternberka byl spolubojovníkem Přemysla Otakara II. u Kressenbrunu roku 1260.
- 59) Jan Tanner (1623 - 1694) - člen řádu Tovaryšstva Ježíšova, spisovatel, teolog a historik. Psal o pánech ze Šternberka a Valdštejna. Sepsal dějiny města Plzeň.
- 60) Viz. Adámek, 1999, s.95-110.

11. Rok 1848 v životě Daniela Slobody

Revoluční události v březnu roku 1848 ve Vídni¹⁾, jak známo, předznamenaly politický vývoj také i v Českých zemích. Avšak revoluční život v českém prostoru je o něco málo staršího data než vídeňský. Pařížská revoluce podnítila shromáždění ve Svatováclavských lázních 11.3.1848. Zde byl vytvořen první ucelený český politický program, který obsahoval státoprávní, jazykové, politické a sociální požadavky. Kabinetní list z 8.4.1848 pak vyhověl obecně politickým a národním požadavkům, včetně zrovnoprávnění češtiny s němčinou v úředním styku. Nedořešena však zůstala otázka státoprávního spojení všech zemí Koruny české. Bouřlivý rok 1848 však provázelo i další hnutí, jež se úzce dotýkalo i dění na Moravě a v Čechách. Lze jej nazvat frankfurtským hnutím. Jak již bylo zmíněno v kapitole „Národní obrození na Moravě“, jednalo se o hnutí usilující o spojení všech německých zemí a zemí, kde žilo německé obyvatelstvo. To se tedy úzce dotýkalo i českých zemí. Pro Němce však dopadly tyto snahy v českém prostoru neúspěšně. Svým dopisem z 11.4.1848 odmítl František Palacký za český národ účast ve všenněmeckém parlamentě. Formálně pak odmítly moravský i český zemský sněm podíl na vzniku „všenněmeckého celku“, a konečně i svobodné hlasování o „přijetí Frankfurtu“ dopadlo zamítavě. Určitou slovanskou reakcí na „Frankfurt“ byl i slovanský sjezd, který se konal v Praze ve dnech 2.-12.6.1848. Podnětem mu byla kulturní spolupráce slovanských národů k politickému sjednocení na obranu proti silícímu tlaku národního hnutí Maďarů a Němců. Koncepce sjezdu se však nesla v duchu dilematu. Prolínaly se zde koncepce panslavismu, jejímž úkolem bylo politické sjednocení Slovanů, a užšího, austroslavistického, pojetí, prosazujícího politické zájmy slovanských národů habsburské říše. Samotné úkoly a cíle sjezdu byly také nejasné. František Palacký stanovil čtyři hlavní okruhy: 1. Vytvoření spolku rakouských Slovanů k vzájemné podpoře a obraně 2. Vztah slovanských národů k neslovanským v rakouském státě a možnost federalizace říše 3. Vztah rakouských Slovanů k neslovanským národům Evropy, zejména k Němcům a 4. Vztah rakouských Slovanů k ostatním Slovanům žijícím vně říše. Vedle delegátů z Čech se aktivně sjezdu účastnili i představitelé Moravy, jimiž byli Jan Helcelet, Jan Jodl (profesor z Brna), Tomáš Juránek (blanenský kněz), František Cyrill Kampelík²⁾, Matěj Mikšíček, Bedřich Milota Rozehnal³⁾ a samozřejmě i Daniel Sloboda.⁴⁾

Daniel Sloboda se však sjezdu účastnil spíše jako pozorovatel. Využíval svého pobytu v Praze k seznámení s předními politickými a kulturními osobnostmi své doby a poznání Prahy a jejího života. Ve svých denících přináší spíše popisy dění než vlastní reakce a soudy, kterých se ovšem jako obvykle spíše zdržoval, a informuje nás o společenských událostech a

akcích a proslovech představitelů sjezdu. „Do Museum (Šafarík⁵), Hanka⁶, Palacký, Klácel⁷, Staněk, Kampelík, Tomek⁸, Havlíček⁹, Fingerhut, Wocel¹⁰ atd.). Lístky pro údy sjezdu. Pak s Krejčím¹¹ do Tejnského chrámu, a kaple Cyrila a Metoda, do Židovského města na starý židovský krchov, přes kamenný most na Malú Stranu, přes Veitovský dům pod hrad královský: pomníky, kde Martinic a Slavata vyhození byli oknem. Na hrad - kaple sv.Vojtěcha, na Svatovítskú věžu (výhled na Ríp, kde se Čech usadil, Bílú horu, Vyšehrad, Žižkov a celú Prahu). Šli sme na Petrín, krížovou cestou dolu. Popoledni hned odtud šli sme do Museum. Volení 16 výborů. Odtud s Rozehnalem na dobytčí trh, pak s Vojtěchem na Strelecký ostrov přes železný most. ....Večer do Besedy měšť[anské], na noc k Vyskočilovi mlynárovi.“¹² „Ráno v Muzeum sedění Moravanů. Byl sem v nádraží. Sešel sem sa se Senickým a Holubem, šli sme do výstavy obrazů v Klam Gall[asově] paláci, pak k obědu na Strel[ecký] ostrov; kúpali sme sa ve Vltavě. Pak sem šel k Růžičkovi a Hurbanovi se odebrat (u Fryča Klicpera). Pak do mlýna na noc. (4ho v nedělu sem byl v hostinci anglickém u Senického. Téhož na sv.Václ[ava] byla mše ruská.)“¹³ „..... , a jako se Vás v Praze při příležitosti sjezdu slovanského, kamž sem také se švagrem Hurbanem, Štúrem a jinými Slováky přibyl, měl potěšení viděti, právě tak Vás i nyní ještě vidím, ...“¹⁴ Z neznámého důvodu však dne 6.6.1848 odjel zpět na Rusavu. Nedočkal se tak rozehnutí sjezdu knížetem Windischgrätzem, k němuž došlo při příležitosti konání svatodušní mše v Praze.

Rok 1848 však přinesl i nové společenské změny, spojené se společenským postavením nejchudších vrstev obyvatelstva. Přinesl kýžené zrušení roboty. V době 17. a 18.století byli drobní lidé, zejména pak rolníci, utiskováni třemi břemeny: poddanstvím, nevolnictvím a robotou. Při poddanství náležela téměř všechna půda na panství vrchnosti a tím i všechny statky s veškerým inventářem a lidmi. Sedlák tak nebyl vlastníkem statku, ale jen jeho uživatelem a po odvodu všech povinných dávek a platů, jimiž byl vrchnosti povinován, mu zůstávalo minimum na nuzné živobytí. Nevolnictví, čili člověčenství, omezovalo úplně osobní svobodu drobného člověka. Bez povolení vrchnosti se nesměl ženit, vdávat, volit vyznání, rozhodovat o povolání svých dětí atd. Poddaní a nevolníci pak byli povinni robotami pěšími a s potahem na celém panství a po celý rok, takže pro vlastní hospodářství nezbyval skoro žádný čas. Rok 1847 byl velmi suchý a neúrodný. Řada lidí umírala na Valašsku hladem. Lidé pekli chléb z otrub, umírali na infekce a různé choroby. Není tedy divu, že jedinou starostí obyčejných lidí v roce 1848 byla ožehavá otázka zrušení roboty¹⁵, jež byla požadována i na císaři Ferdinandovi I. Relikty poddanství, veškerá robota, desátky a jejich důsledky byly zrušeny na Moravě císařským dekretem z 28.3.1848 s platností od 1.4.1849. Moravský zemský sněm však požádal císaře, aby zákon platil pro Moravu již od 1.7.1848, což

císař 26.6.1848 schválil. Morava tak byla první ze všech rakouských zemí, která zrušení roboty a desátků provedla. Zákon o zrušení robot a jejich důsledků odhlasoval ústavodárný parlament ve Vídni dne 7.9.1848.¹⁶⁾ Relativně tak byly odstraněny roboty. Příčina stále nerovnosti spočívala ale v nedostatečném příjmu financí, jimiž trpěly nejchudší vrstvy obyvatelstva a kterým byly tak odepřeny některé společenské aktivity. Setrval tak stále společenský rozdíl mezi šlechtou, měšťany, sedláky a chalupníky. Daniel Sloboda na tento fakt poukazuje ve svém dopise A.V.Šemberovi z 19.12.1848: „*Že roboty pominuly, zvěř že nemá více svobody, že sněm jeden v Kroměříži, jeden v Brně se drží, a že máme nového císaře pána – to je celý rozsáhlý okřes vědění tunajšího. Co nad to více, to je mimo obzoru zdejšího. Sedlák zdejší cítí, že má trochu více svobody než kdy jindy, ale právě proto, ač jinak stodoly má světlé, spižirně vymetené, sýpky čisté, truhlice lehké, přece se hrdě vynáší nad chudšího ještě chalupníka nebo hoferka, jenž nemaje žádných rolí a lúk jen na peněžitú náhradu na obci svú kravičku, jediné to bohatství, napásti smí, kdežto sedlák krávy i ovce bezplatně do občizny vyhání. On si snad myslí, že svoboda je pro něho vedle chalupníka tak výhradní, jako pro Maďarů vedle Slováků. Ostatně aby zdejší lid, ač je novin žádostivý a čtení jakžtakž milovný, na časopis neb knihu leckterú dobrou groš vynaložil, to mu na um nechce přijít, čehož ovšem nekonečná chudoba je příčinou, která ho i v svobodě v otroctví drží.*“¹⁷⁾

Politický vývoj přirozeně neustrnul na zrušení roboty. Tento počín říšského sněmu, jenž zasedal od 22.7.1848 ve Vídni, nebyl jediným plodem jeho činnosti. Měl přivést na svět především novou ústavu. Ovšem další revoluční dění ve Vídni v říjnu 1848 přiměla přesídlení císařské rodiny a císařského dvora nejprve do Innsbrucku a poté do Olomouce a také přerušení zasedání říšského sněmu. To však pouze do 22.11.1848. Jeho činnost byla právě tohoto dne obnovena, a to v moravské Kroměříži. Proč právě zde? Ležela v poklidném zákoutí Moravy a dost blízko olomoucké vojenské pevnosti pro případ nutného vojenského zásahu. Kroměříž se tak stala na čas centrem politického dění celé říše. Stala se tak i centrem společenského dění, neboť to nebyla pouze politika, o kterou se poslanci v Kroměříži tolik zajímali. Dobové zprávy mluví i o společenském vyžití. Josef Kajetán Tyl¹⁸⁾ v Kroměříži dokončil své drama „Drahomíra a její synové“. Zmiňována je i návštěva hradu Buchlov pány poslanci a dokonce počátkem roku 1849 tito bruslili na zamrzlých zámeckých rybnících. Dlouhotrvající sněmovní jednání a nedostavující se výsledky znepokojovaly vládu knížete Schwarzenberka. 2.3.1849 byl říšským sněmem předložen návrh nové ústavy. Jenže současně vytvořil ministr vnitra hrabě Franz Stadion novou, oktrojovanou ústavu, kterou podepsal mladý císař František Josef I.¹⁹⁾ 7.3.1849 obsadila armáda kroměřížský zámek a brány města a zcela sněm rozehnala. Stejně jako slovanského sjezdu účastnil se Daniel Sloboda i

kroměřížského ústavodárného sněmu. Ve svých denících o této události příliš zápisů neučinil. A pokud ano, pak pouze strohých. Informuje jen o pobytu v Kroměříži a setkáním se s některými poslanci a některými osobnostmi těmito slovy: „*Ve středu sem šel do Holešova a do Hulína. Tam se sa s Apkem a Milkou sešel. Jeli sme do Kroměříža s Rozehnalem. (Brauner atd.) Téhož večer jeli sme do Kojetína na Besedu s Lorenci a Overalem. (V Kroměříži Brauner, Rieger, Štrobah²⁰⁾, Trojan²¹⁾, Havlíček, Ohéral, Bečák, Brázdil ratajský, Lýsek z Holomúce atd.) Na ráno domu. “*²²⁾ „*Na sněme sme byli. (Šuselka²³⁾, Borrosch²⁴⁾, Smolka²⁵⁾, Mayer²⁶⁾ atd.). “*²⁷⁾ „*Ve čtvrtek byl sem u Oherala; u Vrbka sešel sem se s Brázdilem. Šli sme do sněmu. “*²⁸⁾ Ačkoliv byli moravští vlastenci vývojem po 7.3.1849 zklamáni, sehrál přesto kroměřížský sněm velký význam v politickém rozvoji Moravy a Čech.²⁹⁾

poznámky ke kapitole „Rok 1848 v životě Daniela Slobody“

1) Revoluce, která ve Vídni propukla 12.3.1848.

2) František Cyrill Kampelík (1805 – 1872) – český spisovatel a lékař, stoupenec panslavismu.

3) Viz. kapitola „Slobodovy styky s významnými osobnostmi národního obrození“.

4) Viz. Macůrek, 1948, s.13-14, 16-17, 58-63, 66. Trapl, 1977, s.118-120. Harna a Fišer, 1998, s.55-61.

5) Pavel Josef Šafařík (1795 - 1861) – historik slovenského původu, čelní představitel panslavismu a zakladatel slovanské etnografie. Z historického hlediska studoval slovanské národy. Ve svém díle „Slovanské starožitnosti“ prozkoumal počáteční dějiny Slovanů. Pokračoval ve slavistické práci Josefa Dobrovského.

6) Viz. kapitola „Slobodovy styky s významnými osobnostmi národního obrození“.

7) Viz. kapitola „Slobodovy styky s významnými osobnostmi národního obrození“.

8) Václav Vladivoj Tomek (1818 – 1905) – český historik. Ačkoliv jeho učitelem byl F.Palacký, Tomek se nestal Palackého pokračovatelem. Poté, co byl jmenován ministrem školství, přešel od náboženských a politických liberálních stanovisek k zastávání císařského absolutismu a katolicismu ve prospěch Habsburků. Jeho životním dílem byl „Dějepis města Prahy“, v němž vnímá Prahu jako ohnisko veřejného života celé země a národa. Napsal i biografii „Jan Žižka“, kde líčí Žižku jako prozíravého politika.

9) Karel Havlíček Borovský (1821 - 1856) – český spisovatel a novinář. V Rusku, kde pobýval jako vychovatel ve šlechtické rodině, ztratil ideje o panslavismu a po návratu domů se stává stoupencem austroslavismu. Redigoval „Pražské noviny“, „Národní noviny“ a časopis „Slovan“. Za éry Bachova absolutismu byl za svou „protistátní“ činnost poslán do vyhnanství do Brixenu. Borovského nejvýznamnější díla: „Tyrolské elegie“, „Křest svatého Vladimíra“ a „Král Lávr“.

10) Jan Erazim Vocel (1803 – 1871) – český básník, archeolog a historik. Stal se zakladatelem české vědecké archeologie. Zabýval se dějinami středověkého výtvarného umění.

11) Jan Krejčí (1825 – 1887) – český geolog.

12) Z deníku D.Slobody z 31.5.1848.

13) Z deníku D.Slobody z 5.6.1848.

14) Z dopisu D.Slobody K.S.Amerlingovi z 22.11.1883.

15) Nevolnictví bylo zrušeno již 1.11.1781 císařem Josefem II.

- 16) Viz. Macůrek, 1948, s.79, 83. Pavlík, R. (1948): Rok 1848 na Vsacku. In: Dolina Urgatina. Roč.2, č.1-2, s.1-6. Šedý, F. (1948): Ještě rok 1848 na Vsetínsku. In: Dolina Urgatina. Roč.2, č.1-2, s.50-51.
- 17) Z dopisu D.Slobody A.V.Šemberovi z 19.12.1848.
- 18) Josef Kajetán Tyl (1808 – 1856) – český spisovatel, divadelní dramatik, literární kritik, novinář a poslanec říšského sněmu v roce 1848. Je zakladatelem historické povídky. V nich vykresloval osobnosti české historie pod záštitou soudobých lidí. V nich kritizuje odchod českých umělců do zahraničí kvůli nemožnosti se uplatnit v Českých zemích. Jeho nejvýznamnějšími historickými povídkami jsou „Dekret kutnohorský“, „Bláznivý houslista“ a „Pout' českých umělců“. Redigoval časopisy „Květy“ a „Vlastimil“ a noviny „Pražský posel“. Svou divadelní tvorbou usiloval o výchovu českého národa k češství a vlastenectví. Jeho divadelními hrami jsou „Paličova dcera“, „Pražský flamendr“, „Jan Hus“, „Jan Žižka“, „Jan Roháč z Dubé“, „Kutnohorští havíři“, „Strakonický dudák aneb Hody divých žen“, „Lesní panna“, „Jiříkovo vidění“ a „Tvrdohlavá žena“.
- 19) František Josef I. (1830 – 1916) – rakouský císař. Vládl v letech 1848 – 1916.
- 20) Antonín Strobach (1814 – 1856) – právník, poslanec říšského sněmu. Na kroměřížském sněmu se v předsednictví střídal s Františkem Smolkou. Přispíval do časopisů „Květy“, „Včela“ a „Časopis českého muzea“.
- 21) Alois Pravoslav Trojan (1815 – 1893) – český politik, čelní představitel událostí revolučního roku 1848.
- 22) Z deníku D.Slobody z 29.11.1848.
- 23) Franz Schuselka (1811 – 1886) – zpočátku poslanec frankfurtského sněmu, později poslanec ústavodárného říšského sněmu.
- 24) Alois Borrosch (1797 – 1869) – pražský knihkupec a továrník, poslanec říšského sněmu.
- 25) František Smolka (1810 – 1899) – polský politik z Haliče, předseda říšského sněmu v Kroměříži. Byl horlivým zastáncem federalizace monarchie. Později předsedal říšské sněmovně ve Vídni.
- 26) Kajetán Mayer (1811 – 1880) – německý advokát z Brna.
- 27) Z deníku D.Slobody z 30.11.1848.
- 28) Z deníku D.Slobody z 11.1.1849.
- 29) Viz. Trapl, 1977, s.127-131. Harna a Fišer, 1998, s.63-64.

12. Cestování Daniela Slobody

Cestování je součástí dějin každodennosti. Proto jej nelze vynechat ani v případě Daniela Slobody. Je obdivuhodné, kolik míst a kolikrát dokázal prochodit jeden člověk za svůj život v nesnadných poměrech 19. století v celkem obtížném terénu a povětšinou pěšky.

Ačkoliv cesty, a mnohdy se jednalo o velmi vzdálená místa, byly dosti dlouhé, většinu z nich vykonal pěším způsobem. Přirozeně. Vždyť zaplatit dostavník nebo formanský povoz byla pro evangelického pastora vcelku drahá záležitost, navíc v ohledu na četnost a častost jeho cest. Mnohdy hornatý terén, jímž cestoval do cíle, vylučoval tuto formu přepravy. Od 40. let 19. století začal využívat vlak¹⁾, avšak pouze do vzdálených míst, tedy do Prahy, Vídně, Lipska, Suchdola nad Odrou, Hodonína a Uherského Hradiště. V ostatních případech²⁾ se spoléhal jen na vlastní nohy s občasným využitím náhodného povozu.

Účel cest nebyl až tak rozmanitý a lze jej shrnout do několika bodů. Nejčastěji docházel do okolních, ale i vzdálenějších obcí vykonávat své kněžské povinnosti. Účastnil se posledních pomazání, pohřbů, navštěvoval nemocné, často též zastupoval jiné evangelické kněze³⁾, dále svítil kostely a hřbitovy. Druhou složku účelů vyplňují návštěvy přátel⁴⁾, vrchnostenských úředníků a vrchnosti samé. Jednalo se patrně o oblibu vrchnosti být v kontaktu se vzdělanými lidmi. S nimi zpravidla rozebírali politickou situaci, nové poznatky ve vzdělání, vědě a literatuře, hráli šachy nebo dle Slobodových slov „botanizírovali“, čili sbírali rostliny ke studiu. Třetí okruh míst, jež Sloboda navštěvoval, patří jeho rodišti a jeho okolí, tedy Skalici, Myjavě, Sobotišti, Vrbovcím a Turé Lúce v někdejších Horních Uhrách, dnešním Slovensku. Zde se stýkal nejen s rodinou, ale i s přáteli, politiky, vědci, vzdělanci a buditeli, a to nejen ze Slovenska. Čtvrtý okruh cílů tvoří ty nejvzdálenější – Praha, Vídeň a Lipsko. Právě pro tato místa využíval k jejich dosažení vlak⁵⁾. Prahu však navštěvoval pouze v roce 1848 v souvislosti se sněmem, jenž se zde konal⁶⁾ a pak v roce 1868 při založení Národního divadla. První cestu do Vídně vykonal 29.4.1860. Účely byly především dva. Oba souvisely s připravovanou výstavbou evangelického kostela na Rusavě, a tím i s vyřizováním úředních záležitostí s celou záležitostí spojených. Dále se jednalo o návštěvy jeho syna Miloslava, který studoval na vídeňské technice. V neposlední řadě zde také udržoval kontakty se svými přáteli, kteří ve Vídni pobývali. Návštěvy Lipska byly spojeny s výstavbou rusavské školy. V Lipsku totiž sídlil spolek „Gustav Adolf“, který přispěl na její výstavbu. Poslední typ Slobodových cest lze označit jako ryze praktické. Jednalo se zpravidla o cesty na jarmark, ke kupcům či řemeslníkům. Samozřejmě, že často bývaly spojeny s předchozími typy účelů cest.

Na těchto cestách také nakupoval zboží každodenní potřeby – jídlo, šatstvo, vybavení do domu či nářadí na obdělávání polností.

Cestování však přinášelo i určité strasti. Jedním z nich bylo především počasí. Poslední pomazání umírajícímu v zapadlých obcích v Hostýnských či Vsetínských vrších někdy v lednu nebylo asi nejsnadnější záležitostí i pro zdatné. Ale i to souviselo s posláním kněze. Přistřešek našel na svých cestách téměř všude. Byl kněz, a to dostačovalo pro důvěru v člověka. Především pak měl spoustu přátel, známých a kolegů pastorů, u kterých mohl vždy přenocovat. Dle mého soudu bylo daleko horší zjištění, že osoba, za níž se Sloboda vydal, nebyla doma. Nesčetněkrát vážil dalekou cestu a třeba A.V.Šemberu v Olomouci nezastihl. Vzhledem k tomu, že musel jít pěšky do Přerova, pak vlakem do Olomouce a prakticky nepořídil, nedocílil určité vnitřního uspokojení. Mohl alespoň navštívit rodinu hledaného či jiné přátele a utužit tak přátelské vztahy. V neposlední řadě také mohl předat dopisy, které posílali jiní přátelé právě jim či sám je mohl vyzvednout od jiných pro sebe⁷⁾.

Průvodci na jeho cestách mu bývali rodinní příslušníci. V počátku po své svatbě s Julií Jurkovičovou v roce 1840 to byla právě ona, kdo jej doprovázel. Později však stále častěji cestoval se svým synem Miloslavem. Syn se tak mohl od svého otce ledasčemu přiučit. Při toulkách přírodou a návštěvách různých osobností mohl poznávat společenské dění. Poté, co Miloslav odešel na studia na vídeňskou techniku, mu společníci dělávala jeho dcera Božena a ke konci života jeho druhá manželka Jindřiška, rozená Martešíková⁸⁾.

Ve starším Slobodově věku by se mohlo zdát, že pastor cestoval méně. Je těžké potvrdit správnost tohoto tvrzení. Na jedné straně sice měl starosti se stavbou školy a kostela na Rusavě, při nichž musel být přítomen osobně a jež mu intenzivnější cestování znemožňovaly, na straně druhé však mnohé zápisy do deníku nemusel učinit. Pravdou však zůstává fakt, že intenzita pohybu v poslední fázi knězova života klesala. Přeci mu to jen fyzické dispozice už nedovolovaly. Omezoval se už jen na nejnnutnější cesty spojené s jeho úřadem jako pohřby, sezení ve školní radě, eventuálně cestu na Hostýn.

V tabulce č.1⁹⁾ lze nalézt jmenný seznam všech míst, jež Daniel Sloboda při svých cestách navštívil coby místa cílová¹⁰⁾. Seznam se vztahuje k letům 1837 – 1888, tedy k době, kdy psal své deníky. Bezprostřední okolí Rusavy navštěvoval téměř stále, a proto v seznamu nejsou uvedena. Jedná se o sv.Hostýn, zříceniny hradů Obřany a Křídlo a další kopce a vrchy rusavské hornatiny. Seznam je vytvořen dle abecedního pořádku. Pro názornost obsahuje tabulka současný počet obyvatel míst¹¹⁾ a okres¹²⁾, v němž se daná obec nachází. Souhrnné uvedení kilometrové vzdálenosti všech Slobodou procestovaných míst není možné provést,

neboť jeho zápisy jsou v tomto ohledu neúplné. Navíc nejsou ani známy přesné trasy jeho cest.

Poznámky ke kapitole „Cestování Daniela Slobody“

- 1) Sloboda se o vlaku ve svých denících zmiňuje jako o „parníku“.
- 2) Viz. Příloha - tabulka č.1
- 3) Např. v Pržně, v Ratiboři nebo na Vsetíně.
- 4) Viz. kapitola „Slobodovy styky s významnými osobnostmi národního obrození“.
- 5) Vlak mohl využívat až z Hulína, přes který vedla od roku 1841 železniční trať. Železniční trať vedoucí přes Holešov byla postavena až roce 1882.
- 6) Viz. kapitola „Rok 1848 v životě Daniela Slobody“.
- 7) Ve své době se jednalo o zcela běžnou praxi.
- 8) Ve Slobodových denících je označována domácí podobou svého jména jako Jeta.
- 9) Viz. Příloha - tabulka č.1
- 10) Uvedena jsou ta místa, o nichž učinil zápis do deníku.
- 11) Pro ČR se jedná o stav dle SLDB 2001. Údaje k zahraničním místům jsou platné dle aktuálního stavu, uvedeného na základě úředních webových stránek jednotlivých měst a obcí.
- 12) U zahraničních měst a obcí je uveden stát a nižší územně správní celek.

13. Slobodovy styky s významnými osobnostmi národního obrození

„Já zde takřka odličen od kulturního světa, v tom skalnatém valaském kútě, uprostřed lidu chudého, živořím život nevydatný, pro vyrazení sestavováním hmyzů a brúků se bavě, které mi školáci a školačky přinášejí.“¹⁾

Málokterý kněz z malých horských obcí se mohl chlubit kontakty, známostmi a přátelstvím s významnými osobnostmi 19. století, ať už celostátního nebo regionálního významu. Zvučná jména Aloise Vojtěcha Šembery, Václava Hanky, Josefa Miloslava Hurbana a mnoha dalších nebyla nadepisována na dopisy každým. Sloboda si s nimi dopisoval, vyměňoval názory, zjišťoval od nich řadu nových informací a s mnohými ho pojilo blízké přátelství. Ne každá obec, tak malá jako Rusava, by se dnes mohla chlubit, že si zde dávali dostaveníčko významné postavy českého, moravského a slovenského národního obrození. Rusavská fara tak hostila nejednu významnou osobnost. Pro Slobodu byly tyhle kontakty nesmírně cenné. V žádném případě se nejednalo o otázku prestiže. Na místě byla spíše praktičnost těchto styků. Sloboda tak od svých přátel často získával pomůcky do rusavské školy, mohl jejich prostřednictvím vydat své „Rostlinnictví“ a přispívat do mnoha novin a časopisů a šířit tak povědomí o Valašsku a Rusavě. *„Abyste ohledem posílky knih a obrazů neráčili míti nižádných starostí, tímto sděluji, že p. Liebscher, vydavatel mých 150 obrazů v „Názorném Vyučování“ slíbil mně kvůli dáti – poslati 1 exemplář škoie sučavské²⁾ a 1 exemplář mně na opravu zvláště textu, jež mu jakýsi pan profesor Kotal k mým krátkým popisům zhotovil, ač jsem ho již upomínal a on asi mně tím méně snad do Sučavy exemplář nějaký poslal, přec dosud (21-22/11) nic před sebou nevidím, což bez pochyby proto se děje, an obrazy často lepšení a nahrazování ještě nadobro nenahradil a tedy já text nebudu moci řídit a množiti. Obrazy ale jistě přijdou!“³⁾*

Slobodovy styky s jinými osobnostmi jeho doby byli velmi široké. Čilou korespondenci udržoval s mnoha vědci, literáty, lékaři, faráři, národními buditeli. Vzájemná korespondence pak vykazuje tyto: Karel Slavoj Amerling, Antonín Boček⁴⁾, Michal Boor⁵⁾, Alois Glückselig-Blahoslav⁶⁾, Mikuláš Dohnány⁷⁾, Kašpar Fejerpataky⁸⁾, Václav Hanka, Jan Helcelet, Jozef Ľudovít Holuby, Josef Miloslav Hurban, Samuel Jurkovič, Tomáš Kalenda, Ján Kollár⁹⁾, Karol Kuzmány¹⁰⁾, Jan Lány¹¹⁾, František Mirovít Lorenc, Matěj Mikšíček, Veronika Mikšíčková¹²⁾, Jaroslav Pospíšil¹³⁾, Bedřich Milota Rozehnal, Josef Růžička¹⁴⁾, Václav Staněk, František Sušil, Alois Vojtěch Šembera, František Špatný, Ľudovít Štúr, František Táborský a Jan Winkler¹⁵⁾. Z četných Slobodových styků jsou uvedeny následující, jež jsou v seznamu uváděny v abecedním pořádku - Václav Hanka, Jan Helcelet, František Matouš

Klášcel, František Mirovít Lorenc, Bedřich Milota Rozehnal, František Skopalík, František Sušil, Alois Vojtěch Šembera, František Táborský. Pro jednotlivé osobnosti je uveden nástin jejich života a význam styku s rusavským pastorem. Kapitola se snaží dostat tomu, aby byly zastoupeny osobnosti jak celostátního, tak i regionálního významu.

13.1. **Václav Hanka** (1.6.1791, Hoříněves – 12.1.1861, Praha)

Václav Hanka pocházel z rolnické rodiny. Chudobné poměry a konzervativní smýšlení Hankova otce nedovolovaly kvalitnější rozvoj Hankova vzdělání. Prvními učiteli mu byla sama příroda, pak matka, jež jej seznamovala s lidovou poezií, dále různí obchodníci a vojáci, od kterých získal základy ruštiny, srbštiny a polštiny, a konečně vlastní četba českých knih. Přesto se mu nakonec dostalo nejprve gymnazijního vzdělání v Hradci Králové a poté od roku 1809 i univerzitního vzdělání v Praze. Hanka si nesmírně oblíbil češtinu a jí se také hodlal věnovat. Navíc doba vzrůstajícího národního obrození byla nejideálnějším klimatem pro tuto aktivitu. Vedle filozofie vystudoval i práva, a to ve Vídni. Snad největší vliv na jeho život i pozdější literární tvorbu měl Josef Dobrovský. Prvopočátky jeho tvorby jsou naplněny příspěvky do dobových novin různými básněmi věnovaných slovanské tematice, nejvíce však zaměřenou proruský. Druhou část tvorby tvořily různé překlady z ruštiny, polštiny a srbštiny. Neméně důležité jsou i mluvnické a literárně historické práce, tedy „Pravopis český“ (1817) a „Starobylá skládanie“¹⁶⁾ (1817).

Celý svůj život však Hanka spojil s Národním muzeem. Od roku 1819 spravoval muzejní sbírky a od roku 1822 působil jako muzejní bibliotekář. Díky němu bylo objeveno mnoho starých pozůstatků z české literatury, fragmenty i celky starých listin a knih. Shromažďování starých literárních i hmotných památek bylo jeho láskou. Zde lze například dokumentovat i styky Daniela Slobody s Václavem Hankou. Daniel Sloboda totiž daroval Národnímu muzeu malou sbírku mincí. „*Vysoce učený, slavně proslulý pane! Račte laskavě prominut, že Vás těmito řádky obtěžuji, činímť to dosti ostýchavě nevěda, jak přijat budu i s mojí hatrnou obětí. Jest to malá sbírka mincí, kterou Vám zde posílám pro muzeum národní. Najde-li se mezi nimi jedna či dvě, jichž by v muzejní sbírce nebylo, ač silně pohybuji, velmi by mne potěšilo. Přijmětež tedy i maličkost túto laskavě. Bůh Vás opatruj. Váš, blahorodý pane, stálý ctitel Daniel Sloboda.*“¹⁷⁾ Slobodův styk s Hankou byl i osobní při setkání v Praze roku 1848. Hanka se dokonce svou intervencí zasazoval o vydání Slobodova spisu o botanice u Matice české. Přirozeně až po prvotní intervenci Augusta Glückseliga¹⁸⁾.

Od roku 1848 přednášel Hanka na Karlově univerzitě staroslověnštinu, ruštinu, polštinu a češtinu. Roku 1849 se stal profesorem katedry slovanských řečí a literatury. Jeho jméno bylo

známé nejen u nás, ale i v zahraničí. V Rusku obdržel nabídku práce v Petrohradské univerzitě a knihovně a k tomu hodnost dvorního rady. Přesto neodešel. Byl členem dvaceti různých akademií¹⁹⁾. To, že byl v Evropě skutečně váženým mužem, dokládají četná vyznamenání, jež za života obdržel²⁰⁾.

V tomto vyličení se Hanka jeví jako bezúhonný člověk, k němuž by si nemohl dovolit nikdo slova výtky. Přesto byl pořadu desetiletí vnímán jako padělatel. Šlo mu však jen o vlastenecký čin, o zdůraznění starobylosti českého národa, o zvýšení jeho prestiže. Roku 1817 totiž mladý Hanka objevil ve Dvoře Králové tzv. Rukopis královédvorský. O dva roky později, roku 1819, jej vydal pod názvem „Rukopis zelenohorský. Zbírka staročeských spěvoprávných národních básní“. Záhy roku 1818 objevil v Zelené hoře u Nepomuku tzv. Rukopis zelenohorský. Jednalo se domněle o staré doklady české literatury. Po čtyřicet let byl Hanka pro většinu národa hrdinou a oba rukopisy něčím, co posílilo identitu národa, něčím, co si nikdo nedovolil zpochybnit. Svým způsobem však byly do jisté míry v době Bachova absolutismu²¹⁾ trnem v oku některých vládních představitelů, neboť příliš podporovaly českého národního ducha. Po slavnostech ke čtyřicátému výročí objevení rukopisů přišel ředitel pražské policie Anton, svobodný pán Päumann s myšlenkou jejich zpochybnění. Jistý David Kuh napsal na jeho popud článek do „Allgemeine Augsburger Zeitung“, který oba rukopisy označil jako falza. Soudní přelíčení, které se kvůli celé záležitosti konalo, sice nakonec roku 1859 dalo za pravdu Hankovi, ale celá věc získala trochu jiný ráz, než policie předpokládala. Vyústila totiž v česko-německý nacionální svár, který byl už otázkou národní cti. Spory o pravost rukopisů se táhly téměř do konce 19. století a českou společnost rozdělily na přívržence a odpůrce této myšlenky. Přesto bylo nakonec vědecky prokázáno, že se skutečně jedná o falza, která Hanka vytvořil spolu se svými přáteli, především pak s Josefem Lindou^{22), 23)}.

Primárním cílem Hankova činu nebyla patrně falzifikace českých dějin. Spíše usiloval v duchu národně buditelských snah o povznesení národa. Každopádně svou muzejní činností byl první, kdo vytvořil ucelenější obraz o existenci staré české lyriky. Svými nálezy, objevy a publikacemi dal základ dnešnímu literárnímu žánru „česká lyrika čtrnáctého a patnáctého století“. Od té doby ji již nemohla česká literární věda opomíjet.

13.2. Jan Helcelet (2.1.1812, Dolní Kounice – 19.2.1876, Brno)

Jan Helcelet pocházel z nuzných poměrů moravského soukeníka. Tento stav ještě znásobila brzká smrt obou Helceletových rodičů. Přesto se chlapci podařilo po gymnaziálních studiích zapsat roku 1829 na brněnskou filozofii. Brněnské prostředí umožňovalo Helceletovi

styky s osobnostmi tehdejší doby - Františkem Dobromyslem Trnkou²⁴⁾, Vincencem Žákem²⁵⁾, A.V.Šemberou, F.M.Klácelem nebo F.C.Kampelíkem a jinými. Kvůli nedostatku hmotných zdrojů musel mladý Helcelet nastoupit dráhu řemeslnického tovaryše. Avšak touha po dalším vzdělání převážila a odjel studovat do Vídně a Padovy medicínu. Studium medicíny zakončil disertační prací, která se zabývala léčebnými účinky moravských minerálních pramenů. Tento fakt je zmiňován záměrně, neboť tato práce byla fakticky kompilací. Helceletovi šlo však spíše o vyzvednutí Moravy a zde se poprvé veřejně projevuje coby moravský vlastenec.²⁶⁾

Po svém sňatku s Marií Johannou Mölerovou, dcerou z brněnské, zámožné, úřednické rodiny, odešel do Olomouce, kde vykonával lékařskou praxi. Již roku 1841 však začal v Olomouci vyučovat polní hospodářství a přírodopis a roku 1846 byl jmenován řádným profesorem olomoucké univerzity. Byl si plně vědom a vždy na to poukazoval, že opozdilost venkovského hospodářství plyne z nedostatečné vzdělanosti venkovského lidu, neméně v součinnosti se závislostí na alkoholu. Venkov Helceleta velmi učaroval. Rád vyjížděl mezi venkovany a sbíral moudrosti, názory, zvyky. Zakresloval náčrtky měst, tvořil schémata map, psal itineráře cest. Cestoval po Slovensku, Valašsku a Slovácku. Brzy mu to však nestačilo, a drže se svého hesla: „V cizině nejlíp poznáváme i přednosti i vady vlasti.“, odhodlal se pro cesty po Salcbursku, Korutanech, Kraňsku, Sasku, Tyrolsku, Bavorsku a Švýcarsku.²⁷⁾

Rok 1848 však povolal Helceleta k plnému vlasteneckému působení a buditelské činnosti. V době, kdy Němci usilovali o vznik velkého Německa, tedy o přičlenění i Českých zemí k Německu, musel Helcelet psát a přímo osvěcovat moravský lid. Měl totiž dar psát jasně a srozumitelně pro pochopení venkovského lidu. Byl redaktorem „Sedlských novin“, „Olomouckých novin“ a přispíval i do „Týdenníku“. Také redigoval kalendář „Koleda“. Byl i členem mnoha vlasteneckých spolků, jedním z nich i „Slovanské lípy olomoucké“. Bok po boku mu stál věrně v této národně buditelské činnosti jeho celoživotní přítel dr.Ignát Jan Hanuš²⁸⁾ ²⁹⁾

Když v roce 1847 odešel A.V.Šembera působit do Brna, byl Helcelet připraven po něm převzít, alespoň jako suplent, stolič českého jazyka. Rektorát však dosadil přes nevoli většiny pedagogů Štěpána Wolfa. Řada protestů a peticí nakonec vedla k tomu, že se alespoň suplentem stal právě Helcelet. Ten pokračoval v duchu Šemberově. Nechtěl však dbát jen na správnost jazyka, usiloval zároveň i o šíření vlastenectví prostřednictvím jazyka. Jako zásluha mu budiž přičteno, že se „Rukopisy“ začaly v jeho době studovat jako samostatný předmět. Helcelet také usiloval o zavedení češtiny jako vyučovacího jazyka na univerzitě. Příliš se však nesesetkával s úspěchem u německých studentů, ačkoliv byl pro poutavost, srozumitelnost a

jasnost svých výkladů velmi oblíben. V 50.letech 19.století působil jako předseda „Moravské národní jednoty“ a „Cyrilometodějského spolku“. V době neoabsolutismu³⁰⁾ však církev pocítovala, že podobné obrozenecké spolky ohrožují její dominantní postavení ve společnosti, a proto sama zakládala mnohé katolické spolky, které však za hlavní předmět své činnosti brali jen věci spojené s věroukou. Existenci „Moravské národní jednoty“ se podařilo udržet díky jejímu přejmenování na „Moravskou Matici“ a jejímu se distancování se od revolučních myšlenek. Zůstala čistě literárním spolkem.³¹⁾

Roku 1861 byl Helcelet zvolen do říšské rady za venkovské obce politického okresu Dačice. Byl však více filozof než průbojný a ostrý politik Jeho vlastenecké snahy nenašly v politice příliš odezvu. Celý život zůstal stoupencem federalizace monarchie.³²⁾

Po celou dobu svého života byl oddán národu. Chtěl však mít národ zdatný jak duchem, tak i tělem. Zde se odrážel jeho obdiv k řeckému ideálu „kalokaghatia“³³⁾. Mimo jiné roku 1862 založil tělocvičný spolek „Sokol na Moravě“, jejímž se stal předsedou. 19.2.1876 podlehl rakovině dásní. Zemřel v Brně.³⁴⁾

13.3. František Matouš Klácel (7.4.1808, Česká Třebová – 17.3.1882, Belle Plain)

Tak, jak bývalo zvykem, obrozenci 19.století se setkávali, aby si sdělovali nové informace a názory, pokroky vědy a svého vlastního bádání. I Daniel Sloboda se sešel za těmito účely několikrát s Klácelem v Brně.

František Matouš Klácel se narodil v rodině chudého ševce v České Třebové. Přesto se mu dostalo gymnaziálního a filozofického vzdělání v Litomyšli. Mladý Klácel chtěl být knězem. V dané době se nejednalo o nic neobvyklého u talentovaných, avšak finančně nezaopatřených mladíků. Přesto však ještě víc zahořel po učitelské dráze. Plamen v něm zažehl piarista Bonifác Buzek³⁵⁾, který jej vyučoval filozofii na biskupském filozofickém ústavu. Zažehl v něm dokonce plameny dva. Tím druhým byla láska k filozofii. Knězem se skutečně stal, a to v klášteře Augustiniánů v Brně. Záhy na to dokončil studium teologie v Olomouci a již roku 1835 byl jmenován profesorem filozofie na biskupském filozofickém semináři v Brně.³⁶⁾

Klácel byl stoupencem hegelovské filozofie³⁷⁾. Vyznával názor toho, že národy mají spět ke sblížení a ne k rozdělení. Proto také odmítal tendence Vincence Žáka a Františka Dobromysla Trnky založené na jazykovém separatismu Moravy a jejím sblížením se se slovenštinou. To totiž popíralo jeho základní ideje. V dané věci sblížení národů viděl také dějinný vývoj. Avšak přizpůsoboval si jej k myšlence panslavismu. Na svou dobu se jednalo pro některé kruhy společnosti přirozeně o nebezpečné myšlenky. Proto byl také roku 1841

zbaven profesury, aby nemohl svými přednáškami „kazit“ své žáky. Po epizodických funkcích bibliotekáře a vychovatele v panských rodinách byl opět stažen do brněnského kláštera. Trpká životní zkušenost ho přiměla k tomu, že se na léta 1851 – 1869 odmlčel od veřejné angažovanosti a buditelské činnosti. Sice se stal redaktorem Moravských novin v Brně, ale i odtud byl roku 1851 propuštěn.³⁸⁾

Nicméně Klácelovo literární dílo nezůstává bez povšimnutí. Velmi zajímavá je jeho překladatelská činnost. Zahraniční literaturu totiž nevnímal jako něco, čím by byla ochuzována literatura domácí, ale naopak jako něco, čím lze obohatit naše myšlení a rozhledy. Tvrdil, že překladatel musí dodržet jazykovou přesnost, ovšem nemusí usilovat o absolutní, doslovný překlad. Nesmí usilovat o předávání slov, ale o předávání myšlenek. Určitě tím sledoval zapojení české literatury a jejího dalšího vývoje do širšího evropského proudu a zároveň posílení sebedůvěry českého vlastenectví.³⁹⁾

Zklamán však životním osudem na Moravě, odcestoval do USA. Učinil tak roku 1869. Přesto zde nenalezl svůj vysněný svět. Podstatnou část života se totiž zabíral myšlenkou sociální spravedlnosti. Dospěl k závěru, že problém netkví v majetku, ale v tom, kdo jej vlastní a jak s ním zachází. Příčinu tohoto jevu pak viděl v nedostatečném vzdělání lidí a to chtěl napravovat. Právě v USA se snažil organizovat část společnosti, resp. vést ji k tomu, na základě „vesměrnosti“, tedy společnosti, která zavrhuje každé pozitivní náboženství a řídí se jen zásadami lidské mravnosti a vzájemné lásky. Trpkost z životního osudu opět způsobila jeho rozkol s křesťanstvím. Jednalo se však o čistou utopii, která nenašla v USA ohlas. Klácel se probíjel svým „americkým“ životem jako redaktor, překladatel, autor brožur. Nakonec byl odsouzen k pomoci bohatších krajanů a téměř zapomenut zemřel dne 17.3.1881. Je jen otázkou spekulace, čeho by dosáhl pro český národ, kdyby mu byl osud příznivější.⁴⁰⁾

Nejvýznamnějšími Klácelovými publikacemi a díly jsou „Kosmopolitismus a vlastenectví s obzvláštním ohledem na Moravu“ (1842), „Shakespeare, Goethe, Schiller“ (1848), „Národní báchorky a pověsti od Boženy Němcové“ (1848), „Listy přítele k přítelkyni o původu socialismu a komunismu“ (1849), „Referát o Pohorské vesnici Boženy Němcové“ (1856), „Ateismus“ (1879), „Vesměrnost“ (1882) a „Počátky vědeckého mluvnictví českého“ (1843).⁴¹⁾

13.4. **František Mirovít Lorenc** (15.6.1800, Vlkoš u Přerova – 2.5.1863, Kroměříž)

František Mirovít Lorenc se narodil v rodině Jana Lorence, učitele z Vlkoše u Přerova. Lorenc pokračoval v rodinné tradici a stejně jako jeho otec a děd i on se stal učitelem. Svá učitelská studia zahájil a dokončil v Olomouci. Právě zde získal silný vztah k vlastenectví,

neboť se zde setkával s vlastenecky smýšlejícími lidmi. Zpočátku zastupoval svého otce ve vlkošské škole, ale roku 1835 nastoupil do předměstské triviální školy při kostele sv. Mořice v Kroměříži. Oficiální místa však nepřála v této době ideám vlastenectví a národně buditeckým aktivitám. Ne jinak tomu bylo v téměř poněmčené Kroměříži. Úředním jazykem, němčinou, se psaly všechny dokumenty, noviny a knihy. Hovořilo se jí na úřadech a ve vyšší společnosti. To vedlo pak k tomu, že kdo chtěl něčeho dosáhnout a postoupit na společenském žebříčku, neobešel se bez precizní znalosti tohoto jazyka. V Kroměříži se stvrzoval tento fakt tím více, že se jednalo o rezidenční město olomouckých arcibiskupů. Sídli zde arcibiskupští úředníci, vojenská posádka, policie a silná židovská menšina. Ti všichni se hlásili k němčině. Jenže Lorencovo osobní přesvědčení a národní hrdost byly tak silné, že tomuto tlaku odolal a prakticky vytvořil první českou školu v Kroměříži. Jedna malá třída v budově kdesi na okraji města byla místem, kde učitel Lorenc vedl své svěřence k lásce k vlasti, k práci pro ni, kde je učil národní literatuře a národním písním. Mimo jiné byl Lorenc znám tím, že odchovával řadu skvělých zpěváků a muzikantů. Sám měl totiž obrovské hudební nadání. Dokonce byl ředitelem kůru kostela sv. Panny Marie v Kroměříži. Zde komponoval četné chrámové skladby. Pro svůj žákovský sbor složil rovněž řadu písní a pokud nějaké pro zpěv přejímal, pak se jednalo převážně o obrozenecky národní písně. Pro své žáky nebyl pouhým kantorem, stal se tak pro ně vzorem národního buditele.⁴²⁾

Zcela stejně jako své školní svěřence vedl i své vlastní děti Ferdinanda, Ladislava, Viktora, Antonii a Annu. Jeho partnerský život poznamenala hned zkraje smrt jeho první ženy Anny. Ovšem druhé manželství s Františkou Lorencovou mu přinášelo více než domácí pohodu. Jeho druhá žena ho nejen podporovala, ale sama byla nadšenou vlastenkou. Bez ní, coby hostitelky, by pořádně nemohl ani Lorenc zvat své četné obrozenecké přátele. Zde je nutné zmínit osobnost Daniela Slobody, neboť ho s Františkem Lorencem pojilo životní přátelství. Kdykoliv cestoval Sloboda do Kroměříže, neopomněl navštívit Lorencův dům. Stejně tak tomu bylo při Lorencových cestách na Valašsko, nejčastěji na Hostýn. Rodiny tak pojily časté styky a syny obou mužů, Viktora Lorence a Miloslava Slobody, pak životní přátelství, jež vzniklo v dobách dětství a jež se utužilo při společném studiu na vídeňské technice.⁴³⁾

Jednou z největších národně obrozeneckých akcí, jež se v Kroměříži konaly, byla první česká beseda, konaná 6.9.1847. Jedním z jejích organizátorů byl František Lorenc. Vojta Náprstek o této akci napsal v září 1847 do časopisu Česká včela⁴⁴⁾ tato slova: „*Arci, že musili v Kroměříži výborové všelijaké starosti zakusit – mohou-li tak všelijaké překážky a klepy, které před besedou se jim kuly, nazvati. Výsledek však předčil očekávání. Organizátoři*

nenechali nic náhodě – povolení ke konání besedy vyřídil osobně u krajského hejtmana von Burgmüllera Ferdinand Urbánek. Kroměřížští radní pak nemohli již zamítnout povolení besedy, dozor nad jejím průběhem měl policejní komisař, který v sále seděl po celou dobu jejího konání. Včas byly rozeslány i pozvánky, např. Daniel Sloboda ji obdržel již 25. srpna. Do podrobností byl zajištěn a pečlivě program besedy a výzdoba sálu. Osm Hanáků (od Bezměrova; arcí že ve svém národním kroji) tvořilo čestnou gardu, čtyři stáli před domem, čtyři před sálem. Byli to chlapíci obrovské postavy, hrdého vzezření; v pravé ruce měl každý kroužek a na ní Orlici moravskou. Utěšený obraz překvapil oko vstupujícího do sálu, byl vkusně národnímu barvami ozdoben (též i toalety) a kolem sloupů vinuly něžné upletené věnce z jiřinek a jiného kvítí, osvětlení bylo skvostné. Na jedné straně visela velká podobizna našeho krále Ferdinanda, naproti velká Orlice Moravská a vedle ní Žerotín a Žižka.“ Národní Besedy se tak staly pravidelnými, ať už v Kroměříži či v Holešově. Na jejich organizaci se Lorenc též podílel. Sám též organizoval poutě na památná místa, jako třeba na hrad Buchlov dne 21.9.1847. I Sloboda byl přítomen a zmiňuje se o tom ve svém deníku následovně: „Ráno šli sme na hrad Buchlov. Dozorce Námysl nás provodil po zámku. Lipa hore korenem vsazená, kamenný stůl a lavice pro súdece lovčího práva při „Turris fortissimo.“ Sbírký minearolog[ické], zoologické bohaté. Zbraně hussitické. Síně rytířské. Spuckzimmer bílé paní. Z věže vrchu rozkošný výhled k Hostýnu, slovenským Tatrám, k Prešpurku, k Pálavským vrchom. (Ve Velehradě u kat[olického] farara Barcsayho, Slovák.) Téhož před pol[ednem] ještě jeli jsme zpět do Hradiště. Nad Hradištěm sešli sme se s Lorencem. O 1.hod. jeli Slováci domu, a já s Lorencem pěši přes Napajedla do Hulína, kde sme u Rozehnalů nocovali.“⁴⁵⁾ Jinou byla pout' na sv.Hostýn v září 1861. Jednalo se o slovanskou pout', kde přední řečník, František Skopalík⁴⁶⁾, vyzýval sedláky a měšťany k jednotě.

Přestože události po zkrachovalém kroměřížském sněmu na mnohé buditele působily spíše demotivujícím způsobem, Lorenc se nevzdal. Jako člen „Moravské národní jednoty“, která vznikla jako český osvětový spolek na Moravě, a jejímž cílem bylo šířit vzdělání v českém jazyce a vydávání českých knih a českých časopisů, přispíval svými vlasteneckými články do jejího sborníku, kalendáře „Koleda“.⁴⁷⁾

Lorencův život uspisila tuberkulóza, jíž podlehl v Kroměříži 2.5.1863. Patřil k předním představitelům národního obrození, kteří svůj život zasvětili šíření vzdělanosti lidu, šíření české kultury, literatury a ožívování české řeči v germanizovaném prostředí. Jako učitel měl pro to nejlepší předpoklady.⁴⁸⁾

13.5. **Bedřich Milota Rozehnal** (23.3.1820, Hulín – 5.3.1876, Kroměříž)

Bedřich Milota Rozehnal se narodil jako syn Aloise Rozehnala, jednoho z prvních doktorů medicíny, působících v Hulíně. Bedřich Milota začal studovat filozofii na piaristickém Gymnáziu v Kroměříži a později práva v Olomouci, ale svá studia nedokončil. Matěj Mikšíček si o něm ve svém deníku poznamenal, že měl nějaký konflikt na Gymnáziu v Kroměříži, když jednomu ze svých profesorů předal překlad nějaké české básně do němčiny s nevhodným komentářem⁴⁹⁾. Snad už zde se projevovalo národnostní uvědomění mladého Moravana, které se stále stupňovalo. Aktivně se účastnil revolučního roku 1848 jako účastník Slovanského sjezdu v Praze. Ovšem činný byl i jinak. V tento památný rok poskytl azyl slovenskému básníkovi Janku Královi⁵⁰⁾. Díky němu se Rozehnal seznámil právě s Danielem Slobodou. „*V Hulíně sme se sešli u J[anko] Krále. Téhož přišel Rozehnal a Král k nám.*“⁵¹⁾ Jiná poznámka pak dokládá Králův pobyt na Rusavě: „*Před večerem přišel Janko Král a Lorenc s dceruškou.*“⁵²⁾ Při každé možné příležitosti pak Sloboda na svých cestách Hulínem neopomněl Rozehnala navštívit.⁵³⁾

Svou vlasteneckou aktivitu projevoval Rozehnal i jako člen „Hospodářské jednoty záhlinicko-kvasické“, založené Františkem Skopalíkem. Sám se zasazoval o to, aby se schůze jednoty konávaly v Hulíně. Rok 1848 jej stále víc burcoval k tomu, aby své vlastenectví a národně buditelskou činnost projevoval intenzivněji. Poté, co se stal dopisovatelem „Moravských novin“ a zahájil svou spolupráci s Karlem Havlíčkem Borovským, rozhodl se přestěhovat do Brna. Zde započal svou dráhu redaktora „Moravských novin“. Ta však skončila záhy, když bylo jejich vydávání roku 1852 zastaveno. Existenční problémy spojené s manželstvím a starostí o šest dětí jej přiměly roku 1857 k odchodu do Prostějova. Zde se opět velmi aktivně zapojil do společenského a kulturního života. Stal se předsedou čtenářského spolku, členem obecního zastupitelstva města Prostějov a rovněž se zasadil o založení pěveckého spolku „Orlice“. V roce 1861 byl dokonce zvolen poslancem zemského sněmu.⁵⁴⁾

Rozehnal byl však činný i literárně. Skládal básně, které pak zveřejňoval v časopise „Ječmínek“ a „Moravan“. Pro jejich satirický ráz si vysloužil titul „prokletý básník“ a „Sprostomil von Rozesmál“. Město Hulín pak Rozehnalovi kritici nazývali „Hulvatínem“.⁵⁵⁾

Pro ostrost a kritičnost svého psaní byl nevyhovujícím elementem pro oficiální představitele doby. Závěr jeho života byl velmi pochmurný. Ve věznici si odpykával trest za údajné padělání směnky. Rozehnal zemřel 5.3.1876 ve věznici v Kroměříži. Ačkoliv byl rebelem své doby, lze jej pro jeho usilovnou práci a boj za obrodu národa vnímat jako

čestného člověka s velkým přínosem pro národ⁵⁶⁾. Konečně díky němu se město Hulín dostalo do povědomí celé Moravy.⁵⁷⁾

13.6. **František Skopalík** (18.6.1822, Záhlinice – 2.3.1891, Holešov)

Co znamenal Daniel Sloboda pro Rusavu, tím byl František Skopalík pro malou obec Záhlinice⁵⁸⁾. Ušlechtilý zájem a záslužná veřejná práce nejen pro blaho obcí, ale i pro širokou zemskou veřejnost a národně buditelská činnost spojily obě osobnosti a způsobily, že se oba muži vzájemně navštěvovali a mohli si tak vyměňovat cenné zkušenosti, jež pak využívali při svých aktivitách.

František Skopalík se narodil jako syn záhlinického sedláka. Přes vcelku velké nadání absolvoval jen základní školu. Rodiče se přeci jen báli, že starat se o několik dětí a hospodářství k tomu, neumožní vydržovat syna na studiích. Byl však člověkem velmi pilným a učenlivým a své vzdělání si doplnil samostudiem. Četl knihy, noviny, časopisy, komunikoval s lidmi, nebránil se novým informacím. Všemmu se věnoval už od raného mládí. V devatenácti letech musel převzít roli hospodáře po zemřelém otci a stal se de facto hlavou rodiny. Jenže staral se i o víc. Nadále sháněl knihy, jimiž zásobil sousedstvo. Povzbuzoval rolníky, své sousedy, k efektivnějšímu hospodaření na polích⁵⁹⁾. V hospodářském ohledu byl vcelku liberální. Nebránil se ani novým nástrojům, jež ulehčovaly a zefektivňovaly tvrdou rolnickou práci. Dokonce zajistil pro obec parní mlátičku. Všeobecně byl vnímán jako člověk bezúhonný, mravní a spravedlivý. Navíc byl i členem spolku střídmosti. I to měl s Danielem Slobodou společné. Projev důvěry jeho spoluobčanů se vystupňoval v roce 1861, když jej záhliničtí občané zvolili starostou obce. Ve funkci se udržel až do konce života. Celý život ctíl a naplňoval své životní krédo: „Jméno obce je svaté. A proto má se ho užívat jen k účelům užitečným, všeobecně prospěšným, k účelům svatým.“ Během svého úřadování zvelebil obec jako nikdo před ním. Roku 1866 nechal postavit záhlinický hřbitov. Zajistil pro obec vlastní duchovní správu, postavil kostel a faru, školu a obecní cihelnu. Zvelebil vzhled obce výsadbou ovocných stromů, šterkováním cest a dlážděním chodníků. Obrovská zásluha byla přičítána Skopalíkovi za věc dosud nevídanou. Jí si Záhlinice zajistily prvenství v celé rakouské monarchii. Roku 1857 se mu totiž podařilo dosáhnout scelení všech pozemků obce Záhlinice, přestože pro danou věc neexistovaly zákony. Neefektivní hospodaření s úhory, nehnojením a roztržštěností pozemků a velkou vzdáleností jednotlivých polních tratí, byť patřících jedinému majiteli, vedla Skopalíka k zásadní agrární reformě, pro kterou nakonec získal souhlas všech obyvatelů obce a oficiálního potvrzení c.k.ministerstva vnitra. Národohospodářské myšlení Skopalíkovo bylo tedy velmi moderní. Roku 1861 se mu

podařilo založit Hospodářskou jednotu záhlinicko-kvasickou, jejímž se stal jednatelem. Z titulu této funkce se mu podařilo založit i další instituce. Roku 1865 to byla střední hospodářská škola v Přerově, roku 1869 První rakouský akciový rolnický cukrovar v Kroměříži a roku 1883 hospodyňskou školu v Kroměříži⁶⁰⁾ ⁶¹⁾

Další pocty se mu dostalo, když byl roku 1861 zvolen moravským zemským poslancem za venkovské obce holešovského, bystrického a napajedelského okresu. Ve funkci setrval až do roku 1891, tedy do své smrti. Roku 1879 se také stal poslancem říšského parlamentu za hejtmanství Kroměříž, Přerov a Prostějov a funkci zastával také do smrti. Do sněmovny vždy chodil v národním hanáckém kroji a vždy mluvil výhradně česky. Získal si oblibu a respekt nejen českých, ale i mnoha německých poslanců, jež získával na svou stranu při prosazování svých návrhů zákonů, jež podával⁶²⁾ ⁶³⁾

Láska k rodnému místu a jeho okolí a národní uvědomění vedlo Skopalíka k myšlence sepsat historii rodné obce. Učinil tak i pro sousední Kurovice⁶⁴⁾. Tiskem pak vyšel i spis o činnosti moravského zemského sněmu. Jedná se o „Památky obce Kurovic“ (1882), „Památky obce Záhlinic I. Část historická“ (1884), „Památky obce Záhlinic II. Část topografická“ (1885), „Zemský sněm markrabství moravského od r.1861 až do konce r.1885“ (1885). Skopalík byl literárně plodný. Většina jeho spisů však zůstala jen v rukopisné podobě. Jednalo se o různá regionální historická pojednání, drobné cestopisy, mravní pojednání, etnografické spisy⁶⁵⁾ a drobné básně.⁶⁶⁾

Svých cest po zemi využíval více než jen k zajišťování „veřejného blaha“, návštěv a zisku nových informací a dojmů. Všude, kde se dostal, zjišťoval, zda chalupy místních obyvatel neskrývají různé starožitnosti. Ty vždy shromažďoval a zasílal do Zemského muzea v Brně. Jeho zásluhou byla rovněž zachráněna část archivu napajedelského⁶⁷⁾ panství, jež byl určen k likvidaci v tišnovské⁶⁸⁾ papírně.⁶⁹⁾

2.3.1891 zemřel František Skopalík v Holešově na následky mozkové mrtvice. Právě v tento den probíhaly volby do říšské rady, do níž sám kandidoval. Zvolen sice nebyl, ale o výsledku se už nedověděl. Četných uznání a hodností za zásluhy o práci pro vlast se Skopalíkovi dostalo už za života. Stal se starostou obce, zemským a říšským poslancem, byl předsedou mnoha spolků, výborů, sborů a různých rad. Dvacet jedna moravských obcí mu ještě za života udělilo čestné občanství. 19.1.1859 mu výbor C.k.moravsko-slezské hospodářské společnosti udělil stříbrnou společenskou medaili za vlastenecké, všeužitečné působení při polním hospodářství a za to, že jako první na Moravě provedl scelení pozemků. Roku 1866 jej císař František Josef I. vyznamenal zlatým záslužným křížem s korunou za

zásluhy. Mimo jiné jej také zval na dvorní plesy. Papež Pius IX.⁷⁰⁾ jej pak jmenoval 14.1.1870 rytířem řádu sv.Silvestra.⁷¹⁾

13.7. **František Sušil** (14.6.1804, Rousínov – 31.5.1868, Bystřice pod Hostýnem)

Genius Františka Sušila se objevil v době, kdy se znovu ke slovu hlásil odkaz lidové kultury a tradic. První tři roky svých gymnaziálních studií zahájil doma u svého strýce, kaplana Františka Pospíšila. Ostatní třídy dokončil na piaristickém Gymnáziu v Kroměříži. Jeho strýc v něm probudil národnostní uvědomění, jímž pak vynikal v Kroměříži a jež zúročoval po celý svůj život. Svá studia dokončil v Brně na filozofickém ústavě. Zde se věnoval i cizím jazykům, jež pak využíval při studiu a rozboru literárních děl cizích autorů. Roku 1827 byl vysvěcen na kněze a svou kněžskou dráhu zahájil jako kaplan olbramovické⁷²⁾ farnosti. Krátce ještě působil při duchovní správě v Komárově u Brna. Avšak buditelskou a spisovatelskou činnost mu více umožnilo až jmenování profesorem na bohosloveckém ústavě v Brně roku 1837. Díky svému vlasteneckému citění a obrovské pracovitosti pro národní ideu je často a právem považován za jednoho z největších moravských národních buditelů. Vždyť z Moravy pocházel a celý život v ní působil.

Sušil byl sice i literát a překladatel, ale do všeobecného povědomí vstoupila především jeho sběratelská činnost, která zastínila ty dvě předchozí. Proto ji lze pokládat za nejzávažnější. Více než třicet let využíval letních prázdnin k tomu, aby sbíral lidové písně na Moravě, ve Slezsku, na Slovensku a Dolních Rakousích. Svých návštěv na venkově vždy využíval i k buditelské činnosti a nabádal k větší práci pro národ. Sušil si nechával svolávat od svých přátel z venkova zpěváky a zpěvačky na předem dohodnutá místa⁷³⁾ a sám pak zapisoval jednak texty, ale také i nápěvy písní. Byl kompetentní osobou pro tuto činnost, neboť sám byl aktivní hudebník⁷⁴⁾. Z počátku zapisoval jen písně z okolí svého rodiště. Později rozšířil svou aktivitu na Brněnsko, Slovácko, Valašsko, Těšínsko a Opavsko. Právě pro Valašsko⁷⁵⁾ se mu vydatným pomocníkem stal Daniel Sloboda. Sám pro něj zachytil mnohé písně. Pokud však Sušil přibíral ke sbírání spolupracovníky, písně vždy znovu sám ověřoval. To zvýšilo pramennou hodnotu jeho díla. Celkem vydal tři edice svých sbírek. Jedná se o „Moravské národní písně“ (1835), „Moravské národní písně. Sbírká nová“ (1840) a „Moravské národní písně s nápěvy do textu vřaděnými“ (1853 – 1859; druhé vydání 1860). Čítají více než dva tisíce písní. Sbírky se částečně shodují obsahem, liší se však rozsahem a způsobem zpracování. Zatímco lze pokládat melodie za spolehlivé, pak v rytmu písní nutno zohlednit fakt toho, že Sušil usiloval o to, aby česká píseň byla důstojněji upravena. Jednotlivé písně si nechával zazpívat i několikrát a z vícera podání pak vybíral esteticky

nejdokonalejší znění. Nadále však jeho dílo zůstává obrovským zdrojem pro práci mnoha folklorních souborů a inspirací pro četné hudebníky.⁷⁶⁾

Na konci života se mu dostalo několika vyznamenání. Roku 1863 to byl ruský řád sv. Anny II. třídy, roku 1864 čestné kanovnictví brněnské královské kapituly a roku 1865 čestný doktorát vídeňské univerzity. Zemřel na následky plicní nemoci roku 1868.

13.8. Alois Vojtěch Šembera (21.3.1807, Vysoké Mýto – 23.3.1882, Vídeň)

Alois Vojtěch Šembera se narodil ve Vysokém Mýtě, v rodině, kde si byli vědomi národní identity, v rodině hrdé na odkazy předků. Od svého otce již odmalička slýchal o české historii. Možná, že to byla jedna z pohnutek, které vedly k tomu, že se z Šembery stal moravský národní buditel. V roce 1819 zahájil svá gymnaziální studia v Litomyšli. Ale zde slýchal veškerou výuku pouze německy. Proto rád vyhledával české knihy, české vlastence, jímž naslouchal, a českou řeč, byť třeba jen na tržištích. Filozofická studia zahájil sice také v Litomyšli, ale dokončil je až v Praze. Zde rovněž vystudoval práva. Teprve Praha mu otevřela oči, jež se upřely k ideji českého vlastenectví. To se začalo projevovat prvotně už v divadle, kterému se už jako student věnoval. Uvědomoval si totiž, že o vznešených idejích nestačí jen mluvit, ale je nutné je převádět do praxe, předávat je širokým masám lidu.⁷⁷⁾

V roce 1830 odešel do Brna, kde pracoval na městském magistrátu v právním oddělení. Ovšem jeho ambice byly jiné. Toužil se stát vysokoškolským pedagogem. Láska k češtině a její literatuře jej přiměly k jejich intenzivnějšímu studiu. Brzy se však pokusil získat místo profesora české řeči na olomoucké univerzitě. Na poprvé jej však předstihl moravský historik Antonín Boček. Avšak poté, co se Boček stal moravským stavovským historiografem, nestálo Šemberovi už nic v cestě, aby dosáhl vysněné Olomouce a stal se univerzitním profesorem češtiny. V Olomouci, stejně jako před tím v Brně, se plně zapojil do společenského života. Jeho zásluhou hrála divadla v obou městech ve vyhrazených dnech česky. Věren zásadě šířit národní povědomí a češtinu mezi nejširší vrstvy, začal v Olomouci s vydáváním „kalendářů“. Za všechny pak na ukázkou uvádím kalendáře „Posel z Moravy“, „Kalendář hospodářský“ a nebo „Kalendář Holomoucký“. Svou činnost rovněž zaměřoval na dokazování starobylosti užívání češtiny na Moravě. K tomu mu posloužilo dílo „List Karla ze Žerotína“ (1840), kde si Žerotín stěžoval na to, že mu byl, coby zemskému hejtmanovi Moravy, zaslán úřední dopis v němčině, místo češtiny. Spisem „Vpád Mongolů do Evropy“ zvýraznil kult Svatého Hostýna. Nebyl sice historik, ale rád využíval ve své národně buditelské činnosti příkladů z dějin, aby lidem připomínal slavnou národní minulost a pozvedl národní sebevědomí. Jeho

boj za českou Olomouc se projevil i v přejmenovávání německých názvů olomouckých ulic na české. Olomoucký magistrát svěřil tuto akci Šemberovi jako odborníkovi na češtinu.⁷⁸⁾

Šemberův olomoucký pobyt skončil v roce 1847 po osmi letech vlastenecké práce. Právě tehdy byla stolice českého jazyka přemístěna do Brna a Šembera odešel s ní. Spolu s Janem Ohéralem založil v Brně čtenářský spolek „Moravská jednota“. Rovněž bojoval za zrovnoprávnění češtiny s němčinou prostřednictvím snahy o ustavení profesorů českého jazyka a literatury na každém moravském a slezském Gymnáziu. Tato snaha se však nesetkala s kladnou odezvou u vládních kruhů.⁷⁹⁾

Šemberův pracovní styk s Danielem Slobodou měl velmi široký záběr. Jejich vzájemná korespondence je toho dokladem. Při tvorbě své mapy Moravy (1863) úzce spolupracoval se Slobodou, když zpracovával oblast kolem Hostýna. Sloboda poskytl Šemberovy popis Hostýna. „*Hora Hostejn, pobitím Tatarů r.1241 v historii nanejvýš památná, leží v Přerovsku půl páté míle od Olomouce a dvě od Přerova k polednovýchodu*⁸⁰⁾ *nad městečkem Bystřicí. Jest 385°62' zvýšena nad hladinou mořskou, od Bystřice dosti příkrá, přístupnější však od Holešova přes dědinu Slavkova ze strany poledni*⁸¹⁾. *Z velké částky přikrývá Hostejn tmavý les, od Slavkova však jest holý, slabou travou porostlý, na níž se v létě neustále stáda ovcí pasou. Na patě hory k poledni a východu jsou bujné lučiny (na kterýchž Valaše rusavští salaše mají, dobytek tu hledíce a žinčici a brynzu tu připravujíce.) Na cestě od Bystřice pod samým teměr vrchem spatřuje se kaplička a několik kroků níže prýští se ze skály onen pověstný pramen, jehož obživnutí bojovníkům protibarbarským r.1241 život ochránilo. Výborná tato, v zimě v létě stejnou mírou vyřinující se voda padá do kamenné kašinky a nadbytek přetékající crčí přes kaménky pod kopec. (Na vrchu samém leží v říceninách kostel sv.Jiljí a vedle něho bývalá kaple, odkudž se nejkrásnější vyhlídka jeví, již kde oko krásy žádoucí požívati může. Veškerá krajina od hor sudetských až k Brnu a horám Polavským*⁸²⁾, *celý řetěz Tater Moravu od Uher dělicích až ke starojičínskému vrchu rozprostírá se před obdivovatelem krásné moravské vlasti. Velebná Olomouc se sv.Kopečkem, Prostějov, Bystřice a Lipník, Hradiště a množství jiných městeček a dědin, po obrodné Hané a ve Valašsku rozsázených staví se tu před oči. A jako tři obrové stojí hrady Starojičinský, Helštýnský a Buchlovský na vyvýšených z roviny kopcích. Až k samé Vratislavi proniká prý oko dobře ozbrojené.) Hora Hostýn je už více než 800 let v letopisech mor[avských] známa. Roku 1030 daroval ji vojvoda Břetislav pod jménem Gostin s okolím na řece Rusavě až k Holešovu a s lesem Dubravou kostelu sv.Petra v Holomouci. Leta 1241 etc. a následuje dějepis vrchu, kostela, kaple atd. Praveno mi též něco o jeskyni jakési blíž Rusavy, o šachtách pod Hostýnem.*“⁸³⁾ V dalším dopise z 22.3.1841 posílá Šemberovi daleko podrobnější popis Hostýna, kde dále zmiňuje i

postřehy a realie ze života Valachů na Rusavě a realie o obci. Sloboda pevně věřil v kvalitu této mapy. Velmi uctivě se o ní vyjádřil v dopise z 29.4.1856: „*Znamenitá to bude mapa, všem, kteří ji viděli, líbí se velmi a mnozí pravili že sobě ji objednají. Nevíte ještě cenu její? Já Vám jich několik zde odprodám.*“⁸⁴⁾

Klasicky známost se Šemberou, stejně jako s ostatními, využíval Sloboda k obstarávání školních pomůcek. Dne 2.12.1844 žádal o obrazy: „*Požádal mne tchán můj Jurkovič ze Sobotiště o některé obrazy, mnozí se na ně dotazují, jmenovitě 2 Karla, 2 Poděbrada, 2 Husa, 4 Jeronýma, 4 Komenského, 4 Žižky, 2 Šafaríka. Račte mi prosím oznámiti, byli-li by u Vás k dostání. Také i já bych rád Týla, Palackého, Čelakovského*⁸⁵⁾*, Hanku, Karla, Poděbrada a nevím, které ještě vyšli. Vidíte koliký odbyt Vám zjednávám – snad již 12 nebo 13 sem jich dřív již odebral.*“⁸⁶⁾

Šembera byl v úzkém kontaktu s moravskými zemskými poslanci. Ti si často stěžovali na to, že německému výkladu říšských zákonů příliš dobře nerozumí. Jejich návrh na překlad říšského zákoníka do češtiny získal vládní podporu. Šembera přijal nabídku vést tyto překlady ve Vídni. S tím si však vyžádal i profesuru českého jazyka a literatury na vídeňské univerzitě. K tomu získal hodnost ministerského koncipisty, z něhož se vypracoval na ministerského sekretáře a později na ministerského radu. V době svého vídeňského pobytu buditelsky nezhálel. Svou statistickou prací „*Obyvatelstvo české a německé na Moravě*“ (1873) usiloval o seznámení s početním stavem českého obyvatelstva na Moravě ve srovnání s německým. I tahle práce měla národnostní podtext. Jinou stránku věci představoval boj o pravost rukopisů. Zde se striktně postavil na stranu odpůrců pravosti.⁸⁷⁾

Alois Vojtěch Šembera zemřel 23.3.1882 na zápal plic ve Vídni. Výčet Šemberových aktivit je široký. V čem však spočíval jeho největší přínos? V tom, že pro české ideje získal studentskou mládež, v tom, že organizoval českou společnost.

13.9. František Táborský (15.1.1858, Bystřice pod Hostýnem – 21.6.1940, Praha)

František Táborský sice poznal Daniela Slobodu až v závěru jeho života, ale o to víc jej obdivoval pokaždé, když na Rusavu přišel. Vždy byl vítaným hostem na evangelické faře. Ve svém díle „*Rusava – život valašské dědiny*“ pak Slobodovi věnoval také své místo a nastínil v něm jeho životopis těmito slovy: „*Daniel Sloboda byl rodák z Uherské Skalice (narozen 30.prosince 1809), kde jeho otec byl měšťanem. V Modré vykonal humanitní a z části i filosofická studia, V Bratislavě „běh libomudrcký a bohoslovecký dokončil“. Tam také byl na úřad kněžský posvěcen a nejprve do Myjavy v Nitranské stolici za kaplana povolán a pak za faráře na Rusavu pod Hostýnem, kde od 14.dubna 1837 působil až do své smrti dne*

10.listopadu 1888. Byl velice bdělý, čilý a hloubavý duch. Již roku 1833 byl tajemníkem „Zboru učenců řeči československé prešpurského“ (učenec zde jako chovanec = kdo je chován, učen, vyučován., jenž r.1836 vydal „Plody zboru učenců řeči československé prešpurského“, kde s horlivostí až vášnivou hájili jednotu československou. Celým sborníkem se nese jako jarní větřík tato životadárná myšlenka, a Michal Miloslav Hodža⁸⁸⁾ dal jí zvlášť krásný výrazem otiskem své junácky spanilé řeči, kterou promluvil „při příležitosti prvního zasednutí k Údům Společnosti dne 22.září 1833“. Ve zprávě o činnosti sboru čteme, že tento rok byl blaženější pro spolek, neboť na přednostovi, „jak i tajemníkovi uhlídal ty, jakové sobě míti žádal“. Toto ocenění Slobody platí i pro jeho činnost na Rusavě, nejen jako faráře, za jehož úřadování byla postavena fara roku 1837, škola 1863 a chrám z kamene 1865-1883, ale i jako pozorovatele a účastníka veškerého našeho života, místního, valašského, i celonárodního, pražského, moravského i slovenského, i jako vědce botanika. “⁸⁹⁾

Poté, co vystudoval Slovanské gymnázium v Olomouci, zahájil svoji literární činnost. Ta měla spíše osvětový ráz. Svě vlastenecké verše však psal pod pseudonymem František Hostivít. Sice vycházel z vlivu Jaroslava Vrchlického a také čerpal eklekticky z uměleckého realismu, ale to nebránilo tomu, aby se stal jedním z nejúspěšnějších básníků „Mladé Moravy“⁹⁰⁾. Po univerzitních studiích v Praze v oboru český a německý jazyk působil jako profesor těchto předmětů a dále jako člen „Ústřední Matice školské“. Rovněž byl i členem spolků Radhošť⁹¹⁾ a Svatobor⁹²⁾. Stál také u zrodu „Matice Moravské“. Tábořský se myšlenkově orientoval k ideám panslavismu. Toužil po upevnění hodnotového řádu, usiloval o vzájemné kulturní kontakty a jakési společné vnitřní pouto, jež by finálně vedly k sjednocení Slovanů. Ale byl si zároveň vědom ekonomické nerealnosti celého projektu a celé této myšlenky. Spokojil se tedy a nakonec se orientoval jen na jediný jednotící prvek, na kulturu a umění. Proto se do celé ideje snažil vnést moderního ducha a pružnost Západu. Avšak všeslovanská myšlenka jej nikdy neopustila. Byl totiž horlivým zastáncem ruského umění, architektury, výtvarnictví a literatury. Dvakrát navštívil Rusko osobně a z cest přivezl plno podkladů a materiálů nejen o ruském lidovém umění, ale i postřehy z každodenního ruského života. Svými články kriticky informoval o ruských poměrech. Nebyl tedy jen zaslepeným panslavistou. K nejvýznamnějším literárním dílům jeho „ruského období“ patří publikace „Ruské umění“ (1920) a kniha „O ruském divadle“ (1933). Ve svém díle se ale zaměřil i na české poměry. Jako výtvarný kritik se velmi obdivoval českým malířům. Svě monografie zasvětil i malířům spjatých s Rusavou – Hanuši Schwaigarovi (monografie „Hanuš Schwaigar, jeho život a dílo“ – 1903) a Adolfu Kašparovi (monografie „Adolf Kašpar, ilustrátor, malíř a grafik“ – 1933). Téměř v žádném z rusavských domů však nechybí

jeho nejslavnější dílo, kniha „Rusava – život valašské dědiny“. Jedná se o národopisnou studii o životě na Rusavě v 19.století, která vystihuje svéráznost tamní oblasti. Dílo pak doplňují ilustrace Adolfa Kašpara.

poznámky ke kapitole „Slobodovy styky s významnými osobnostmi národního obrození“

- 1) Z dopisu D.Slobody K.S.Amerlingovi z 22.10.1883.
- 2) Amerling chybně nazýval Rusavu jako Sučavu.
- 3) Z dopisu K.S.Amerlinga D.Slobodovi z 22.11.1883.
- 4) Antonín Boček (1802 – 1847) - moravský stavovský archivář a historiograf. Ve svém díle nepostupoval pro starší moravské dějiny kriticky a dopouští se řady falzifikací. Nejvýznamnějším dílem je „Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae“ (soubor listin pro nejstarší moravské dějiny).
- 5) Michal Boor (1837 – 1891) - slovenský evangelický pastor a literát, manžel Slobodovy neteře Emilie Jurkovičové (dcera Juraje Jurkoviče, Slobodova švagra).
- 6) Alois Blahoslav Glückselig (data o narození a úmrtí nejsou známa) – holešovský hospodářský správce.
- 7) Mikuláš Dohnány (1826 – 1852) - slovenský národní buditel, literát, novinář.
- 8) Kašpar Fejerpataky (1794 – 1874) - slovenský vlastenec, literát, tvůrce kalendářů.
- 9) Jan Kollár (1793 – 1852) - slovenský básník, představitel panslavismu. Kollár byl stoupencem puchmajerovské poezie z hlediska metody práce. Pro svou tvorbu používal časoměrnou poezii, v níž je přízvuk kladen na druhou slabiku. Jeho nejvýznamnějším dílem je „Slávy dcera“, v níž shrnul své panslavistické názory a ideje.
- 10) Karel Kuzmány (1806 – 1866) - slovenský buditel, spisovatel, evangelický pastor.
- 11) Jan Lány (1793 – 1878) - evangelický pastor v Ratiboři.
- 12) Veronika Mikšíčková (1829 – 1891) - žena Matěje Mikšíčka, moravská vlastenka.
- 13) Jaroslav Pospíšil (1812 – 1889) - český literát, redaktor časopisu „Květy“.
- 14) Josef Růžička (1808 – 1872) - evangelický pastor, učitel náboženství, český spisovatel. Redigoval řadu církevních časopisů jako: „Českobratrský Hlasatel“ (pozdější název byl „Českobratrský Věstník“) nebo „Českobratrský kalendář“ s přílohou „Ročník církevní“.
- 15) Jan Winkler (1794 -1874) - evangelický pastor v Návsí u Jablunkova. Přispíval do časopisu „Květy“, „Národních novin“ a „Moravských novin“.
- 16) Jedná se o vydání staročeských literárních památek s poznámkami a drobnou kritikou.
- 17) Z dopisu D.Slobody V.Hankovi z 25.8.1852.
- 18) August Anton Glückselig (1806 – 1867) - bratra Aloise Blahoslava Glückseliga, německý spisovatel. Je znám po pseudonymem Gustav Thordmund Legis. Zpočátku se zabýval ranými norskými dějinami, později i slavistikou. Napsal Dobrovského životopis (1837).
- 19) Např.Vídeňská akademie věd, Česká akademie věd, Dánská společnost věd v Kodani, Římská akademie věd Dei Quiricii a Rada ruské univerzity v Petrohradě.

20) Obdržel např. Rytířský řád sv. Vladimíra III. třídy, Komandérský kříž řádu sv. Anny, zlatou medaili ruskou a rakouskou medaili pro vědu a umění, členství v Královské české společnosti nauk a mnohá jiná.

21) Bachovským absolutismem (též neoabsolutismem) je označováno období let 1851 – 1859 v rakouském císařství. Je nazváno podle JUDr. Alexandra Bacha, ministra spravedlnosti, později ministra vnitra. 31.12.1850 byly zveřejněny tzv. Silvestrovské patenty, jimiž se rušila oktrojovaná Stadionova ústava a místo ní se zaváděly „Zásady pro organické řízení zemí rakouského císařství“. Roku 1851 byla pak vláda plně podřízena vůli panovníka. Po bitvě u Solferina roku 1859 a ztrátě rakouské moci v severní Itálii došlo k růstu nespokojenosti jednotlivých politických i národních proudů uvnitř monarchie. V duchu těchto událostí přislíbil panovník určité politické změny. Situace pak vyústila propuštěním Alexandra Bacha i dalších představitelů absolutistického režimu. Viz. Harna a Fišer, 1998, s.65, 68.

22) Josef Linda (1789 – 1834) – český spisovatel, novinář a národní buditel, spoluvůrce Rukopisů Královédvorského a Zelenohorského. Překládal díla Williama Shakespeara a Fridericha Schillera.

23) Viz. Kopecký, V. (1969): Plno záhad kolem Hanky. Práce, Praha, s.5-27. Hlavačka, M. (2001): Rukopisy aneb „Běda věci, jež má býti podporována podvodem“. In: Falza a podvody české historie. Akropolis, Praha, s.97-107.

24) František Dobromysl Trnka (1798 – 1837) – český filolog. Svou prací usiloval o zapojení moravských a slovenských dialektismů do spisovné češtiny.

25) Vincenc Pavel Žák (Ziak) (1797 – 1867) – národní buditel. Snažil se o rozšíření libozvučnosti češtiny doplněním o moravské dialektismy podobně jako F.D.Trnka.

26) Viz. Kabelík, J. (1910): Korespondence a zápisky Jana Helcelety. Matice Moravská, Brno, s.739. Dále jen Kabelík, 1910.

27) Viz. Kabelík, 1910.

28) Ignát Jan Hanuš (1812 – 1869) – profesor filozofie olomoucké univerzity, později v Praze.

29) Viz. Kabelík, 1910.

30) Viz. Poznámka č.21.

31) Viz. Kabelík, 1910.

32) Viz. Kabelík, 1910.

33) Řecký ideál harmonie tělesné a duševní rovnováhy.

34) Viz. Kabelík, 1910.

- 35) Bonifác Buzek (1788 – 1839) – český pedagog, filozof, člen piaristického řádu. Pro své liberální a vlastenecké smýšlení byl v neoblíbenosti u svých nadřízených, a proto byl často přesazován na různá působiště. Působil ve Vídni, Litomyšli, Příboře, Kroměříži, Strážnici a Mikulově.
- 36) Viz. Křesálková, J. (1964): František Matouš Klácel. Výbor z díla. Státní nakladatelství krásné literatury a umění, Praha, s.328. Dále jen: Křesálková, 1964.
- 37) Georg Fridrich Wilhelm Hegel (1770 – 1831) – oficiální pruský státní filozof. Jeho nejvýznamnější díly jsou „Fenomenologie ducha“ a „Dějiny filozofie“.
- 38) Viz. Křesálková, 1964.
- 39) Viz. Křesálková, 1964.
- 40) Viz. Křesálková, 1964.
- 41) Viz. Křesálková, 1964.
- 42) Viz. Střížová, J. (1990): František Mirovít Lorenc. Muzeum Kroměřížska, Kroměříž, s.88. Dále jen: Střížová, 1990.
- 43) Viz. Střížová, 1990.
- 44) Česká včela byl beletristický časopis, který začal vydávat František Ladislav Čelakovský (1799 – 1852) od roku 1834 jako přílohu „Pražských novin“. Časopis obsahoval četné práce z české i světové literatury.
- 45) Z deníku D.Slobody z 21.9.1847.
- 46) Viz. kapitola „Slobodovy styky s významnými osobnostmi národního obrození“.
- 47) Viz. Střížová, 1990.
- 48) Viz. Střížová, 1990.
- 49) Viz. Moravský zemský archiv, pozůstalost M.Mikšíčka.
- 50) Janko Král (1822 – 1876) – slovenský básník.
- 51) Z deníku D.Slobody z 1.5.1849.
- 52) Z deníku D.Slobody z 16.6.1849.
- 53) Pro sepsání statě o B.M.Rozehnalovi mi posloužily informace hulínského kronikáře Vlastimila Úlehly. Dále jen: Úlehla.
- 54) Viz. Úlehla.
- 55) Viz. Úlehla.
- 56) V regionálních poměrech to určitě platí.
- 57) Viz. Úlehla.
- 58) Obec v okrese Kroměříž, 3 km na jih od Hulína, Zlínský kraj.
- 59) Sám přispíval svými články do hospodářských novin.

- 60) Jednalo se vůbec o první školu pro vzdělávání žen – hospodyň - v celé Evropě.
- 61) Viz. Skala, L. (1992): Významné osobnosti českého zemědělství. Ministerstvo zemědělství ČR, Praha, s.46-49. Sobek, F. (1946): František Skopalík (1822 – 1891). Jeho život a dílo. Brněnské tiskárny, Brno, s.12-40. Dále jen: Sobek, 1946.
- 62) Např. návrhy zákonů o zavedení obecní samosprávy, o zřízení okresních zastupitelstev, o zrušení některých daní nebo o regulaci vodních toků, o scelování pozemků a mnohé další.
- 63) Viz. Sobek, 1946, s.40-56.
- 64) Obec v okrese Kroměříž, 3 km na východ od Záhlinic, Zlínský kraj.
- 65) Např. o zvycích a krojích.
- 66) Viz. Sobek, 1946, s.71-100.
- 67) Napajedla – obec v okrese Zlín, Zlínský kraj.
- 68) Tišnov – město v okrese Brno-venkov, Jihomoravský kraj.
- 69) Viz. Sobek, 1946, s.100-104.
- 70) Pius IX. (1792 – 1878) – papež. Vlastním jménem hrabě Jan Maria Mastai-Ferretti. Úřad vykonával v letech 1846 – 1878.
- 71) Viz. Sobek, 1946, s.132-145.
- 72) Olbramovice – obec v okrese Znojmo, Jihomoravský kraj.
- 73) Např. fara nebo hospoda.
- 74) Hrál na klavír a flétnu.
- 75) V tomto případě je míněna Rusava. Z etnografického hlediska ji lze chápat jako vsackou enklávu.
- 76) Viz. Kočičková, E., Uhlíková, L. (2004): Byltě jeden člověk aneb Beseda k 200.výročí narození sběratele Františka Sušila. Sdružení přátel lidové kultury Kašava, Lukov, s.1-2.
- 77) Viz. Škorpil, E. (1946): Alois Vojtěch Šembera. Přehled života a díla. Výbor výstavy A.V.Šembery, Vysoké Mýto, s.11-22. Dále jen: Škorpil, 1946.
- 78) Viz. Škorpil, 1946, s.23-118.
- 79) Viz. Škorpil, 1946, s.23-118.
- 80) Tj. k severovýchodu.
- 81) Tj. severní.
- 82) Míňny Pavlovské vrchy v Jihomoravském kraji.
- 83) Z dopisu D.Slobody A.V.Šemberovi z 11.12.1840.
- 84) Z dopisu D.Slobody A.V.Šemberovi z 29.4.1856.
- 85) František Ladislav Čelakovský (1799 – 1852) – český literát, stoupenec panslavismu. Stal se předním sběratelem ústní lidové slovesnosti. Z tohoto žánru jsou nejvýznamnějšími díly

„Slovanské národní písně“, „Mudrosloví národu slovanského v příslovích“, „Ohlasy písní ruských“ a „Ohlasy písní českých“. Rovněž je autorem balad, např. „Toman a lesní panna“.

86) Z dopisu D.Slobody A.V.Šemberovi z 2.12.1844.

87) Viz. Škorpil, 1946, s.119-130.

88) Michal Miloslav Hodža (1811 – 1870) – slovenský spisovatel a evangelický pastor. Téměř celý život působil v Liptovském Mikuláši. Zde stále brojil proti tvrdé maďarizaci Slovenska. Byl jedním z předních zastánců spisovné slovenštiny, kodifikované v roce 1843. Založil literární spolek „Tatrín“.

89) Viz. Tábořský, F. (1993): Rusava – život valašské dědiny. Lípa, Vizovice, s.129.

90) Básnický spolek soustředěný kolem almanachu Zora a časopisu Koleda.

91) Radhošť vznikl jako spolek pro podporu vysokoškolských studentů z Moravy, Slezska a Slovenska studujících v Praze. Založen byl roku 1869.

92) Svatobor vznikl roku 1862 jako spolek určený k podpoře českých spisovatelů a nadějných literátů. Zároveň podporoval spisovatele, kteří byli postiženi nemocemi, či vdovy a sirotky po zasloužilých spisovatelích. Z fondů se rovněž čerpalo na stavbu pomníků a náhrobků pro slavné spisovatele či k vydávání jejich životopisů, spisů a podobizen. Nejvýznamnějšími předsedy spolku byli František Palacký a František Ladislav Rieger.

Závěr

Pokud jsou psány dějiny Moravy 19.století, pak už nikoliv bez toho, aby v nich výrazné místo nenašel i Daniel Sloboda. Jeho všestranná působnost na vědeckém poli, kazatelská činnost, obrovské množství energie a velké sebezapírání zrodili osobnost, která vynikla nad mnohé. Nejen bezesporně obrovským nadáním a talentem, ale zejména nesmírně skromnými podmínkami, v nichž svůj um a schopnosti dokázal rozvinout a uplatnit.

Základní rozdíly vývoje národního obrození na Moravě a v Čechách jsou nastíněny v kapitole „Národní obrození na Moravě“. Nosným problémem byla dualita Moravy v podobě rivality Brna a Olomouce, což přirozeně brzdilo snahy o obrodu národa v duchu vlastenectví. V tom měly Čechy výhodu, neboť většina primárních buditelských snah vycházela z jednoho centra, z Prahy. Navíc řada buditelů působila ve svých přímých působištích, event.rodištích – např.D.Sloboda na Rusavě, F.M.Lorenc v Kroměříži, B.M.Rozehnal v Hulíně, F.Skopalík v Záhlinicích, atd. a pouze externě jako dopisovatelé a přispěvatelé do brněnského a olomouckého, popř.pražského tisku. Další problém tkvěl ve víře. Sloboda jako evangelický kněz neměl dostatek finančních prostředků, aby mohl své ideje mnohdy realizovat. Přesto však výstavba školy a evangelického kostela není zanedbatelný čin. Pokud by o totéž usiloval katolický kněz, měl by cestu ve svých snahách jednodušší, neboť katolické náboženství bylo státem preferované, ačkoliv panovala formální rovnost ve víře. Navíc rusavský evangelický sbor patřil k nejchudším na Valašsku. Příkladem může být již zmiňovaná výstavba školy. Její stavba sice byla povolena, ale celé akci chyběl punc katolického „požehnání“, tudíž se na ni nadále nahlíželo s určitým despektem. Za základní problém považuji materiálně-technické možnosti řadových moravských buditelů. Jednalo se nejen o finanční stránku věci, ale především o obtížné získávání a přístupnost studijních materiálů pro vědeckou činnost obrozenců. Přesto je D.Sloboda dokladem, že víra v lepší budoucnost svých svěřenců a boj nejen za ně, ale svým způsobem i za celý národ, byla dostačující motivací k překonání hmotných překážek.

Tato diplomová práce je jen malým útržkem z dějin národního obrození. Snažila se nejen o nahlédnutí do tohoto období z úhlu každodennosti, ale zároveň podat důkaz, že dobové dějiny netvořili jen „velcí“ představitelé politických skupin a názorů, tedy oni „Jungmannové“, „Dobrovští“ a „Palačtí“, ale právě i někdy neprávem opomíjený Daniel Sloboda. Zároveň byla touto cestou vykreslena i určitá specifika a zvláštnosti Rusavy.

Sloboda svou činností nejenže proslavil a povznesl malou podhostýnskou obec Rusavu, ale šel v podstatě ještě dál. Stal se jedním z nosných pilířů budoucích česko-slovenských

vztahů, jež podpíraly most mezi oběma národy v Československé republice. Tuto tezi výstižně vyjadřují slova Františka Táborského: „*Rusava se za Slobodova působení stala skutečně spojkou pro budoucí koexistenci dvou národů, Čechů a Slováků a jedním z výchozích bodů na cestě k samostatnosti. Drobnou, ale cennou prací upravovala této samostatnosti cestu také ona tři srdce a ony tři hlavy, které s Rusavou více méně srostly, Sloboda, Hurban a jejich tchán Samuel Jurkovič. Pomáhali náš československý Východ, Moravu a Slovensko, národně uvědomovat. Viděli, že tj. pravá cesta: Národním uvědomováním k osvobození politickému, sociálnímu a kulturnímu; osvobozením k samostatnosti.*“ Tím se otevírá široký námět pro další zpracování, zejména pak v oblasti Slobodových kontaktů, styků a spoluprací se Slovenskem a slovenskými obrozenci. Šíře tématu by ale překročila rámec této diplomové práce.

Použité prameny, literatura a internetové stránky

Prameny

Kronika evangelického sboru na Rusavě

Edice

edice Fišer, Z. (2001): Daniel Sloboda – Deníky. Dokumenty I. Katos, Kojetín, s.355

edice Fišer, Z. (2001): Daniel Sloboda – Korespondence s přáteli I. Dokumenty II. Katos, Kojetín, s.252

edice Fišer, Z. (2002): Daniel Sloboda – O Rusavě a Valaších pod Hostýnem. Dokumenty VII. Katos, Kojetín, s.258

Slovníky a encyklopedie

Ottův slovník naučný. Argo, Praha, 1996, 28 dílů

Masarykův slovník naučný. Československý kompas, Praha, 1925, 7 dílů

Všeobecná encyklopedie. Diderot, Praha, 1999, 8 dílů

Internetové zdroje

www.snk.sk/alu/galeria.html

<http://www.stur.sk/osoby/hurban.htm>

www.hostyn.cz/hostyn_old/foto_gal.htm

www.answers.com

www.upt.pitt.edu/upt_peaslee/svu_2001.htm

http://www.hulin.cz/old/o_meste/skopalik.htm

www.czechmusic.org

www.města.obce.cz

http://dkf.ics.muni.cz/show_photo.php3?coll=23&folder=1161&photo=9748&num=2&show_type=1&cols_no=4&sort_by=0&view_type=0&show_thumbs=1

Literatura

Adámek, F. (1999): Tataři na Moravě. Neklan, Praha, s.134

Andrlík, A. (1980): Co dalo Holešovsko a Bystřicko kultuře. Odbor kultury ONV Kroměříž, Kroměříž, s.40

Aunická, E. (1971): Autoatlas ČSSR. Kartografie, Praha, s.188

- Bauer, J. (2004): *Magická místa Čech a Moravy. Po stopách dávných legend a tajemství.* Hoba, Brno, s.222
- Burian, B. (1938): *Toleranční kazatelé na Valašsku.* Osvěta, Valašské Meziříčí, s.559
- Čechura, J., Hlavačka, M. a kol. (2001): *Falza a podvody české historie.* Akropolis, Praha, s.184
- Fialová, V. (1957): *Počátky dědiny Rusavy.* In: *Naše Valašsko.* Roč.6, č.1-2, s.49-72
- Harna, J., Fišer, R. (1998): *Dějiny českých zemí II.* Fortuna, Praha, s.280
- Hlavačka, M. (2003): *Konflikt skrytý v toleranci. Církev a stát v předbřeznové době.* In: *Bůh a bohové. Církev, náboženství a spiritualita v českém 19.století.* KLP – Koniasch Latin Press, Praha, s.139-144
- Horník, S. a kol. (1984): *Fyzická geografie II.* SPN, Praha, s.320
- Jurkovič, M. (1958): *Spomienky na Daniela Slobodu.* In: *Naše Valašsko.* Roč.7, č.1-2, s.72-77
- Kabelík, J. (1910): *Korespondence a zápisky Jana Helceleta.* Matice Moravská, Brno, s.739
- Kislinger, F. a kol. (1995): *Biologie V. Základy obecné biologie.* Gymnázium v Klatovech, Klatovy, s.148
- Kočí, J. (1978): *České národní obrození.* Svoboda, Praha, s.464
- Kočíčková, E., Uhlíková, L. (2004): *Bylťe jeden člověk aneb Beseda k 200.výročí narození sběratele Františka Sušila.* Sdružení přátel lidové kultury Kašava, Lukov, s.18
- Kopecký, V. (1969): *Plno záhad kolem Hanky.* Práce, Praha, s.80
- Křesálková, J. (1964): *František Matouš Klácel. Výbor z díla.* Státní nakladatelství krásné literatury a umění, Praha, s.328
- Křížek, M. (2005): *Morfostruktury a morfoskulptury Rusavské hornatiny.* Disertační práce. Praha, s.214
- Macůrek, J. (1948): *Rok 1848 a Morava.* Zemská osvětová rada v Brně, Brno, s.112
- Macůrek, J. (1980): *Z minulosti východní Moravy v 18.-19.století.* Muzejní a vlastivědná společnost a Muzeum Kroměřížska, Kroměříž, s.172
- Makovská, M. (1994): *Zkrácené kázání Daniela Slobody Proti gorálce r.1845.* In: *Zpravodaj obce Rusava.* Roč.4, č.4, s.8-10
- Makovská, M. (1996): *Daniel Sloboda 1809 – 1888.* Obecní úřad Rusava, Rusava, s.16
- Makovská, M. (1998): *Daniel Sloboda evangelický farář na Rusavě.* In: *Zpravodaj obce Rusava.* Roč.8, č.15, s.5-7

- Melville, R. (2003): Evangelický Spolek Gustava Adolfa a čeští protestanti v době předbřeznové. In: Bůh a bohové. Církev, náboženství a spiritualita v českém 19.století. KLP – Koniasch Latin Press, Praha, s.145-154
- Pavlík, R. (1948): Rok 1848 na Vsacku. In: Dolina Urgatina. Roč.2, č.1-2, s.1-6
- Perka, R., Flegl, M. (1991): Poutní místa. Olympia, Praha, s.64
- Pospíšil, J. (1993): Sv.Hostýn a jeho kraj v pověstech. Lípa, Vizovice, s.130
- Pospíšil, J. (1994): Svatý Hostýn v historii a povídkách. Lípa, Vizovice, s.86
- Polášek, J.N., Kubeša, A. (1944): Valaské písničky IV. Knihovna Milotického hospodáře, Milotice nad Bečvou, s.152
- Řepa, M. (2001): Moravané nebo Češi? Vývoj českého národního vědomí na Moravě v 19.století. Doplněk, Brno, s.224
- Skala, L. (1992): Významné osobnosti českého zemědělství. Ministerstvo zemědělství ČR, Praha, s.114
- Sloboda, D. (1852): Rostlinnictví čili Návod k snadnému určení a pojmenování rostlin v Čechách, Moravě a jiných zemích rakouského mocnářství domácích. V kommissi u Fr.Řivnáče, Praha, s.734
- Sobek, F. (1946): František Skopalík (1822 – 1891). Jeho život a dílo. Brněnské tiskárny, Brno, s.258
- Střížová, J. (1990): František Mírovít Lorenc. Muzeum Kroměřížska, Kroměříž, s.88
- Šedý, F. (1948): Ještě rok 1848 na Vsetínsku. In: Dolina Urgatina. Roč.2, č.1-2, s.50-51
- Škorpil, E. (1946): Alois Vojtěch Šembera. Přehled života a díla. Výbor výstavy A.V.Šembery, Vysoké Mýto, s.208
- Šťovíček, I. a kol. (2002): Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období 16.století do současnosti. Archivní správa Ministerstva vnitra ČR, Praha, s.120
- Táborský, F. (1993): Rusava – život valašské dědiny. Lípa, Vizovice, s.150
- Trapl, M. (1977): České národní obrození na Moravě v době předbřeznové a v revolučních letech 1848 – 1849. Blok, Brno, s.192
- Vilímek, V. a kol. (1996): Zeměpisný slovníček. Příručka pro střední školy. ČGS, Praha, s.58
- Voštová, I., Bařinka, M. (1991): František Táborský – osobnost Mladé Moravy. In: Moravské noviny. Roč.2, č.4, s.11

Résumé

An evangelical priest, national revivalist, noted natural scientist (a meteorologist and botanist). In this way it is possible to introduce briefly the noted personality of Moravian-Slovak, or if you like, Rusava history.

Daniel Sloboda (1809-1888) was born in Skalica, a Slovak town, but all his life he worked in Rusava, a Walachian village in Moravia. In the beginning his national-revivalistic activity was hampered by the local people's distrust, who professed two kinds of religion – the Catholic and evangelical. In spite of that he played an important role in construction of the school and church in Rusava and also in the improvement of the standart of living of the local inhabitants. His profession of priest, the outlook of the intellectual and broad contacts with other noted personalities of the National Revival movement in Moravia and Bohemia contributed to his work.

This diploma work has two objectives – first it wants to show the life and contribution of Daniel Sloboda, sometimes unjustly neglected in „the large scope“ of history, albeit being important for his activity and contribution not only for Rusava, then this work makes an effort to place the personality of Daniel Sloboda into the context of the history of the National Revival movement in Moravia.

Přílohy

1.Fotografie

Foto 1: Hrob Daniela Slobody a Juliany Slobodové na rusavském hřbitově. Zdroj: Vlastní foto.

Foto 2: Rukopis Daniela Slobody. Zdroj: Evangelický kostel na Rusavě.

Foto 3: Meteorologické záznamy Daniela Slobody. Zdroj: Magdalena Chmelová, příbuzná Daniela Slobody.

Foto 4: Meteorologické záznamy Daniela Slobody. Zdroj: Magdalena Chmelová, příbuzná Daniela Slobody.

Foto 5: Budova školy, založená v roce 1863 Danielem Slobodou. Zdroj: Vlastní foto.

Foto 6: Budova „Jubilejní školy Masarykovy“. Zdroj: Vlastní foto.

Foto 7: Původní plán podoby evangelického kostela Sv.Trojice. Zdroj: Evangelický kostel na Rusavě.

Foto 8: Dnešní podoba evangelického kostela Sv.Trojice. Zdroj: Vlastní foto.

Foto 9: Dnešní podoba evangelického kostela Sv.Trojice. Zdroj: Vlastní foto.

Foto 10: Chrám Nanebevzetí Panny Marie na Hostýně. Zdroj: Vlastní foto.

Foto 11: Rozhledna na Hostýně. V popředí větrná elektrárna. Zdroj: Vlastní foto.

Foto 12: Křížová cesta Dušana Samuela Jurkoviče na Hostýně. Zdroj: Vlastní foto.

Foto 13: Křížová cesta Dušana Samuela Jurkoviče na Hostýně. Zdroj: Vlastní foto.

Foto 14: Výjev ze současného folklorního života na Rusavě. Velikonoce na Rusavě 2006. Zdroj: Vlastní foto.

2.Obrázky

Obr.1: Daniel Sloboda. Zdroj: Fišer, 2001.

Obr.2: Miloslav Sloboda. Zdroj: Fišer, 2001.

Obr.3: Samuel Jurkovič. Zdroj: www.snk.sk/alu/galeria.html

Obr.4: Josef Miloslav Hurban. Zdroj: <http://www.stur.sk/osoby/hurban.htm>

Obr.5: Rostlinnictví Daniela Slobody. Zdroj: Sloboda, D. (1852): Rostlinnictví čili Návod k snadnému určení a pojmenování rostlin v Čechách, Moravě a jiných zemích rakouského mocnářství domácích. V kommissí u Fr.Řivnáče, Praha, s.2-3.

Obr.6: Rostlinnictví Daniela Slobody. Zdroj: Sloboda, D. (1852): Rostlinnictví čili Návod k snadnému určení a pojmenování rostlin v Čechách, Moravě a jiných zemích rakouského mocnářství domácích. V kommissí u Fr.Řivnáče, Praha, s.646-647.

Obr.7: Rodokmen Daniela Slobody. Zdroj: Makovská, M. (1998): Daniel Sloboda evangelický farář na Rusavě. In: Zpravodaj obce Rusava. Roč.8, č.15, s.5-7.

Obr.8: Hrabě Jan Rottal. Zdroj: Fialová, 1957.

Obr.9: Václav Hanka. Zdroj: www.answers.com

Obr.10: Jan Helcelet. Zdroj: www.upt.pitt.edu/upt_peaslee/svu_2001.htm

Obr.11: František Matouš Klácel. Zdroj: www.upt.pitt.edu/upt_peaslee/svu_2001.htm

Obr.12: František Mirovít Lorenc se svou manželkou. Zdroj: Střížová, 1990.

Obr.13: Bedřich Milota Rozehnal. Zdroj: Vlastimil Úlehla, kronikář města Hulín.

Obr.14: František Skopalík. Zdroj: http://www.hulin.cz/old/o_meste/skopalik.htm

Obr.15: František Sušil. Zdroj: www.czechmusic.org

Obr.16: Alois Vojtěch Šembera. Zdroj: www.upt.pitt.edu/upt_peaslee/svu_2001.htm

Obr.17: František Tábořský. Zdroj:

http://dkf.ics.muni.cz/show_photo.php3?coll=23&folder=1161&photo=9748&num=2&show_type=1&cols_no=4&sort_by=0&view_type=0&show_thumbs=1

Obr.18: Vodní kaple na Hostýně. Zdroj: www.hostyn.cz/hostyn_old/foto_gal.htm

3. Notové zápisy

Notový zápis 1: Píseň „Na kraj Ameriky“. Zdroj: Polášek, J.N., Kubeša, A. (1944): Valaské pěsničky IV. Knihovna Milotického hospodáře, Milotice nad Bečvou, s.81.

4. Texty

Text 1: Daniel Sloboda – báseň „Sen“. Zdroj: Fišer, 2001.

Text 2: Daniel Sloboda – báseň „Nitra“. Zdroj: Fišer, 2001.

5. Tabulky

Tabulka 1: Seznam míst navštívených Danielem Slobodou.

6. Mapy

Mapa 1: Okres Kroměříž. Zdroj: www.mesta.obce.cz

Mapa 2: Poloha obce Rusava. Zdroj: Aunická, E. (1971): Autoatlas ČSSR. Kartografie, Praha, s.34.

Foto 1: Hrob Daniela Slobody a Juliany Slobodové na rusavském hřbitově

Církvi poť Prusavsku, jakožto patron školy záda od Vás, abyse se na místo ustanovení svého ve škola tři neděl (totiž do 22. listopadu l. r.) dostavil, abyse bez odkladu správu školy dojeji přijal, abyse všky sobě svěřené v duchu evangelického náboženství do konce Vyza svědomitě vyučoval — v mravnosti a náboženství vychovával, ducha jejich vyvíjel, zručnosti a zblhllosti, jichž mají k dalšímu vzdělání v životě zapotřebí, jim poskytoval, tak aby se z nich stali hodní lidé a občané. (Zákon od 14. května 1869 § 1. § 20 odst. 1. 2. 3.)

Dáno na Prusavi dne 2. listopadu 1877.

Takto osvědčuji přijmouti:

Dan. Slobodoff, farar.

Josef Ralický

Martin Müller Starosta
Martin Wogohr Křesťan
Martin L. L. Křesťan
Josef Wogohr Křesťan
Jan Luvov Křesťan
Tomáš Hudec Křesťan
Jan Hradil Křesťan
Martin Panek radní

Foto 2: Rukopis Daniela Slobody

Povětrnost měsíce Červen.

1	Ob. červeně; rosa; jasno. Od 10. oblačno; do večera pomračno. Ticho. O 9 u Hlýchů. Seple.
2	Od 11 do 11 hři a přel. hři. O 9 dunce, pak zamračeno. Od 11-12 přel. silně. Od 2-13 opět přel. Slunce. O 8 přel. Slunce. Od 18 hustá mlha vlnědy leží; kroupy. Seple.
3	Na horách mlhy. Od noci přel. celý den do večera, z malými přestávkami popolední. Ticho.
4	V noci do rána přel. Voda velká; ticho. Hory hustě zamlžené. O 11 kroupy. O poledni dunce oblesklo. Od 2-14 hustá přel. a 3 vlna vlnitá. Vítr kroupy, pak přel.
5	Mračno. Od 19 do večera jasno, jen jež. netlivé oblahy. Ticho. seple.
6	Na večer přel.; od 6 jasno. Od 9 pomračeno. Ticho. O 3 kroupy. Od 11 přel. hři, a 5 búrka. Seple.
7	Zamračeno; od 9 slunce. O 12 přel. O 11 slunce, ticho. O 3 búrka s kromobitím, prudký dešť od 8; vel. ku vlna. Na horách kroupy xvíci hrachu.
8	Poloblačno, ticho. O 10 jasno. O 12 kroupy. O 11 polojasno. O 11 přel. búrka; o 12 přel. silný a lipove s búrhou a větrem. Hory ztemněly; voda velká. Slunce. O 3 opět búrka jde. Slunce. Vítr silně, fúlové červeně. Seple.
9	Veliká rosa, jasno, ticho. Od 10-1 búrka s deštěm. Na horách kroupy. O 11 do 15 búrka s deštěm silným; velká vlna. O 8 na východě oblaze mrak červeně ozářeny.
10	Mračno, rosa, ticho. O 6 mihole. O 8. 11. 2. 5-6 přel. Mračný den, jen malá chvilka slunce oblesklo.
11	Rosa, mračno; na horách mlha hustá. O 7 kroupy. O 9 dunce. O poledni přel. O 11 přel. silně se mlha na hory; od 11-5 přel.; o 7 opět přel. Na noc mlha se mlha z vlnitá dolu.
12	Mračno, pak jasný den. Vítr zvevrat. O 6 přel. a hři.
13	Vítr. Silný den. Vítr se pomračilo. Mračno.
14	Rosa; pomračeno. Od 9 do 5 jasno. O 5 búrka, silný vítr, kroupy. Vítr červeně.
15	Rosa; jasno; jedoblivé oblahy. O 2 kroupy. Jasno. O 5 se mrači, hři silně, blystka; o 6 přel. Noc jasna.
16	Jasno, rosa, ticho. O poledni a popoledni jedoblivé mraky. Vítr zvevrat jasno.
17	Jasno, rosa, ticho. Popoledni se pomrači. Poloblačno. Měsíc ve věnci. O 9 se blystka; silný vítr.
18	Rosa pomračeno, pak jasno do večera. Ticho. Noc jasna.
19	Rosa, mlha, ticho. Jasný den. Vítr červeně. Měsíc ve věnci.
20	Rosa; pomračeno, pak jasno. O 3 + 22, pokimíná. Pomračeno. Mračný den. Vítr na východě červeně. Měsíc ve věnci.
21	Rosa, ticho. Jasný, hři den. Noc jasna.
22	Rosa mračno, pak jasný den. O 6 večer se mrači; ticho. Od 12 do 1 v noci búrka se silným blystkaním, větrem a deštěm.
23	Jasno, vítr. Popoledni se pomrači. O 7 vítr slyší hři; o 9 búrka s deštěm a blystkaním; několikero úderů.
24	Jasno, ticho. O 11 blystka kroupy oblesklo. Od 2-3 búrka a dešť. Do večera mračno. O 18 slunce se ochlídá, kroupy, ticho.
25	Jasno, rosa, ticho. O poledni se pomrači, pak jasno do večera. Vítr; noc jasna.
26	Rosa, ticho. Jasný den i noc.
27	Rosa, jasno; silný vítr. Popoledni se pomrači, k večeru úplně zamračeno. O 9 kroupy; o 9 dešť prudký, búrka, blystka.
28	Rosa přel. do 19, o 7 hři; pak do 3 slunce. O 11 se mrači a hři. Vítr jasno.
29	Poloblačno. O poledni kroupy; o 2 búrka, dešť, vítr. O 11 jasno zamlhá.
30	Mračno, slunce, ticho. O 16 vítr kroupy, přel.; o 6 hři. O 7 prudký přel.

Nejvyšší teplotura: 28.2° dne 22. ho.

Nejnižší: 9.4° dne 21. ho.

Střední: 14.1°; tak 25. ho.

Nejtepější dny: 20. 21. 22. 23.

Nejchladnější dny: 3. 11.

Jasné dny: 12. 13. 16. 18. 19. 21. 22. 25. 26.

Mračné dny: 3. 4. 10. 11.

Dešť: 2. 3. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 14. 15. 17. 22. 24. 27. 28. 29. 30.

Kroupy: 7. 9.

Vítr: 12. 13. 23. 27. 29.

Búrka: 2. 6. 7. 8. 9. 12. 14. 16. 20. 22. 23. 24. 27. 28. 29. 30.

Mlha: 2. 3. 4. 8. 11. 19.

Blystkaní: 1. 17.

Rosa: 1. 9. 10. 11. 14. 15. 16. 17. 19. 20. 21. 25. 26. 27.

Rosa záře: 1.

Větrní záře: 8. 14. 19. 20.

Měsíc ve věnci: 17. 19. 20.

Daha: 2. 4.

Foto 3: Meteorologické záznamy Daniela Slobody

Dne	Temperatura				Vlhkost vzduchu				Směr a síla větru				Stav obloky				Seznam mraků	
	6	2	10	prům.	6	2	10	prům.	6	2	10	6	2	10	0 10 m	100 m	všimnouti	
1	6.2	9.2	10.6	8.67	9	10	10	9.7	3	1	3	3	32.35	32.5	3.5		0.35	
2	9.5	13.0	12.1	11.53	3	0	7	3.3	3	3	3	3	3.5	3.5	3.5			
3	11.2	12.0	11.4	11.27	10	10	0	6.7	3	1	3	3	3.5	3.5	3.5		1.82	
4	12.0	16.0	13.7	13.90	0	0	0	0.0	3	1	3	3	3.5	3.5	3.5			
5	12.7	14.2	12.0	12.97	10	10	10	10.0	3	3	3	3	3.5	3.5	3.5		4.85	
6	13.2	11.8	11.8	12.93	0	10	10	6.7	3	3	3	3	3.5	3.5	3.5		1.14	
7	8.0	7.6	6.9	7.50	10	10	7	9.0	3	1	0	0	32.5	32.5	32.5		3.62	0
8	3.2	8.0	2.0	4.40	9	9	0	6.0	0	1	0	0	32.35	3.5	3.5			
9	2.0	5.4	2.4	3.27	0	10	1	3.7	0	3	3	3	3.5	3.5	3.5			
10	0.8	2.8	0.8	0.93	0	3	3	2.6	3	3	3	3	3.5	3.5	3.5			
11	0.8	0.4	0.4	1.27	5	0	0	1.1	3	1	3	3	3.5	3.5	3.5			
12	6.4	2.4	4.8	2.93	0	0	0	0.0	0	3	3	3	3.5	3.5	3.5			
13	4.0	3.4	2.2	0.53	0	0	10	3.3	0	3	3	3	3.5	3.5	3.5			
14	2.0	2.1	1.3	1.80	10	10	10	10.0	3.5	3	2	0	3.5	3.5	3.5		0.65	0
15	0.4	0.7	2.0	0.57	10	5	3	6.0	3	3	3	3	3.5	3.5	3.5			
16	2.3	0.7	0.2	1.07	10	10	10	10.0	3	3	3	3	3.5	3.5	3.5		1.16	
17	0.0	1.3	1.4	0.97	10	10	10	10.0	3	3	3	3	3.5	3.5	3.5			
18	1.6	3.8	1.8	2.40	10	10	3	7.7	0	3	3	3	3.5	3.5	3.5		0.90	0
19	1.8	1.7	2.4	0.37	0	10	10	6.6	0	3	3	3	3.5	3.5	3.5			
20	0.4	1.4	1.8	0.93	10	10	10	10.0	3	3	3	3	3.5	3.5	3.5		0.10	0
21	1.4	2.8	1.3	1.83	10	9	10	9.7	3	3	3	3	3.5	3.5	3.5			
22	0.2	1.2	0.8	0.60	10	10	10	10.0	3	3	3	3	3.5	3.5	3.5		6.26	
23	2.2	5.2	4.2	4.20	10	10	10	10.0	3	3	3	3	3.5	3.5	3.5		12.48	0
24	4.6	5.6	4.3	4.83	10	10	10	10.0	3	3	3	3	3.5	3.5	3.5			
25	5.0	7.3	5.6	5.97	10	8	10	9.3	3	3	3	3	3.5	3.5	3.5		1.08	
26	0.3	4.6	2.7	2.10	0	0	0	0.0	3	3	3	3	3.5	3.5	3.5			
27	4.2	5.8	5.0	5.00	3	10	10	7.7	3	3	3	3	3.5	3.5	3.5		0.62	
28	4.2	6.2	4.3	4.87	10	10	10	10.0	3	3	3	3	3.5	3.5	3.5		10.09	0
29	4.3	5.4	6.0	5.23	10	10	10	10.0	3	3	3	3	3.5	3.5	3.5		2.33	0
30	7.4	6.7	1.2	5.10	10	10	0	6.6	3	3	3	3	3.5	3.5	3.5		3.30	0
1-3	52.6	64.4	59.8	58.93	32	30	27	29.7	9	14	7	-	-	-	-	-	7.02	
6-10	27.6	35.6	23.9	29.03	19	42	23	28.0	5	11	5	-	-	-	-	-	4.76	
11-15	9.6	9.0	6.7	2.43	25	15	23	21.0	7	10	5	-	-	-	-	-	0.65	
16-20	0.7	7.7	2.4	3.60	40	50	43	44.3	3	5	0	-	-	-	-	-	2.16	
21-25	14.0	22.1	16.2	17.43	50	47	50	49.0	10	15	4	-	-	-	-	-	20.12	
26-30	20.9	28.7	19.7	22.90	33	40	30	34.3	6	7	0	-	-	-	-	-	16.36	
1-30	106.2	167.5	114.7	129.47	199	224	196	206.3	40	62	21	-	-	-	-	-	51.07	
Prům.	3.54	5.58	2.82	4.31	6.6	7.5	6.5	6.9	1.3	2.1	0.7	-	-	-	-	-	-	
5 denní průměr				Procenty větrů v 62 pozorováních														
2 Nov.	6 Nov.	63.20	12.64															
7	11	14.83	2.97															
12	16	2.23	0.45															
17	21	6.30	1.30															
22	26	18.30	3.66															
27	1 Dec.	28.93	5.19															
2 Nov.	1 Dec.	126.53	23.31															
Prům.		4.218	4.218															

Foto 4: Meteorologické záznamy Daniela Slobody

Foto 6: Budova „Jubilejní školy Masarykovy“

Foto 5: Budova školy, založená v roce 1863 Danielem Slobodou

Foto 6: Budova „Jubilejní školy Masarykovy“

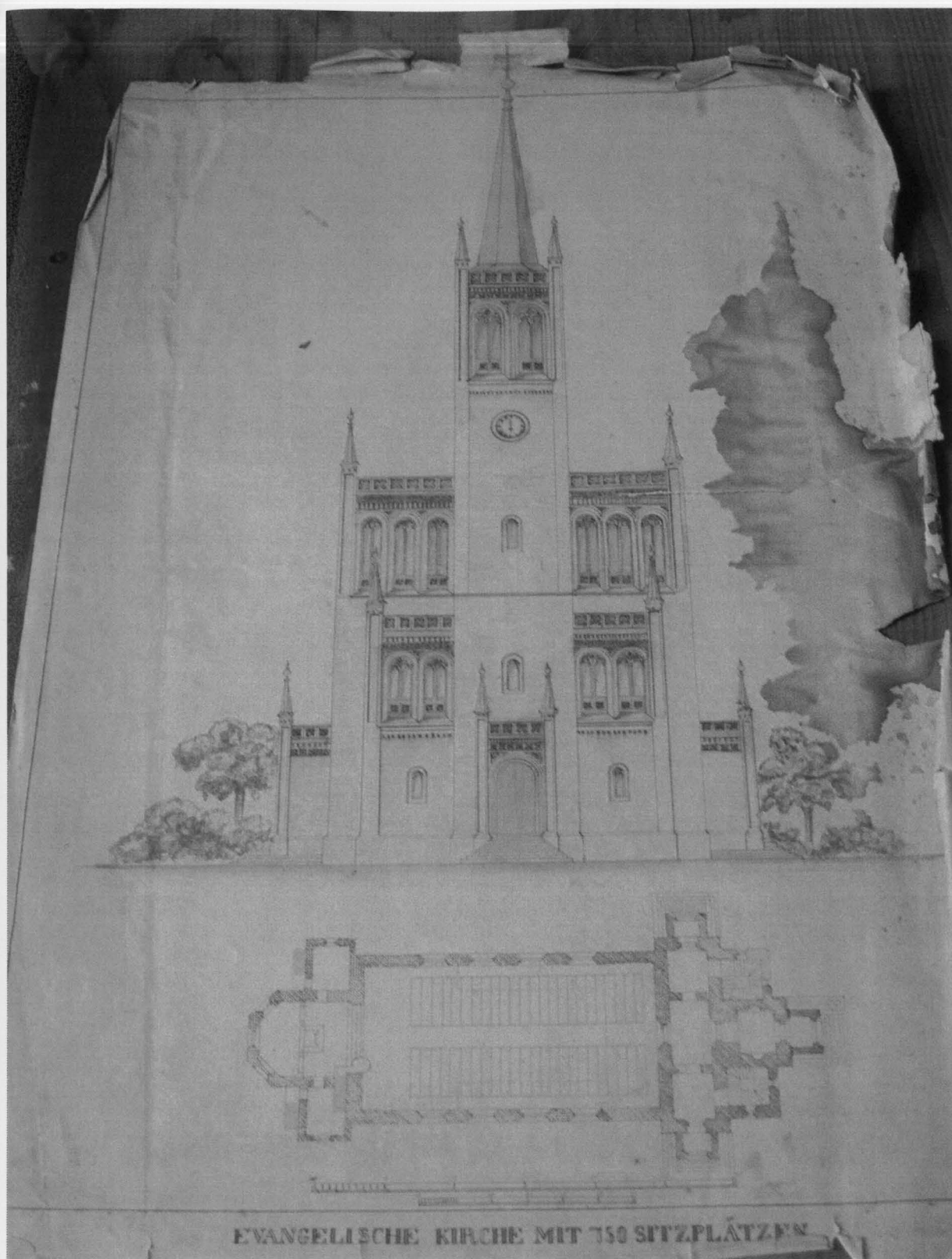

Foto 7: Původní plán podoby evangelického kostela Sv. Trojice

Foto 8: Dnešní podoba evangelického kostela Sv. Trojice

Foto 10: Chrám Nanebevzetí Panny Marie na Hostýně

Foto 9: Dnešní podoba evangelického kostela Sv. Trojice

Foto 10: Chrám Nanebevzetí Panny Marie na Hostýně

Foto 11: Rozhledna na Hostýně. V popředí větrná elektrárna.

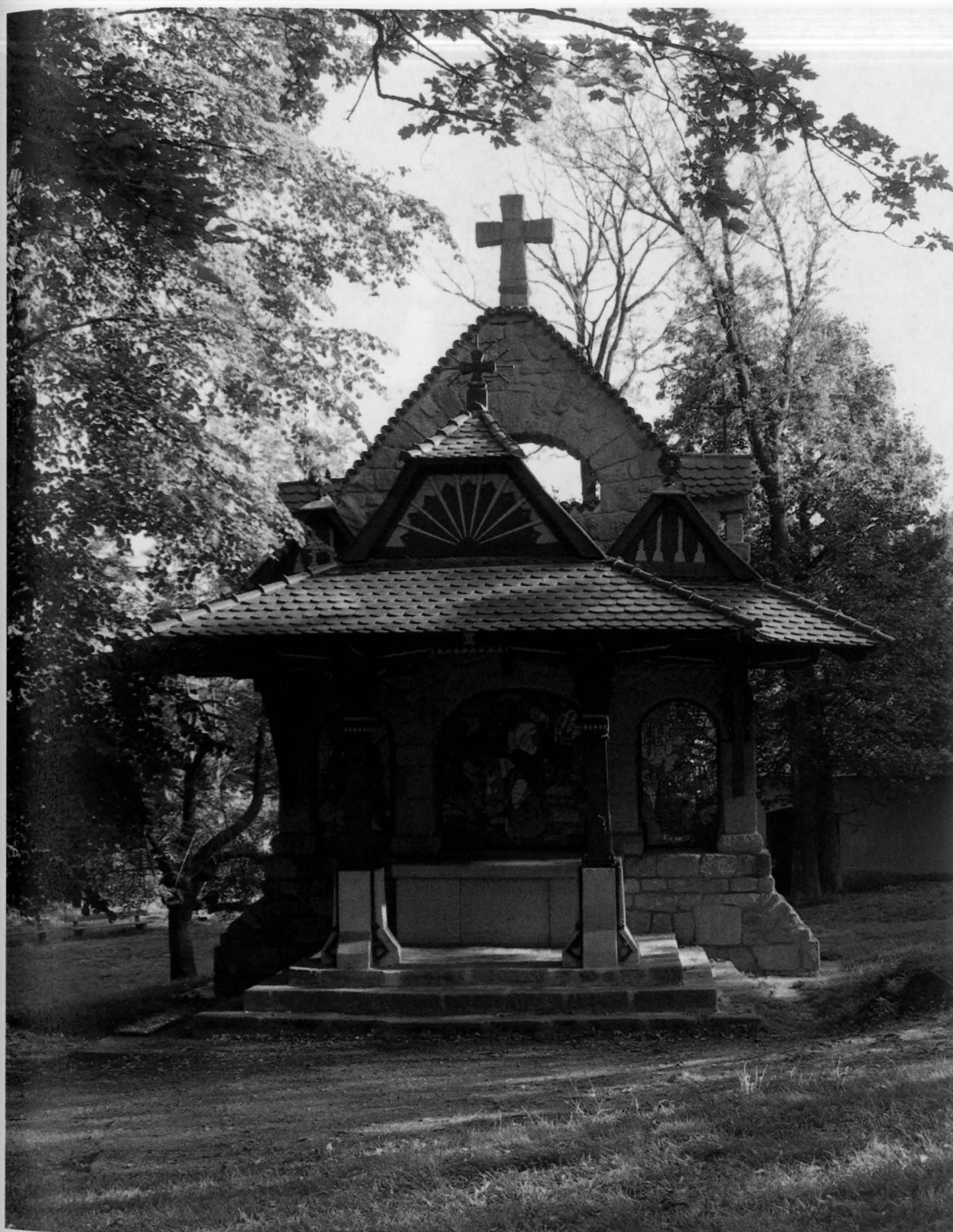

Foto 12: Křížová cesta Dušana Samuela Jurkoviče na Hostýně

Foto 14: Výjev ze současněho folklorního života na Rusavě. Velikonoce na Rusavě 2006.

Foto 13: Křížová cesta Dušana Samuela Jurkoviče na Hostýně

Foto 14: Výjev ze současného folklorního života na Rusavě. Velikonoce na Rusavě 2006.

Obč. I: Daniel Slováček

Obr.1: Daniel Sloboda

Obr.2: Miloslav Sloboda

Obr.5: Roštinietvi Daniela Slobody

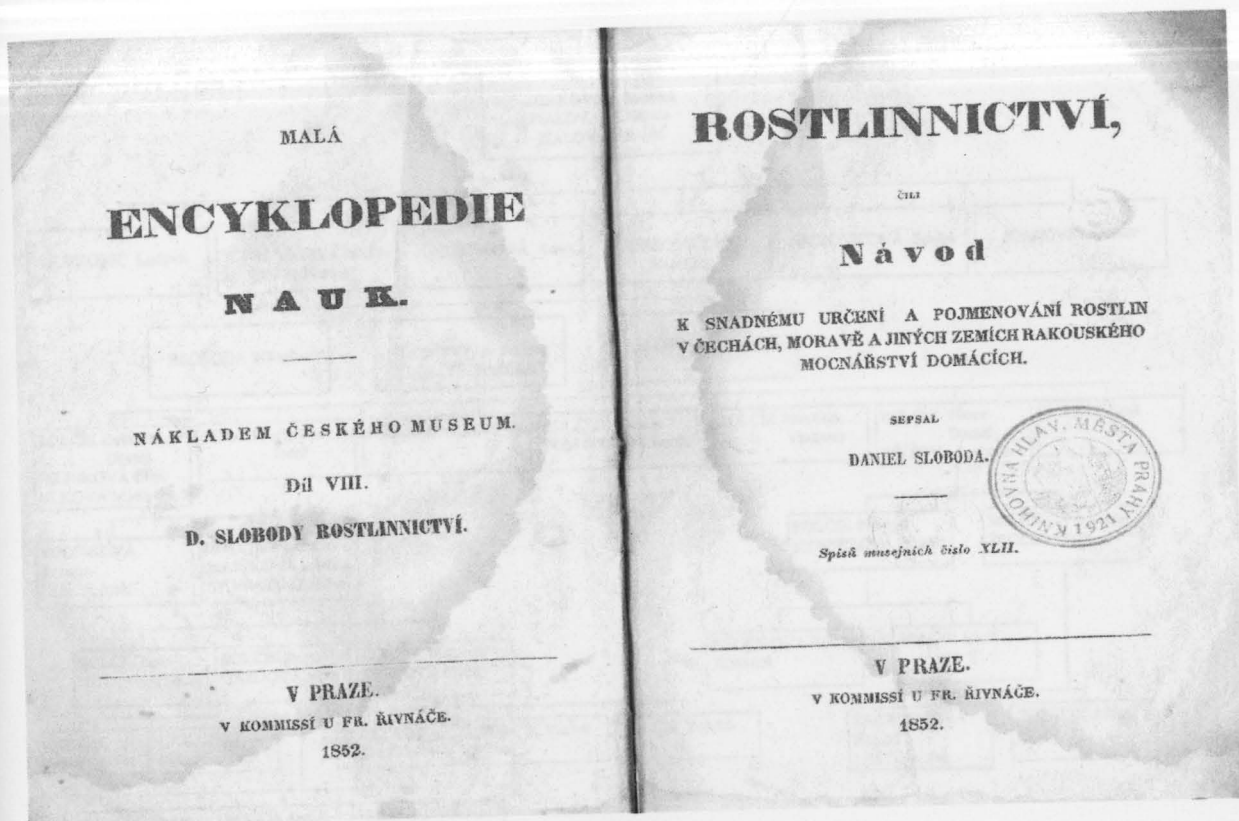

Obr.3: Dušan Samuel Jurkovič

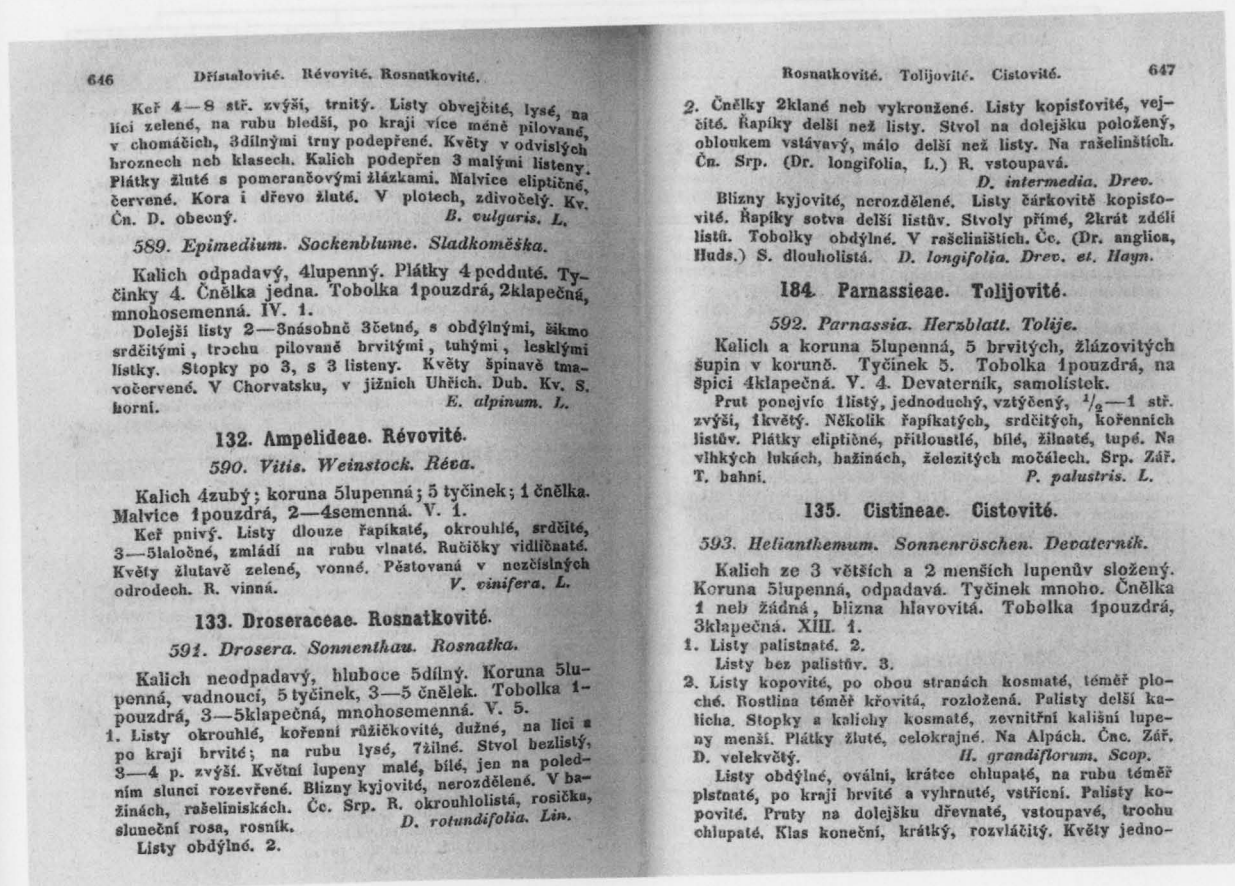

Obr.4: Josef Miloslav Hurban

Obr.6: Roštinietvi Daniela Slobody

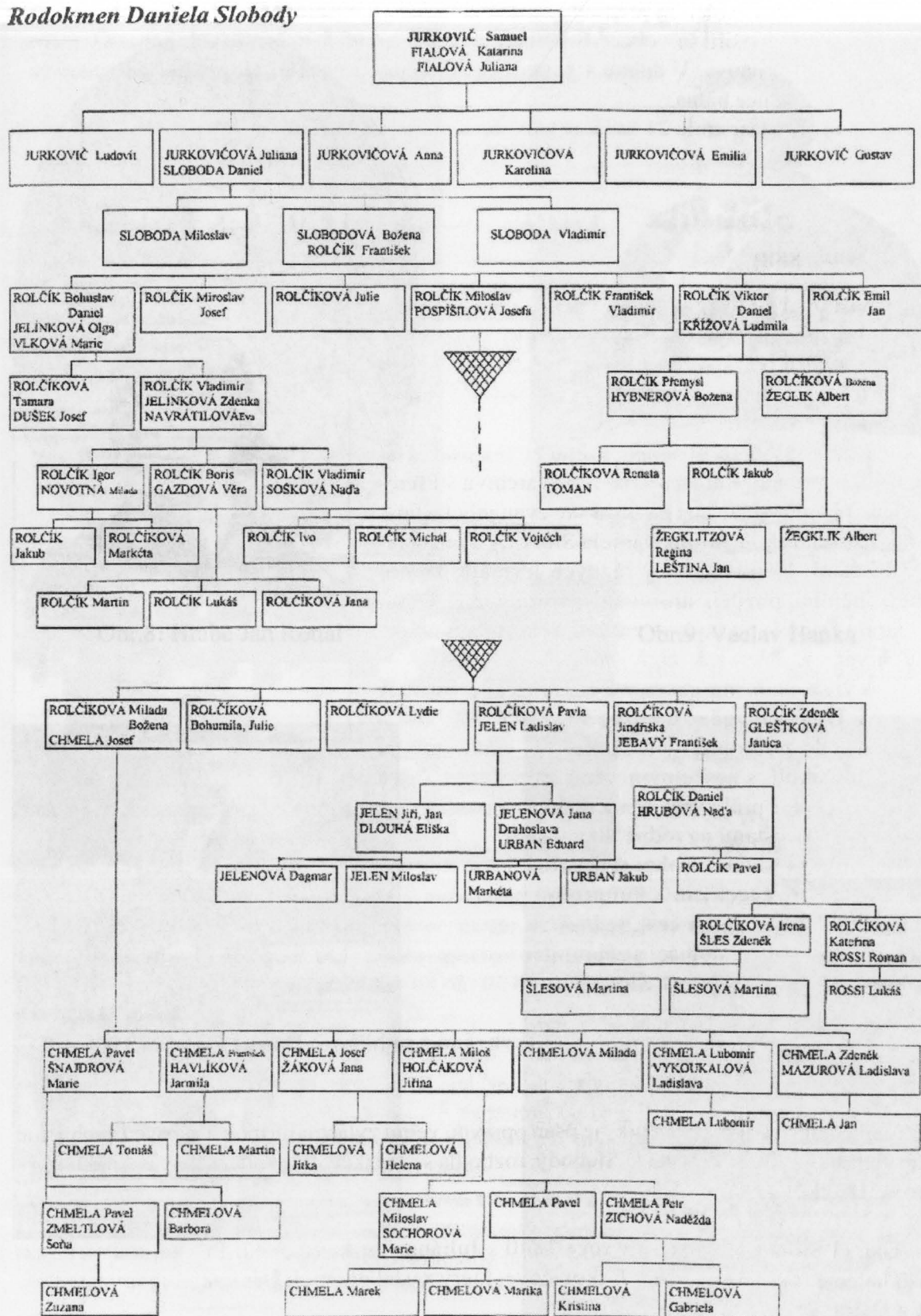
Obr.5: Rostlinnictví Daniela Slobody

Obr.6: Rostlinnictví Daniela Slobody

Rodokmen Daniela Slobody

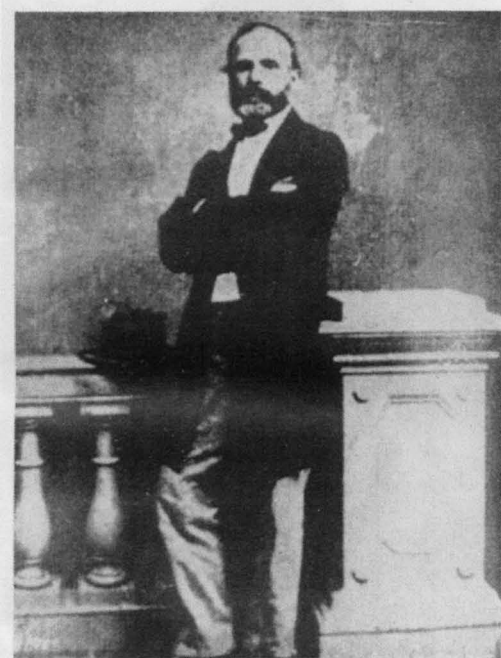
Obr.7: Rodokmen Daniela Slobody

Obr.8: Hrabě Jan Rottal

Obr.9: Václav Hanka

Jan Helcelet

Obr.10: Jan Helcelet

Obr.11: František Matouš Klácel

Obr.12: František Mirovít Lorenc se svou manželkou

Obr.13: Bedřich Milota Rozehnal

Obr.14.: František Skopalík

Obr.15: František Sušil.

A. V. Šembera, přítel F. M. Klácela, (Litografie F. Koláře z r. 1861.)

Obr.16: Alois Vojtěch Šembera

Obr.17: František Táborský

Obr.19: Vodní kaple na Hostýně

Na kraj Ameriky

Zvolna (♩ = 60) Zpívala Františka Ptáčková, 50 letá, z Pulčína

Na kraj A - me - ri - ky stu - dňa mú - ro - va - ná, do ní slun - ko sví - tí z mo -
- rav - ské - ho kra - ja.

2. Vprostřed Ameriky krčma malovaná,
/: do ní sa schádzajú Moravci s Uhrama. :/

3. A dyž sa schádzajú, tak si povídajú
/: Pod'me, chlapci, dómu, do našého kraju. :/

4. My dómu nepujdem, v Americe budem,
/: kraj náš je chudobný, tam hlady zahynem. :/

5. Nebojte sa, chlapci, na Moravě hladu,
/: šak už za humnami žitka zeleňajú. :/

6. Žitka zeleňajú a rži dozrávajú,
/: nebojte sa, chlapci, na Moravě hladu. :/

Notový zápis č. 1: Píseň „Na kraj Ameriky“

Sen

*V krásném jarním čase tiše v sadě sedím.
A v tmavú budoucnost žalným okem hledím,
Myslím sobě: Bože! Jak má vlast' ostojí
Když ze všech stran na nu nepřítel se rojí.
A v tom libý spánek sklíčí moje víčka,
Priletěla ke mně bílá holubička,
Oblétla kolem, sladce hrkútla
A zlétnuvši ke mně takto zašeptala:
Nermuť se nad vlastní mrakem zahalenú
A od nepřátelů na čas potlačenú:
Vzejde slunce nad ňu, pohromy pominú
Vlastenky, vlastenci ku Slávě se vinú;
Jak po strašném búrce slunce jasněj svítí
Tak se slávském kraji bude ještě díti.
Zaskví ještě ona se nad všechny jiné,
Potom její skvělost nikdá nezahyne.
Takto promluvila a pryč odletěla,
Ja sem probudíc se oči otevrela,
Potěšila sem se, že ač to púhý sen
Však může být jednú v skutečnost' proměněn
Slovenka.*

Text 1: Daniel Sloboda – báseň „Sen“

Nitra

*Nitra milá Nitra, ty vysoká Nitra
Kdeže sú té časy, v ktorých si ty kvitla.
Nitro svatá, kráľovská ty družko,
Bolnomilá ty Slovanům památka,
Ai! Květ tvé slávy oblednul, tráva co útlá
Vanutím severním.
Ty jsi drahá perla ve věnci Slávy.
Zasmucená ach těhotou bolestnou;
Tvé kráse koril se Tater vplný lid, a derzou
Pravicí hlas padlas.
Lúna nebem bledí; noc ve půli;
Žalmy hrobů zňá v Emerána síněch,
Síně stonají ozevem; ruče lúna na báni
Klenuté dohárá.
Odrodilá matce se zběr porubá:
„Ai ženo proč ozdobuješ čelo své
Věncem lipovým, mrazivé proč Tatry ti sídlem,
Proč i nápojem Váh?“
Ai! Tu zobor se chvěje révonosný
Útrobinách ve hněvivých, a zepnuv
Dávné dvojtuně, pažer v hrobový pochovává
Zdobivé bidáky.
Nitro svatá, kráľovské ty sídlo,
Bolnomilá ty Slovanům památka,
Odhal závoj spanilé ze tvári tajemný,
A potěš rodáky!*

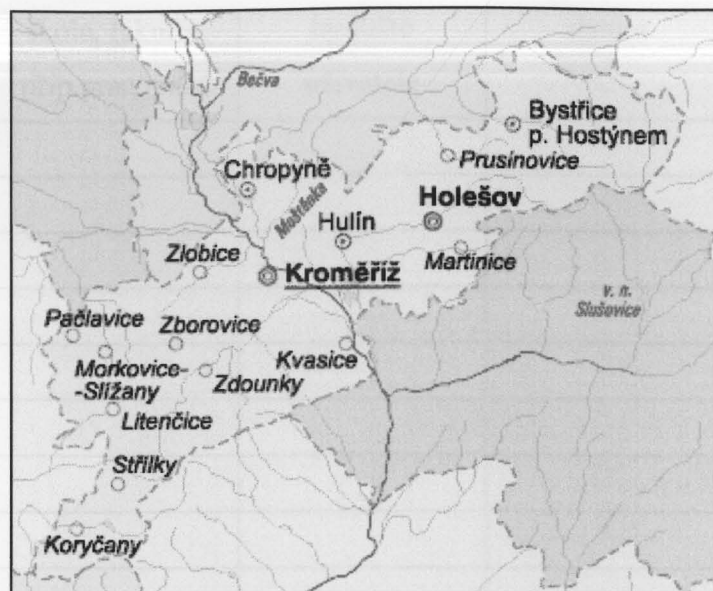
Text 2: Daniel Sloboda – báseň „Nitra“

Tabulka 1: Seznam míst navštívených Danielem Slobodou

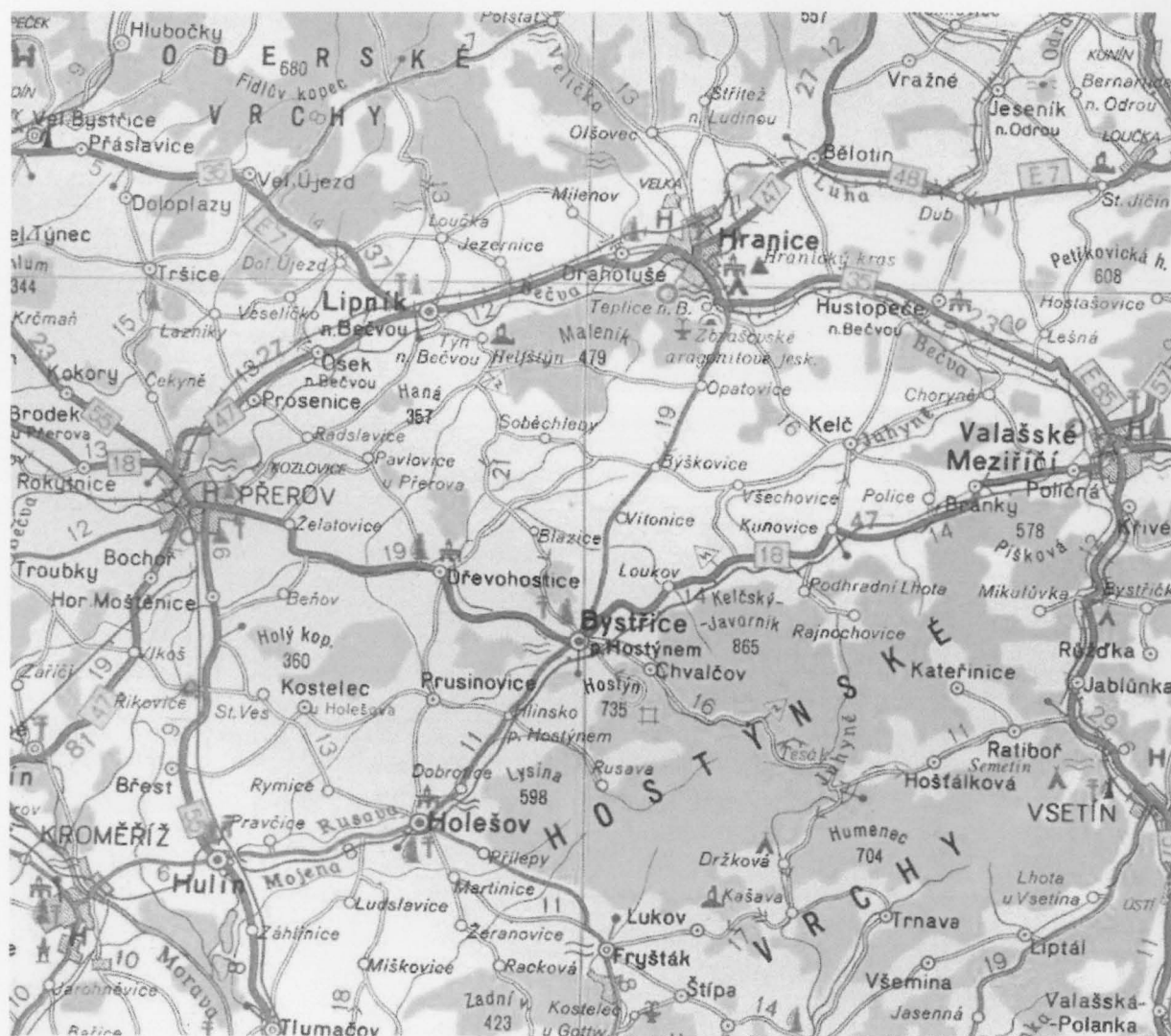
Název obce	Počet obyvatel / poznámky	Okres, resp.stát nebo kraj
Adamov	5029	Blansko
Bílavsko	287	Kroměříž
Blansko	21 386	Blansko
Brno	388 899	Brno – město
Brusné	357	Kroměříž
Brezová pod Bradlom	5 567	Slovensko, Trenčianský kraj
Buchlov	hrad	Uherské Hradiště
Buchlovice	2 375	Uherské Hradiště
Bystřice pod Hostýnem	8 901	Kroměříž
Dobrotice	447	Kroměříž
Drážd'any	490 760	Německo, spol.země Sasko
Dřevohostice	1 561	Přerov
Fryšták	3 743	Zlín
Fulnek	6 107	Nový Jičín
Hľboké	918	Slovensko, Trnavský kraj
Hodonín	28 431	Hodonín
Hodslavice	1 693	Nový Jičín
Holešov	12 702	Kroměříž
Holíč	11 240	Slovensko, Trnavský kraj
Hošťálková	2 012	Vsetín
Hovězí	2 294	Vsetín
Hranice na Moravě	19 941	Přerov
Hulín	7 689	Kroměříž
Chomýž	357	Kroměříž
Chropyně	5 422	Kroměříž
Jasenná	920	Zlín
Jablůnka	1 944	Vsetín
Kašava	855	Zlín
Količín	343	Kroměříž
Kostelec u Holešova	932	Kroměříž
Kroměříž	30 056	Kroměříž

Kyselovice	512	Kroměříž
Liberec	101 000	Liberec
Lidečko	1 754	Vsetín
Lipsko	502 000	Německo, spol.země Sasko
Liptál	1 428	Vsetín
Luhačovice	5 542	Zlín
Lukov	1 701	Zlín
Macocha	propast v CHKO Moravský kras	Blansko
Myjava	12 736	Slovensko, Trenčianský kraj
Nivnice	3 226	Uherské Hradiště
Nový Jičín	27 700	Nový Jičín
Olomouc	110 000	Nový Jičín
Ostriež	hora Malých Karpat	Slovensko, Trenčianský kraj
Pacetluky	226	Kroměříž
Piešťany	30 463	Slovensko, Trnavský kraj
Praha	1 200 455	Praha
Prietrž	720	Slovensko, Trnavský kraj
Prusinovice	1 203	Kroměříž
Pržno	694	Vsetín
Přerov	46 905	Přerov
Přílepy	877	Kroměříž
Radhošť	hora Moravskoslezských Beskyd	Vsetín
Rajnochovice	533	Kroměříž
Ratiboř	1 785	Vsetín
Rovensko	365	Slovensko, Trnavský kraj
Rožnov pod Radhoštěm	17 800	Vsetín
Rusava	584	Kroměříž
Rymice	510	Kroměříž
Senica	21 000	Slovensko, Trnavský kraj
Skalica	15 002	Slovensko, Trnavský kraj
Slušovice	2 978	Zlín

Sobotiště	1 600	Slovensko, Trenčianský kraj
Suchdol nad Odrou	2 551	Nový Jičín
Šoproň	56 394	Maďarsko, Győr-Moson-Sopron
Tučapy	449	Kroměříž
Turá Lúka	místní část Myjavy	Slovensko, Trenčianský kraj
Uherský Brod	17 801	Uherské Hradiště
Valašská Polanka	1 265	Vsetín
Valašské Meziříčí	27 960	Vsetín
Velehrad	1 429	Uherské Hradiště
Velká nad Veličkou	3 269	Hodonín
Vídeň	1 631 082	Rakousko, spol.země Vídeň
Vizovice	4 515	Zlín
Vlčková	364	Zlín
Vrbovce	1 613	Slovensko, Trnavský kraj
Vsetín	30 010	Vsetín
Zádveřice-Racková	1 281	Zlín
Záhlinice	362	Kroměříž
Zborovice	1523	Kroměříž
Zlín	79 126	Zlín

Mapa 1: Okres Kroměříž

Mapa 2: Poloha obce Rusava